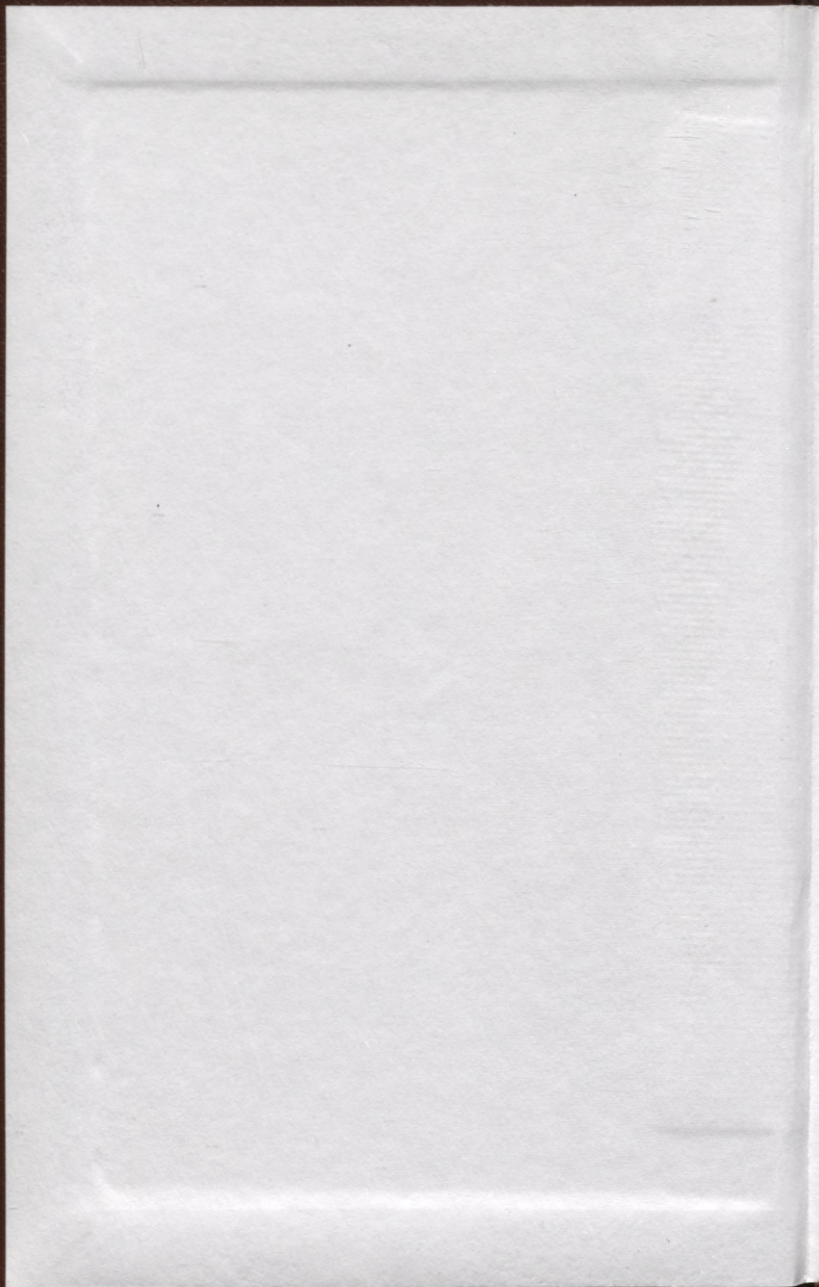
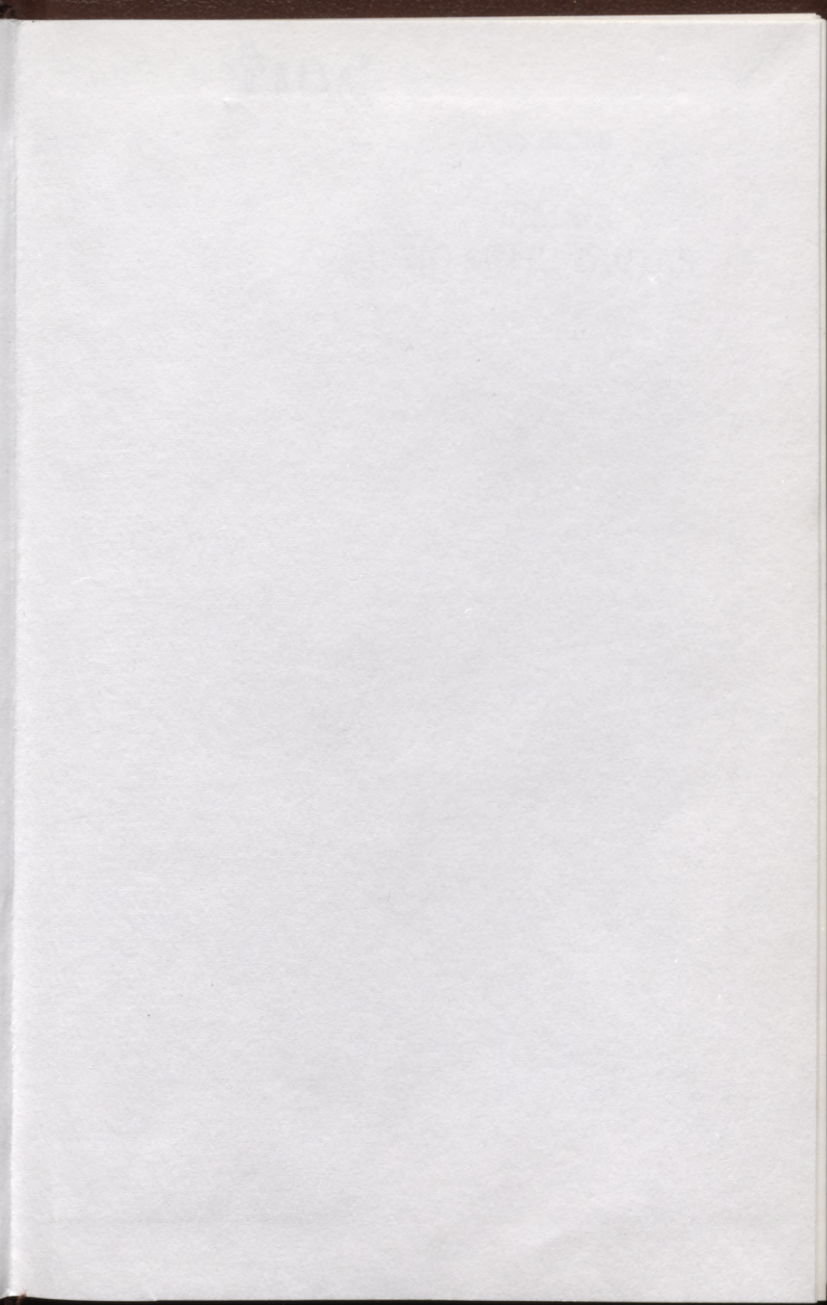

JĀNIS BROKS

PIRMAIS
NO MŪSU
TAUTAS

229195

JĀNIS BROKS

PIRMAIS
NO MŪSU TAUTAS

Julijans Vaivods

2002-2
L 56

JĀNIS BROKS

L
2

PIRMAIS NO MŪSU TAUTAS

VIŅA EMINENCE KARDINĀLS
JULIJANS VAIVODS

LATGALES KULTŪRAS CENTRA IZDEVNIECĪBA
RĒZEKNE 2002

0302064011

Latvijas Nacionālā
bibliotēka

Imprimatur

Jānis Bulis

Rēzeknes-Aglonas diecēzes bīskaps

2002. gada 12. septembrī,
Visssv. Jaunavas Marijas vārda dienā

*Grāmata izdota ar Amerikas Latviešu katoļu apvienības
atbalstu.*

Redaktore Valentīna Unda

Formāts 70×90¹/₃₂, 6,4 nosacītās iespaidloksnes. Krita papīrs, 80 g/m².
»RimCenturyOldStyle« garnitūra. Metiens 500 eks. iespiesta SLA »Latgales
Druka« tipogrāfijā, Baznīcas ielā 28, Rēzeknē, LV-4601. Pas. Nr. 485.

Latgales Kultūras centra izdevniecība, 16. a. k., Rēzeknē, LV-4601. Tālrunis
4622298.

Izdevējdarbības reģistrācijas apliecība Nr. 2-0131.
Izdevniecības vadītājs J. Elksnis

ISBN 9984-29-023-9

© Jānis Broks. Pirmais no mūsu tautas, 2002.
© Latgales Kultūras centra izdevniecība, 2002.

MAZS IESKATS TĀLĀ UN NEDAUDZ TUVĀKĀ PAGĀTNĒ

Katrs cilvēks dzīvo un darbojas zināmā vidē un laikā, un šie divi faktori ietekmē un dažreiz pat pilnīgi nosaka gan viņa domāšanas veidu, gan rīcību, gan arī darba panākumus.

Mūsu svētīgā piemiņā palikušā kardināla dzimtā vieta ir kādreizējā Daugavpils apriņķa Vārkavas pagasta un draudzes robežās.

Vārkava pieder tām laimīgajām Latgales vietām, kur XVIII gadsimtā ir darbojušies visas Baznīcas dzīvē ļoti nozīmīgā jezuītu ordeņa priesteri, ko arī mūsu tauta ir iepazinusi gan kā dedzīgus dievvārdu sludinātājus un sakramentu dalītājus, gan kā tautas izglītības veicinātājus, gan kā vienkāršās tautas aizstāvjus muižnieku priekšā.

Kardināls savā semināra gadu dienasgrāmatā stāsta, ka 1918. gadā seminārā triju dienu rekolekcijas vadījis jezuītu priesteris. Kā Vaivods saka, līdz tam viņš par jezuītiem jau sen un daudz bija dzirdējis, bet vēl nevienu jezuītu nebija redzējis, un tikai tagad guvis sapratni par šiem gara milžiem, reizē arī saprotot, kādēļ krievu valdība līdz šim no viņiem tik ļoti baidījusies.

Un mēs šodien varam teikt, ka 1922. gadā arī mūsu Satversmes sapulces debatēs par konkordātu ar Svēto Krēslu ne vienu vien deputātu bija

uztraukusi doma, ka pēc konkordāta noslēgšanas Latvijā varēs brīvi darboties jezuīti.

Nopietnais latviešu vēsturnieks prof. Arnolds Speke 1925. gadā ir rakstījis: »Mēs, luterāņi, esam izaudzināti dziļi naidīgos ieskatos par jezuītu darbību, mums no mazām dienām ir iedvests, varētu teikt, romantiski krāsots naidis pret šī pretreformācijas ordeņa iekšējo uzbūvi un garu. Arī Baltijas vēsturnieki, līdz šim gandrīz bez izņēmuma vietējie vācieši, centušies, var taisnīgi atzīt viņu nopelnus, ar labāko apziņu apgaismot savu pretinieku lomu pa lielākai daļai tikai no negatīvā viedokļa.«*

Tobrīd Latvijā daudzi nav zinājuši, vai nav gribējuši zināt par jezuītiem to, ko ir zinājis prof. A. Speke, proti: »Vēl šobrīd attālākos Latvijas novados glabājas bēdīgā izskatā atliekas no jezuītu klosteru (misiju, kā viņi saka) bibliotēkām. Esmu apskatījis dažas no šīm kultūras ēku drupām un katrā ziņā varu konstatēt dziļa un intensīva kultūras darba esamību XVI-XVIII gs., it īpaši XVII.« Kā A. Speke saka, »visur paceļas no pagātnes tumsas un vecu foliantu putekļiem atziņa, ka daudz vērtības bijušas šai varenajā organizācijā, kas mums šobrīd liek sajust nedalītu cienību pret to lielo pašaudzināšanas un pašdisciplinēšanas spēku, pret to apgaroto rakstura stingrību un neatlaidību sprausto mērķu sasniegšanā, kādu velti meklējam mūsu dienu organizācijām.«**

* Lodovico Ariosto Jelgavā // Izglītības Ministrijas Mēnešraksts. – 1925, Nr. 11.

** Turpat.

Cita vidū jezuītu pasākumiem mūsu dzimtenē tiek pieskaitīta arī tā sauktā pērmindera amata izveidošana. Tagad gan šāds amats sen nepastāv, bet kādreiz tam ir bijusi liela nozīme. Tā kā senāk draudzes ir bijušas lielas un garīdzniekiem visus draudzes locekļus pazīt un viņu dzīvē ieskatīties nav bijis iespējams, draudzes ir tikušas sadalītas vairākos iecirkņos. Katra iecirkņa priekšgalā ir ticis izraudzīts pērminderis jeb, citādi sakot, vecākais: raudzīties, lai viņa apvidus cilvēki uztīgi pildītu savus ticības pienākumus. Pērminderis ir saņēmis savu pienākumu rakstveida uzskaitījumu 16 punktos uz liela formāta papīra ar vienā pusē iespiestu tekstu latviešu, otrā – poļu valodā.

Labojot tā laika valodu, kas mums liktos novecojusi, mēs šos pērmindera pienākumus varam izteikt šādiem vārdiem:

1. Pirmais un lielākais pērmindera pienākums ir pašam godīgi dzīvot un ar savu skaisto piemēru un labiem darbiem citus skubināt uz pilnību.

2. Katru sev padoto cilvēku labi pazīt un zināt, kur viņš dzīvo.

3. Lielu vērību piegriezt, lai visi rajona cilvēki ietu pie grēksūdzes, un rūpēties, lai tie svētdienās nestrādātu, nekautos pa krogiem un ar savu slikto izturēšanos un neskaistiem darbiem nebūtu citiem par ielaunojumu.

4. Pūlēties raut ar visām saknēm no ļaužu sirdīm un prāta visus nedarbus, kas nesaskan ar svēto ticību un cilvēka augstāko paaicinājumu, bet, ja kas negribētu klausīt un šādus darbus turpinātu, par to ziņot prāvestam.

5. Izsludināt padotajiem Baznīcas un prāvesta rīkojumus, kā arī rūpēties, lai šie rīkojumi tiktu izpildīti.

6. Lieldienu grēksūdzes laikā stingri ievērot, lai katrs savā laikā dievbijīgi izpildītu šo katoļa pienākumu un lai visi pie grēksūdzes ietu ar izņemtām zīmitēm, kas ir par liecību, ka pienākums izpildīts, bet, ja atrastos kāds, kas šo pienākumu nepilda, par tādu ziņot priekšniecībai.

7. Rūpēties, lai aizbildnībā nodoto vietu slimnieki nemirtu bez pēdējiem sv. sakramentiem, tāpēc gadījumā, ja nav cita, kas lūgtu priesteri, tas jādara pašam pērminderim.

8. Rūpēties, lai visi, un sevišķi laulātie, saderīgi dzīvotu, uz saderību skubinot labiem vārdiem, bet par nepaklausīgajiem ziņot attiecīgajai priekšniecībai.

9. Reģistrēt bērnus, kam pirmo reizi jāiet pie grēksūdzes, un skatīties, lai šie bērni attiecīgās dienās bez traucējumiem ietu uz katehizāciju baznīcā un savā laikā pieietu pie grēksūdzes.

10. Uzmanīgi skatīties, lai padotajā apvidū nedarbotos kādi pūšlotāji, pareģotāji un dažādi māņticības izplatītāji, par tādiem ziņojot pasaulīgai priekšniecībai.

11. Ja pērminderim būtu uzticēta mazu bērnu skolas pārraudzība, tad šo pienākumu pildīt pēc vislabākās sirdsapziņas un griezt lielu vērību, lai bērni tiktu kārtīgi mācīti un skubināti uz tikumu iemilēšanu.

12. Skatīties, lai tie bērni, kas jau iemācījušies lasīt, neatmestu grāmatas lasīšanu, kā arī rūpīgi

Bīskapu Sinodes laikā Romā 1985. gadā

novērot, lai viņi labi uzvestos, bet par tiem, kas sāktu iet neceļus, ziņot prāvestam.

13. Savlaicīgi reģistrēt bērnus, kas sūtāmi skolā, sevišķu vērību piegriežot bāreņiem un nabadzīgajiem bērniem, un rūpēties, lai tie savlaicīgi būtu pieteikti skolā.

14. Piegriezt vērību arī apvidus kapiem, lai tie būtu iežogoti un skaisti sakopti, kā arī ievērot, lai neviens bez prāvesta vai kapu uzrauga atļaujas tur netiktu apglabāts – un sevišķi tie, kas šīs svētās vietas nav cienīgi.

15. Pamācīt un uzvest uz pareiza ceļa visus tos cilvēkus, kas dara sliktus darbus, un svarīgs pienākums ir arī pamācīt tos, kas nesaticīgi dzīvo, pārkāpj Dieva gribu, lauž Baznīcas baušļus un neizpilda civiliestāžu rīkojumus. Par stūrgalvīgiem ziņot prāvestam.

16. Beidzot pērminderim ir pienākums ziņot pēc taisnības prāvestam par visiem sava rajona labiem vai sliktiem notikumiem, lai dvēseļu ganam nekas nebūtu noslēpts.

Bet latviešu sabiedrības vienas daļas aizspriedumu dēļ pat tad, kad 1933. gadā jau arī starp pašiem latviešiem bija radušies pirmie kandidāti dzīvei pēc jezuītu ordeņa prasībām un tāpēc attiecīgam sagatavošanās darbam un studijām izbraukuši uz ārzemēm, katoliskā prese gan dažkārt pieminēja par viņu studijām, bet ne vārda nebilda par viņu saistīšanos ar jezuītiem. Tāpat ne vārda netika bilsts par jezuītu mājas izveidošanu 1938. gadā Rīgā pie sv. Franciska baznīcas, kur sāka dzīvot daži no

Holandes iebraukušie, kā arī mūsu pašu, no ārzemēm atgriezušies, pirmie jezuītu priesteri – Jāzeps Pūdāns, Vladislavs Treibšo un lic. phil. Longins Lapkovskis.

Līdzīgi bija ar latviešu sabiedrībai jau drusku agrāk iepazīto Holandes jezuītu Dr. Jāzepu Kleijntjensu (1876–1950), kas dažādu valstu arhīvos, ieskaitot arī Latvijas Valsts arhīvu un Rīgas pilsētas Vēstures arhīvu, meklēja dokumentus par jezuītu agrāko darbību Latvijā. Viņa darba rezultātā viens Latvijas vēstures zinātnē maz apzināts un vēl mazāk izpētīts posms ir aizpildīts ar lielu divdaļīgu dokumentu krājumu un attiecīgiem kopsavilkumiem latviešu valodā – »Latvijas vēstures avoti jezuītu ordeņa arhīvos«. Atsevišķas viņa publikācijas par jezuītiem Latvijā ir atrodamas arī tā laika latviešu periodikā.

Bīskaps Jāzeps Rancāns tēvam J. Kleijntjensam veltītā piemiņas rakstā saka: »Latviešu zinātniekiem, sevišķi vēsturniekiem, nelaiķis bija ļoti labi pazīstams. Viņš bija ražīgs līdzstrādnieks Latvijas Vēstures institūtā. Būdams vēsturnieks ar plašu skatu un labs arhīvu pazinējs, J. Kleijntjens savāca un sakopoja divus biezus dokumentu sējumus par Latviju, sevišķi par jezuītu darbību latviešu novados no XVII līdz XIX gs. Trešais sējums palika nepabeigts.

Tēvs J. Kleijntjenss Latvijai bija ļoti pieķēries, tā bija viņam mīlākā zeme pēc Holandes. Viņš labi un vispusīgi pazina Latviju un to apceļoja vairākkārt, tāpēc viņam bija ļoti daudz draugu un paziņu, sevišķi starp garīdzniekiem.«

Tomēr līdz 1940. gadam nekad mūsu presē netika pieminēta šī izcilā zinātnieka piederība jezuītiem.

Bet tas, kā dažreiz man ierasts, starp citu.

* * *

Vārkavas muižnieku Borhu uzturētā jezuītu misija, ko uzskata par Daugavpils jezuītu rezidences resp. kolēģijas pirmo pastāvīgo misiju, ir bijusi pazīstama ar Livonijas misijas vārdu. Īstais misijas dibināšanas gads gan nav zināms, bet jezuītu dokumentos tā ir minēta jau 1705. un 1706. gadā. Līdz 1738. gadam misijai ir bijuši divi misionāri, bet pēc tam – trīs.

Misija ir radusies, pateicoties muižnieka Jāņa Dominika Borha dāvinājumam. J. D. Borhs sākumā bijis luterticīgs, bet jezuītu ietekmē kļuvis par katoli un tad personīgi apmeklējis savus zemniekus mājās, tos pārliecinādams par katoļu Baznīcas sludinātās mācības patiesīgumu. Jezuiti pateicībā par J. D. Borha dāvinājumu ir šo muižnieku pēc viņa nāves 1718. gadā apbedījuši zem savas Daugavpils baznīcas.

Šīs misijas pastāvēšanas laiku rēķina līdz 1803. gadam.

No misijas darbiniekiem sevišķi tiek cildināts tēvs Teofilis Kveks (1680–1736), pēc izcelsmes livonietis, kas ilgus gadus ir veltījis misionāra pienākumiem, kamēr, apustuliskā darbā salauztu veselību, miris svētīgā nāvē Daugavpilī.

Vārkaviešiem garīgos pakalpojumus ir snieguši arī Preiļu misijas jezuīti.

No vēlāku laiku pasaulīgajiem priesteriem, kas strādājuši Vārkavā, varam minēt pazīstamo garīgu rakstu autoru Jāni Kurminu (dzimis ap 1790., miris 1860. g.). Zinām, ka viņš garīdznieku vajadzībām ir sagatavojis poļu-latīņu-latviešu vārdnīcu, kā arī sarakstījis garīdzniekiem un tautai domātu darbu »Homileja« ar lūgšanu »Tēvs mūsu« un »Esi sveicināta« vārdu skaidrojumiem un plašu sprediķu grāmatu »Jaunas mōceibas uz apskaidrynōšonas ļaužu sprostū« visām gada svētdienām.

Vārkavas draudze J. Kurmina aprūpē ir atradusies no 1846. gadam līdz 1850. gadam, un mums ir pamats jautāt, vai viņš negādāja, lai arī vārkavieši nebūtu vienaldzīgi pret iespiesto vārdu?

Tautas simpātijas savu pūlu un cilvēkmīlestības dēļ ir ieguvis prāvests Andrejs Čegis (1831–1900). Viņš Vārkavā ir strādājis no 1873. gada līdz savai nāvei, tātad līdz mūsu kardināla pieciem mūža gadiem. Viņš ir gādājis par Vārkavas tagadējās baznīcas būvi un par vecās baznīcas pārvešanu uz Vanagiem. Par krusta uzstādīšanu vecās baznīcas vietā šim prāvestam ir nācies laiku pavadīt kā cietumniekam Aglonas klosterī. Ir ziņas, ka Vārkavā pirmā baznīca bijusi no koka un celta uz Dubnas krasta, ziemeļaustrumos no muižas. Šai baznīcai novecojot, 1799. gadā netālu no bijušās plebānijas atkal uzcelta koka baznīca, bet tagadējās mūra baznīcas būve saistās ar prāvesta A. Čegisa vārdu un 1877. gadu. Tā ir 25 m gara un 18 m plata, ar diviem torņiem un veltīta Vissv. Trīsvienības godam. Baznīcu 1896. gadā ir kon-

sekrējis Mogiļevas palīgbīskaps Francisks Albins Simons, savukārt 1922. gadā bīskaps Antonijs Springovičs ir konsekrējis baznīcas galveno altāri. Kaimiņdraudžu baznīcas atrodas apmēram šādos attālumos: Znotiņi – 12 km, Vanagi – 16 km, Jasmuiža – 17 km, Preiļi – 21 km.

* * *

Nākamā kardināla dzimšanas laikā – 1895. gada 8. augustā – ir ritējis 35. gads kopš dzimtniecības atcelšanas Latgalē, bet vēl ir bijuši 8 gadi un 8 mēneši līdz latviešu iespiestā vārda aizlieguma atcelšanai latīņu rakstībā.

Kardināla dzimšanas laikā gan vairs Latgalē nav bijis tā, kā pirms 90 gadiem par Dagdas misiju tika rakstījis holandiešu jezuīts Jānis Filips Rotāns (1785–1850), ka šejienes lauku ļaudis ir ļoti nabadzīgi un stipri atšķirīgi no Holandes lauciniekiem, jo »viņi ir zināma veida verdzībā un kopā ar savu ģimeni pieder kungiem, kas ne tikai liek tiem darīt smagus darbus, bet arī bieži vien ar viņiem nežēlīgi apietas. Viņi ir savu kungu galvenais īpašums un tāpēc tiek pirkti un pārdoti, gan ne atsevišķi, bet visa ģimene vai ciems...«

Arī krietni vēlāk mums visiem pazīstamā romāna »Mērnieku laiki« lidzautors Reinis Kaudzīte (1839–1920) ir rakstījis: »Tos laikos nabagi gandrīz visur staigāja apkārt diedelēdami, un mums, liela ceļa malā dzīvodamiem, viņu ar' nekad netrūka. Nebija gandrīz neviena diena, kad nenāktu kāds nabags. Bet jo atmiņā palikuši Vitebskas nabagi

Pāvests Jānis Pāvils un kardināls Juliāns Vaivods

jeb tā sauktie poļu vai katoļu nabagi, kuri nāca pulkiem vien te līdz mums ubagodami. Šo katoļu nabagu pātari bija gluži citādāki, nekā mūsu nabagu, un arī savā Vitebskas latviešu dialektā. Mēs, bērni, bijām iemācījušies šos viņu pātarus jau no galvas... Šie ubagi dažreiz rādīja, kāda viņiem esot maize: bija melna, un mēs lūkojām to ēst. Kāda garša bija, to neatminu; to gan atminos, ka dūrās mutē, jo bija pelavaina. Citi atkal stāstīja, cik viņiem esot savā zemē grūti.»

Tā Latgalē ir bijis dzimtniecības laikos, bet nekādas vieglās dienas šejienes cilvēkiem nav bijušas arī pēc dzimtniecības atcelšanas.

Bez visa cita, piemēram, tanī pašā 1895. gadā Latgali bija skārusi neraža, un neraža ir bijusi, sākot ar 1900. gadu, trīs gadus pēc kārtas, kā arī 1907. gadā. Savukārt no kardināla semināra laika dienasgrāmatas uzzinām, ka 1914. gadā – vismaz viņa dzimtajā pusē – nemaz nebijis vasarāju ražas, tāpēc katrs dzīvojis tikai ar rudziem, piepirkdams pa pudam putraimu.

Sinī gadā, kā zināms, bija sācies arī Pirmais pasaules karš, un ne pēc ilga laika dzejnieks Kārlis Skalbe savās karalaika ceļojuma piezīmēs par toreizējo Latgali saka: »Ikkatru varētu apburt Latgales skaistums, ja šai zemē nebūtu tik daudz bēdu. Pēc visiem priekiem, ko var dot Latgales kuplā un nevainīgā daba, vijīgo pakalnu jautrās līnijas, kuras slid gar debesu malu kā burvīgā rakstā, svaigie meži, kuros tu ielaidies it kā pašas dabas klēpī, skaidrie ezeri ielejās, ap kuriem kā irbes, kas

nāk no lauka dzert, pulcējas mazas pelēkas ciema mājas, – pēc visas šās saules sirdi paliek kāda ēna. Tā būtu skaista zeme, kad viņā nebūtu tik daudz bēdu, – mēs nogriežamies un nolaižam acis. Un cik savādi! Prieks paliek, kur priecājies, bet bēdas nāk līdz. Atgriežoties no ceļojuma, man ir tā, it kā es sev skabargu būtu ierāvis sirdi, kura staigā un grauž, kad esmu jau mājās. Latgales ciemos nav labi, bērni rauj un ēd ceļmalas lapiņas un iebraucēju sādžā saņem jautājošas un izmisušas acis.»

Taču ir gan fakts, ka Latgales cilvēki 1861. gadā likuma pasludināšanu par dzimtniecības atcelšanu bija uzņēmuši ar lielu prieku un cerībām par sava stāvokļa uzlabošanos, un ir fakts, ka Kurzemē un Vidzemē pēc daudz agrāk pasludinātās dzimtniecības atcelšanas tiešām visās dzīves jomās ir bijusi vērojama nepārtraukta augšupeja, bet Latgalei šinī augšupejas ceļā arvien bija atradušies dažādi šķēršļi.

Nav nekā izdomāta bīskapa Jāzepa Rancāna vārds, ja viņš, runādams par Latgales katoļu stāvokli cariskajā Krievijā, saka: »Visi katoļi tika uzskatīti politiskā ziņā neuzticami, viņiem bija noliegts pirkt savā dzimtenē zemi un nekustamos īpašumus, katoļus neuzņēma valsts dienestā kā ierēdņus, pat brīvu profesiju izglītotie katoļi varēja dabūt nodarbošanos tikai tālu Krievijā vai Sibīrijā, bet ne savā dzimtenē.«

Ir ziņas, ka laikā no 1877. līdz 1888. gadam Rēzeknes un Ludzas apriņķī no citiem Latvijas novadiem ir ienākušas 984 ģimenes, kas, izmanto-

jot to apstākli, ka Latgalē ir bijis iespējams zemi iepirkt par daudz zemākām cenām, nekā pārējā Latvijā, sev ir šeit ieguvušas saimniecības. Pašiem Latgales katoļticīgajiem latviešiem to liedza darīt ne tikai viņu trūcība, bet arī piederība katoļu ticībai.

Latgales novada tautas draugs kurzemnieks Fridrihs Obšteins (1878–1938) stāsta, ka 1908. gadā bijis sagatavots tautskolotāja eksāmeniem kāds makašānietis, kas tos arī sekmīgi nokārtojis un ieguvis skolotāja tiesības, bet, kad gribējis darboties savā dzimtenē, inspektori pateikuši, ka šeit viņam vietas neesot; ja gribot strādāt par skolotāju, varot pieteikties uz Novgorodas guberņu.

Daudz kas Latgalē toreiz ir bijis citādi, nekā Vidzemē un Kurzemē, atšķirīgo likumu dēļ, un daudz Latgales cilvēkiem ir nācies ciest un palikt it kā otras šķiras pilsoņu lomā savas reliģiskās pārliecības dēļ.

Nav gan jāšaubās, ka Latgalē saimnieciskās dzīves attīstību vēl ilgu laiku pēc dzimtniecības atcelšanas respektīvi līdz iziešanai viensētās ir kavējusi zemes pārvaldīšanā un apstrādāšanā pastāvošā šņoru sistēma; tāpat to ir kavējis paradums ģimenē zemi sadalīt visiem vīriešu kārtas pēcnācējiem, ar to saimniecības arvien vairāk sadrumstalojot, un vispār daudz ir kaitejusi neprasme racionāli saimniekot. Savukārt šādas prasmes iegūšanai nav bijis nekādu priekšnosacījumu.

No 1865. gada septembra juridiski, bet no 1871. gada arī faktiski, līdz pat 1904. gada aprīlim Latgalē

ir valdījis iespiesta vārda aizliegums tautai saprotamā rakstībā; tāpat līdz 1905. gadam nav bijusi atļauta nekāda organizāciju darbība, un pēc kādreiz pie baznīcām un klosteriem pastāvošo skolu slēgšanas valdības iecerētā laicīga rakstura skolu rašanās gaita ir bijusi stipri lēna. Bez tam tautu no bērnu sūtīšanas šinīs skolās ir atturējusi gan ticība, gan izglītības nozīmes neizpratne, gan nepatika pret šo skolu krievisko garu. Tāpēc Latgalei ilgu laiku ir bijis liels savas inteliģences trūkums, un daudziem novada cilvēkiem vienīgā grāmata, kurā tie ir spējuši orientēties, – lūgšanu grāmata.

* * *

Vārkavas apvidus, cik zināms, ir pirmais Latgalē, kur jau dzimtniecības laikos bija sākusi darboties pašu latviešu nodibināta un vadīta skola. To panākuši Šķilteru ciema iedzīvotāji Upiniki – tēvs Jānis ar savu dēlu Ādamu.

Jānis Upinīks nodarbojies ar linu tirdzniecību un bijis turīgāks par pārējiem ciema iedzīvotājiem. Savukārt Ādamam jau bijusi mācībās pie vietējā prāvesta iegūta zināma izglītība. Dēls rakstījis lūgumu skolas atvēršanas lietā, un tēvs ar to vairākas reizes braucis pie Vitebskas gubernatora. Tikai ar lielām grūtībām viņam izdevies 1844. gadā iegūt gubernatora piekrišanu skolas atvēršanai. 1845. gadā Upiniki Rengetovā uzcēluši skolas ēku, un skola sākusi darbu. Mācījis pats Ādams Upinīks.

Tikai pēc šīs skolas atvēršanas ir sekojušas līdzīgas: Līvānos 1854. gadā, Andrupenē un Zvirgzdenē 1860. gadā.

No vēlāka laika Vārkavas izcelsmes cilvēkiem kā sirsnīgs tautas draugs un viņas interešu aizstāvis ir pieminams priesteris Pēteris Dzenis (1876–1920), kas pēc Pēterpils Garīgā semināra pabeigšanas 1905. gadā ir strādājis pastorācijas darbu – vispirms Pēterpili kā vikārs, pēc tam Kaunatā kā prāvests, tad Novgorodā kā prāvesta vietas izpildītājs un Izvaltā kā prāvests, kamēr 1918. gada rudenī aizbraucis uz Mīnheni turpināt studijas, bet 1919. gadā atgriezies dzimtenē un saņēmis sekretāra uzdevumu uz Romu sūtāmajā Pagaidu valdības delegācijā kanoniķa Jāzepa Rancāna vadībā, lai panāktu latviešu tautības garīdznieka iecelšanu par atjaunotās Rīgas bīskapijas virsganu; tomēr aizbraucis tikai līdz Varšavai un no turienes, ceļa grūtību nogurdināts, griezies atpakaļ uz Rīgu. 1920. gada janvārī P. Dzenis ir ticis iecelts par Ludzas dekānu, bet drīz vien tur, sniegdams garīgos pakalpojumus ar tifu slimajiem draudzes locekļiem, pats saslimis un nomiris.

Starp citu, P. Dzenim sirdslieta ir bijusi katolisko rakstu plauksme, un viņš ir bijis to sava laika latviešu garīdznieku grupā, kas ir sākuši nopietni domāt par Svēto Rakstu tulkošanu tautas valodā; viņš arī ir piedalījies 1917. gada aprīļa latviešu kongresā Rēzeknē un tur kļuvis par Latgales Pagaidu Zemes padomes locekli.

Tikai piecus gadus vecāks par kardinālu ir cits vārkavietis – Antons Dzenis (1890–1974), cilvēks ar necilu skolas izglītību, bet spilgti izteiktu gara kultūru. Visi vārkavieši viņu savā laikā ir pazinūši kā rosīgu sabiedrisku darbinieku un pagasta vecāko, bet visas Latgales rakstu draugi – kā apbrīnojami cītīgu bibliofilu. Diemžēl viņa vākums Otrā pasaules kara laikā, pašam bibliofilam dodoties bēgļu gaitās, ir ticis bezjēdzīgi izvazāts. Svešatnē A. Dzenis ir nodevis atklātībai plašu autobiogrāfisku darbu trīs daļās »Muna dzeive«.

Vēl tuvāk kardināla mūža sākumam ir no Vārkavas pagasta nākušā otra Antona Dzeņa (dzim. 1893. g., 1941. g. deportēts) – tautsaimnieka un publicista – dzimšana. Šis vārkavietis bija beidzis Politehnisko institūtu, darbojies Saeimā, laiku bijis iekšlietu ministra biedrs un vēlāk akciju sabiedrības »Ogle« direktors. Viņš kā publicists ir rakstījis Latgales avīzēs »Latgalīts«, »Zemnika Ziņas«, »Jaunais Vārds« un »Latgolas Vārds«.

No nedaudz jaunākiem kardināla laikabiedriem, vārkaviešiem, katrā ziņā ir jāmin lielais izglītības draugs un nesavtīgais Latgales studentu atbalstītājs mag. phil. Bronislavs Spūlis (1899–1974), biedrības »Latgaliešu studentu fonds« līdzdibinātājs un pastāvīgs vadītājs visā tās pastāvēšanas laikā. Daudziem Latvijas brīvvalsts gadu trūcīgajiem Latgales studentiem, tikai pateicoties šim fondam un tieši B. Spūļa personīgajām pūlēm, ir bijusi iespēja sākt un turpināt ceļu uz augstāko izglītību.

Tāpat daudz laba izglītības veicināšanai Latgales novadā B. Spūlis ir paveicis kā ilggadējs Latgaliešu Skolotāju centrālās organizācijas valdes loceklis, tautskolas direktora biedrs un publicists.

Šie un vēl citi Vārkavas puses ievērojamākie cilvēki ir bijuši vienkāršu zemnieku bērni, tāpēc pie sava stāvokļa ir varējuši nokļūt, pateicoties tikai vecāku uzupurēšanās garam un pašu centībai un neapslāpējamai tieksmei pēc gara gaismas un plašākiem dzīves apvāršņiem. Tāpat ir bijis arī ar Bērnānu sādžas Izidora un Franciskas Vaivodu ģimenē dzimušo Julijanu, jo viņa vecākiem ir piederējusi tikai septiņu hektāru – toreiz parastās šņoru zemes – saimniecība; pie tam ģimenē ir bijuši seši bērni.

BĒRNĪBA UN SKOLAS GADI – VĀRKAVĀ UN PREIĻOS

Kardināla dzimtā Bērnānu sādža nav bijusi liela, un tagad tanī palikušas tikai divas saimniecības. Arī kardināla tēvs Latvijas brīvvalsts pirmajā periodā savu zemi Bērnānos bija pārdevis un tās vietā nopircis īpašumu Vidzemē, Pļaviņu pagasta Klintainē.

Bērnānu sādža atrodas skaistā vietā, kur tās dārzi kādreiz vienā ceļa pusē ir noslidējuši līdz likumotajai Feimankas upei, bet otrā ceļa pusē, aiz labības laukiem ir sācies mežs, ko kardināls dažkārt piemin savā seminārista gadu dienasgrāmatā. Sādžas tuvumā atrodas arī Seiļu kapsēta, kur kopš 1919. gada blakus kaplicai ir kardināla mātes kaps.

Kā kardināls ir stāstījis kādreizējam Aglonas dekānam Pēterim Onckulim, togad māte agrā pavasarī, ejot uz Vārkavas baznīcu, negājusi apkārtceļu līdz tiltam, bet noāvusi apavus un basām kājām pārbridusi upi. Šī brišana pa auksto ūdeni arī bijusi liktenīga: māte saslimusi ar plaušu karsoni un, visai ģimenei par bēdām, nomirusi.

Vissmagāk mātes nāvi pārdzīvojis deviņgadīgais dēls Jāzeps, kas nebijis dabūjams nost ne no mirušās mātes gultas, ne arī zārka. Pēc bērēm vecākais dēls priesteris Julijans paņēmis zēnu sev

līdzī uz Aglonu un pilnīgi uzņēmies viņa apgādi un izglītošanu, dodot tam iespēju nākotnē kļūt par arhitektu. (Bet tas jau, aizsteidzoties priekšā daudz kam citam.)

No Bērnānu sādžas nešķiramā Feimankas upe ar savu krastu pievilcību ir Dubnas pieteka. Tā iztek no Feimaņu ezera, ir ap 72 km gara un likumo pa slapju pļavu palienēm. Uz upes ir bijušas vairākas dzirnavas, un upē ir bijusi iespēja izzvejot lidakas, plaužus, asarus, raudas, ālantus, ruduļus un – retāk – foreles. Šinī upē arī kardināls zēna gados ķēris zivis, bet tūrumu galā esošais purviņš viņam līdz sirnam vecumam atstājis nepatīkamas atmiņas. Proti, visiem sava laika Latgales lauku bērniem tipiskajās ganu gaitās zēns bieži lasījis grāmatu. Tā kādu reizi, iekārtojies uz celma lasīšanai, viņš uzdzirdis pie celma savādu švikstoņu un, uztrausies kājās, ieraudzījis pie celma slīdam veselu kamolu čūsku. Zēns izbailēs skrējis pie lopiem, un, kad vakarā par pieredzēto pastāstīja mātei, māte bērnu pasvētījusi ar svētīto ūdeni, lai viņš nenaslimtu, jo Vaivodu ģimene ir bijusi izteikti ticīga.

Viņš vēl 1971. gada uzrunā maija dievkalpojumā ir stāstījis: »Manas dzimtās mājas tā sauktajā tīrajā galā pie sienas karājās liels krusts ar Pestītāja tēlu, ko nesa bērnu gājiena priekšgalā visās ciema bērēs. Un vēl visai mazs bērns novēroju, ka vakaros, pirms gulētiešanas, tēvs un māte pienāk pie krusta, pārkrustās un noskūpst krustu. Tas mums, bērniem, iedvesa tādu godbijību pret krustu, ka mēs pat skaļi runāt tanī istabā baidījāmies.

Dzīvojamā galā katra latgalieša istabā bija savs »svētais stūrītis«, kur bija redzamas vairākas svētbildes. Vairākas svētbildes bija arī mūsu istabās, un sevišķi man patika viena, kurā Dievmāte, ģērbusies platā, garā, zvaigžņotā mētelī – un zem tā redzējās daudzas bērnu galviņas, it kā cāļu māte sargātu zem spārniem savus mazuļus. Vēl šodien, skaitot »Esi sveicināta...«, man liekas, ka es lienu zem tā platā mēteļa.»

Pēc tālaika Latgales latviešu katoliskajās mājās valdošā paraduma, māte nākamo kardinālu vispirms iemāca lasīt savā latviskāajā pātaru grāmatā, un pēc tam jau viņam veras ceļš mācībām Vārkavas pagastskolā.

Toreizējās Latgales pagastskolas, kas dažkārt tiek sauktas arī par tautskolām, krievu varas iestādes bija radījušas kādreizējo klosteru un baznīcu skolu vietā, un tās ir skaitījušās zemnieku bērniem domātas pirmmācības iestādes ar trīsgadīgu kursu. Šinīs skolās mācības ir bijušas bez maksas. 1865. gadā Latgalē šādas ir bijušas 16 skolas, no tām Rēzeknes apriņķī – trīs, Ludzas – piecas, Daugavpils – astoņas. 1882. gadā Latgalē jau ir skaitījušās 48 tautskolas. Tomēr visumā gausa ir bijusi skolu dibināšanas gaita, gaužām vāja materiālā bāze un maza rosme to apmeklēšanā.

Ja arī Vidzenē un Kurzemē pēc 1882./83. gada Manaseina revīzijas skolās bija parādījies spēcīgāks krieviskais gars, tad tomēr tur skolotāji ir bijuši galvenā kārtā pašu tautas cilvēki, kas lielajā vairumā nav bijuši ieinteresēti savas apkārtnes

bērnu pārkrievošanā. Baltijas guberņās tie paši skolotāji, kas skolā gan ir runājuši krieviski, ārpus skolas ir bijuši īsti latvieši un dažādu tautisku pasākumu organizātāji. Starp Baltijas guberņu skolotājiem ir bijuši gan latviešu folkloras vācēji, gan latvisko avīžu un žurnālu līdzstrādnieki, gan latviešu dzejnieki, stāstnieki un dramaturgi, gan latvisku teātru, biedrību, bibliotēku un koru organizētāji un vadītāji. Tāpat mūsu slaveno tautas dziesmu svētku tradīcijas ir izaugušas tikai no skolotāju darba. Arī retajās Latgales vietās, kur ir gadījies strādāt kādam čaklākam pārnovadu cilvēkam, ir veidojušies latviski kori. Bet šādi Baltijas guberņu latviešu skolotāji Latgalē ir bijuši uz rokas pirkstiem skaitāmi un tie galvenā kārtā ir strādājuši no pārnovadiem ieceļojušo zemes iepircēju vidū. Visu citu Latgales tautskolu skolotāju kadri ir komplektējušies no pareizticīgo garīgo semināru audzēkņiem un tādām krievu personām, kurām ir bijusi apriņķa skolas izglītība. Šīm personām viss latviskais bija svešs un apkarojams. Tomēr, Latgalei par laimi, ticīgo katoļu ģimeņu gars ir gājis tās bērniem līdzī arī skolas gaitās, un viņi nav pakļāvušies ne krieviskumam, ne pareizticībai.

* * *

Pēc Vārkavas pagastskolas beigšanas Vaivods turpina mācības Preiļu pilsētas skolā.

Par pilsētas skolām cariskajā Krievijā ir sauktas vispārizglītojošās skolas, kuru uzdevums ir bijis

dot sīktirgotāju, amatnieku un zemāko ierēdņu bērniem paaugstinātu pamatizglītību un dažas praktiskas zināšanas. Mācību kurss šinīs skolās ir bijis sešgadīgs, pirmajā klasē uzņemot bērnus bez iepriekšējas izglītības, ne jaunākus par septiņiem gadiem; bet vēlāk ir tikušas atvērtas arī četrgadīgas pilsētas skolas audzēkņiem ar elementārskolas vai pagasta skolas izglītību. Pilsētas skolās audzēkņi ir mācījušies ticības mācību, aritmētiku, algebru, ģeometriju, ģeogrāfiju, vēsturi, dabas zinības, fiziku, zīmēšanu, dziedāšanu un vingrošanu. Pēdējos divos gados ir bijusi iespēja – ar zināmiem noteikumiem – mācīties arī grāmatvedību, amatniecību, lauksaimniecību vai valodas. Pilsētas skolas ir devušas saviem absolventiem tiesības strādāt par valsts iestāžu zemākajiem ierēdņiem, kā arī iestāties vidējās un zemākajās profesionālajās skolās vai pedagoģiskajosursos.

Nākamais kardināls 1913. gadā, beidzams Preiļu pilsētas skolu, gan vairs nedomā, ka būtu jāmeklē ierēdņa darbs vai jāstājas kādā profesionālā skolā vai pedagoģiskajosursos, jo viņam ir lolojama pavisam cita doma.

Preiļos, mitinādamies ticīgā mājā, jauneklis rītos, pirms mācībām skolā, iet uz baznīcu, iemācās arī piekalpot pie altāra kā ministrants un dzīvo ar stingru apņemšanos kļūt par priesteri. Tāpēc viņam pēc skolas beigšanas – vasarā – neliekas nenoejams kājām apmēram 60 verstis garais ceļš no Vārkavas līdz Daugavpili, lai tur

apriņķa priekšnieka kancelejā dabūtu apliecību par politisko uzticamību, kas vajadzīga, iesniedzot dokumentus Pēterpils Garīgajā seminārā.

Pēc garā ceļa rita agrumā, sasniedzot Daugavpili un sameklējot vajadzīgo adresi, gan aštonpadsmiņgadīgais jauneklis ir tik noguris, ka trepju telpā pie apriņķa priekšnieka durvīm iemieg, un pats priekšnieks, ierazdamies darbā, arī viņu uzmodina. Jaunekļa satraukums, pazemība un atklātība labvēlīgi ietekmē krievu ierēdņi, tas bez kādas izmeklēšanas dod savu parakstu par viņa politisko uzticamību, un viņš var ar mierīgu sirdi iet garo atceļu uz mājām, lai pēc tam postos braucienam uz Pēterpili.

PĒTERPILS SEMINĀRĀ

1913. gada rudenī nākamais kardināls sāk mācības Pēterpils Katoļu Garīgajā seminārā. Šeit gan starp pasniedzējiem, gan audzēkņiem ir bijuši dažādu tautību cilvēki, tāpēc, kā stāsta marijāņu priesteris Jāzeps Grišāns (1891–1989), tur skanējušas runas un dziesmas gan poļu, baltkrievu, lietuviešu, krievu, gan latviešu valodā; lekcijas savukārt bijušas latīņu, poļu un krievu valodā, bet oficiālās valodas vieta seminārā piederējusi poļu valodai; poļu valodā arī tikušas pasniegtas visas meditācijas un konferences, tāpēc tiem, kas seminārā iestājušies bez poļu valodas zināšanām, sākumā bijis grūtāk; tomēr tādos apstākļos poļu valodu drīz apguvuši visi nepoļi.

Vaivodam iestājoties seminārā, starp semināra dažādu tautību 160 audzēkņiem, vienā kursā ar viņu vēl ir trīs latvieši, kas 1918. gadā arī reizē ar viņu kļūst priesteri. Tie ir – Eduards Beķers, Jānis Leitāns un Staņislavs Šikur-Kalvani. Starp tiem, kas seminārā iestājušies 1912. gadā, ir nākamie priesteri Broņislavs Diure (Dyure) un Alberts Uļjans, kā arī divi Latvijā dzimuši poļi – Antons Čamans un Boļeslavs Lavrinovičs, bet no 1911. gada aspirantiem ir Pēteris Strods, Adalberts Cērciņš,

Jāzeps Grišāns, Bronislavs Kivrāns, Boļeslavs Sloskāns, Antons Šlahota, Vitālijs Trepša un Vladislavs Zundo, kā arī Zemgales lietuvietis Ignāts Deksnis. No 1910. gada tur ir Juris Kārkle un Alfons Pastors un no 1909. gada – Dominiks Jaudzems, Izidors Livčāns un Antons Vecelis.

Tas ir krietns savas puses cilvēku pulciņš, bet Vaivods tos sākumā nepazīst. Viņš gan redz, ka visi semināristi ir savstarpēji priecīgi un runīgi, tikai viņam it kā to nemaz nebūtu, jo viņu satrauc poļu valodas nezināšana un nespēja sekot lekcijām, kas iesācējiem vairumā ir poļu valodā. Pārliedz piepūle pat noved pie saslimšanas un nespējas mēnesi pusotru apmeklēt lekcijas, bet pēc daudziem gadiem – 1975. gadā – sv. Mateja svētku nobeiguma mācībā sv. Jēkaba katedrālē, kavēdamies pie pravieša Isaja vārdiem, ka Dieva domas nav cilvēku domas, viņš, jau kā bīskaps, cita vidū pastāsta atgadījumu no pāvesta Pija X dzīves un to sasaista ar gadījumu no savas seminārista dzīves.

Kad nākamais pāvests, kā jauneklis, gribējis iestāties garīgajā seminārā, rektors viņa lūgumu noraidījis, bet reflektants vēlāk iestājies citā seminārā, kļuvis par priesteri un beigās pat par pāvestu (1903–1914). Pāvests, satiekot pirmo rektoru, tam pārmetis Kristus vārdiem: »Vai jūs nekad neesat lasījis Rakstus: »Akmens, kuru cēlāji atmeta, ir kļuvis stūrakmens.« Uz to vecais priesteris attapīgi atbildējis ar tā paša panta turpmākajiem vārdiem: »To Tas Kungs darījis, un ir brīnums mūsu acīs.«

Un mūsu augstais priesteris domas turpinājumā

pasaka, ka 80 gadu vecumā, kad jau pašam nāve stāv aiz muguras, bet priesteris, kam seminārā pēc pirmajām rekolekcijām biktējies, sen miris, viņš uzdriksoties atklāt savu personīgo noslēpumu, proti: kad viņš biktstēvam vaļsirdīgi kā bērns izkratījis sirdi un atzinis savu nesagatavotību sekot semināra mācību programmai, tas ieteicis tūlīt izstāties no semināra un mācīties kādu amatu. To izdzirdis, šis sācis tik gauži raudāt, ka biktstēvs »apžēlojies« un noteicis: »Nu, vari arī pamēģināt, bet man liekas, ka grūti tev klāsies.«

Pirmajā kursā tā arī bijis. Neko nelidzējusi visa centība, sevišķi latīņu un poļu valodas apgūšanā, tāpēc otrā kursā iekļuvis tikai pēc rudens pārbaudījumiem, toties trešajā kursā jau mācībās bijis pirmais. Kā zinām, Vaivodam izcilo sekmju un citu labo īpašību dēļ pēc Garīgā semināra beigšanas ir bijusi nodrošināta tālākā izglītošanās Pēterpils Garīgajā akadēmijā.

Garīgā akadēmija Pēterpili ir darbojusies kopš 1843. gada, kad Viļņas universitātes Katoļu teoloģijas fakultāte ir tikusi pārcelta uz Pēterpili, šo mācību iestādi pakļaujot Mogiļevas arhibīskapa virsuzraudzībai.

Kā bīskaps Jāzeps Rancāns zina teikt, sākumā Pēterpils Garīgā akadēmija nav baudījusi uzticību poļu aprindās, jo tās baidījušās, ka akadēmijā audzinātie garīdznieki būšot pārkrievošanas veicinātāji, bet dzīve pierādījusi pretējo. Un bīskaps saka: »No šīs akadēmijas nāca vesela rinda izcilu garīgo darbinieku, kas bija uzticīgi Baznīcai un savai tau-

tai. Krievijas apspiestības un katoļu vajāšanas laikos Katoļu Garīgā akadēmija bija gara gaismas nesēja, kur sapratās un sadarbojās visu tautību katoļi – studenti un profesori – un, klusībā strādājot, gatavojās apustuliskam darbam, lai, Kristus mācību sludinot, nestu cilvēku dvēselēm Kristus mieru un visām tautām labklājību un pestīšanu.«

Arī prelāts Jāzeps Čamanis vēl 1961. gadā rakstīja: »Savā laikā akadēmijas rektors Dr. L. Žarnoveckis bija pielicis visas pūles, lai šī mācību iestāde sasniegtu visaugstāko teoloģijas un sociālo zinātņu līmeni, par profesoriem viņš bija aicinājis ne tikai poļus, bet arī vairākus cittautiešus, sevišķi lietuviešus. Tie visi bija ievērojami spēki un teicami speciālisti zinātņu nozarēs, kuri prata ar savām lekcijām aizraut visus klausītājus.«

Un nav jāšaubās, ka jau semināra gados garīgi izaugušais un caur kara un revolūcijas grūtībām izgājušais J. Vaivods akadēmijā būtu ieguvis daudz jaunu zināšanu un atziņu, ja vien akadēmija 1918. gadā nebūtu tikusi slēgta un nebūtu aizvērušies ceļi braukšanai no Latvijas uz Pēterpili.

Pat tikai pavirša ieskatīšanās Vaivoda semināra gadu dienasgrāmatā ļauj skaidri ieraudzīt gan viņa lielo tieksmi pēc zināšanām un uzcītību to apgūšanā, gan dievbijību un citas teicamas īpašības. Savā dienasgrāmatā pēc semināra otrā kursa beigšanas – jūlijā – viņš stāsta, ka līdz šim brīvlaikā sevišķi pievērsies latīņu valodai, lai sev atvieglotu, kā viņš saka, tādu vērtīgu priekšmetu

kā teoloģijas, filozofijas un Baznīcas likumu mācīšanos. Vienlaikus viņš cenšoties papildināt zināšanas krievu valodā, kas semināra divu gadu laikā gājušas mazumā.

Tāpat viņš raksta, ka brīvdienas pavadot pie vecākiem; viena diena ir līdzīga otrai – tās visas sākas un beidzas, sēžot pie grāmatas, un grāmata iet līdzī arī uz mežu un tīrumu; tikai pateicoties grāmatai, ir iespējams mēnešiem nodzīvot bez citādas draudzības, kas varētu kļūt arī draudīga. Bet tanī pašā vasarā viņš arī raksta, ka no divu reīžu brauciena uz Preiļiem ne reizi nepārbraucis mājās priecīgs. Piemēram, otrā brauciena reizē jau rītā izdzirdis ironiskus vārdus par savu dievbijību tikai tāpēc vien, ka piecas minūtes ilgāk uzkavējies baznīcā, pabeigdams iesāktās lūgšanas. Un līdzīga satura »asprātības« bijušas jādzird arī pusdienu laikā.

Savukārt par savu pirmo mācību, kas pateikta, kā saprotams, homilētikas kursa ietvaros 1917. gada rudenī semināra kapelā poļu valodā, viņš dienasgrāmatā stāsta, ka uz to gatavojies veselu pusgadu, mēnešus trīs rakstījis, kādas trīs nedēļas mācījies un rezultātā, kā pats saka, laikam pateicoties savām un draugu lūgšanām, mācība izdevusies, pēc kritiķa vārdiem, labāk par visām līdz šim teiktajām, kaut iepriekš pats par panākumiem baidījies. Pārmetums vienīgi par to, ka vietām bijusi pateikta drusku monotoni, bet vispār – balss savādi laba, mācības saturs bagāts, forma plastiska, un stils skaists.

Tanī laikā arī baismā lielinieku strāva katru dienu draudējusi pārtraukt mācības, tāpēc viņš pats steidzīgi mācījies un kārtojis eksāmenus. Arī semināra galds ir bijis neapskaužams – $\frac{1}{4}$ daļa mārciņas maizes un kotletē tikai tik daudz gaļas, ka tās nosvēršanai būtu vajadzīgi aptiekas svāri. Pa laikam bijušas pat tādas dienas, kad uz galda maizes nemaz nav bijis, tāpēc dienasgrāmatas autors pat nevar saprast, kā vēl ir spējuši strādāt tie, kam ir bijis jāiztiek tikai ar to, kas likts uz semināra galda.

Un tad pienāk Vaivoda un viņa kursabiedru iesvētīšana par priesteriem, ko izdara bīskaps Jānis Ceplāks, sirsnīgs latviešu tautas draugs un mūsu valodas prātējs. Iesvētīšanas dienā, 7. aprīlī, kas šoreiz ir Baltajā svētdienā, jaunpriesteris savā dienasgrāmatā ieraksta, ka nu ir galīgi tapis »priesteris uz mūžiem pēc Melhizedeka kārtas«, un to var tikai pārdzīvot, sajūst, bet grūti pastāstīt, jo tas ir savāds cilvēka svētums, savādas jūtas, ko katrs uzskata par savu, citiem neatklājamu, noslēpumu – un lai tikai Dievs dod dzīvī piepildīties visām labajām vēlmēm un lūgšanām; gaidāma grūta un reizē patīkama garīdznieka dzīve »ar pūlēm par ļaužu dvēselēm un viņu garīgo stāvokli. Bet kā Dievs svētīs to darbu, kā veicinās, par to tik vajaga vēl lūgties«.

Jaunpriestera, ar 15. aprīli datētais, ieraksts dienasgrāmatā liecina, ka ārkārtīgi sarežģīta un grūta ir pat atgriešanās no Pēterpils dzimtenē, jo Latgalē šīnī laikā valda vācieši. Tikai pēc vairāku

dienu staigāšanas izdodas dabūt atļauju braukšanai ar vilcienu, pie tam tikai līdz Porošino, jo tālāk jau ir vācu ieņemtā teritorija. Arī vilcienā pastāvīgas kratīšanas un meklēšanas. Pasažieriem tiek izārdīti un izjaukti visi saiņi, pārmeklētas visas kabatas, un, kas tikai lieliniekiem iepatikas, tas tiek atņemts – pulksteņi, drēbes, liekie zābaki, pat vācu un latviešu grāmatas un vārdnīcas. Braukšanai no Porošino pāri fronteī jāmeklē jauna atļauja. Kad tā ar grūtībām sameklēta, var ar kaut kādu »starptautisku« vilcienu braukt uz Pleskavu, bet verstis trīs pirms Pleskavas vācieši vilcienu aptur, liek visiem izkāpt, un tukšais vilciens aiziet uz Pleskavu. Kādi 200 pasažieri paliek uz tīruma, kur nav ne vedēja, ne tuvumā sādžas. Kad beidzot kādi bēguļi par lielu naudu apsola lietas aizvest uz Pleskavu, pašam ar kažoku mugurā siltajā pavasara saulē jāsvīst ceļš kājām. Pleskavā savukārt viesnīcas pilnas, tāpēc nakts jāpavada kādā brūkošā mājā, kur jaunpriesteris, tumsā krizdams, apdauza kāju, bet rītā, kā viņš raksta, »atkal briesmīga staigāšana pa visiem kaktiem, kamēr izdabūjam atļauju braukt tālāk«.

Un pēc tik sarežģīta atceļa uz mājām sākas gatavošanās pirmās sv. Mises jeb primīcijas svinībām, kas notiek Vārkavā vienā no tuvākajām svētdienām, piedaloties ielūgtiem apkārtējo draudžu garīdzniekiem, primīcianta vecākiem, brāļiem, māsai un citiem radiem, un tādām daudzumam tautas, ka pat Vārkavas lielajā baznīcā nepietiek vietas.

AGLONĀ

Par jaunpriestera pirmo darbavietu kļūst Aglona, uz kurieni viņu toreizējais Mogiļevas arhibīskapa Eduarda Ropa ģenerālvikārs Antonijs Springovičs ar 1918. gada 9. jūniju sūta kā vikāru pie dekāna Jāņa Velkmes. Dek. J. Velkme (1876–1963), kas pēc izcelsmes vietas ir rudzātiētis un par priesteri iesvētīts 1902. gadā, šini laikā jau ir plaši pazīstams savas gadiem ilgās sabiedriskās darbības dēļ.

Vēl mācīdamies Pēterpils Garīgajā seminārā, viņš bija devis rakstus Jāņa Šteinberga »Katoļu māju kalendāram« un kopā ar Franci Kempu palīdzējis Francim Trasunam »Daugavas katoļu kalendāra« sastādīšanas darbā; savukārt kā priesteris piedalījies 1907. gadā Pēterpilī sasauktajā inteliģences apspriedē latgaliskās ortogrāfijas jautājumā un apspriedē Aglonā par latgaliska laikraksta izdošanu. Viņš 1908. gadā Kalupē bija nodibinājis vienu no pirmajām lauksaimniecības biedrībām Latgalē, pēc tam arī kreditsabiedrību un rūpējies par tautskolas atvēršanu.

Šie pasākumi toreizējos apstākļos no prāvesta J. Velkmes bija prasījuši daudz laika un enerģijas, jo cilvēki lielā vairumā uz biedrībām, kā neierastu lietu, bija skatījušies ar neuzticību un bija trūcis arī

attiecīgu personu, kas vadītu biedrību darbu, bet skolas atvēršanai bija pretojušās krieviskās varas iestādes.

Tāpēc vēl pēc daudziem gadiem, kad 1936. gada jūnijā Kalupē tiek sarīkoti jaunatnes un zemnieku svētki, kalupieši, kā lasām tā laika žurnālā »Straume«, »savus svētkus svinot, atcerējās un sumināja arī dek. J. Velkmi, kurš bija šeit savā laikā daudz darījis lauksaimniecības kultūras pacelšanas laukā«.

Pirmā pasaules kara laikā J. Velkme, būdams Aglonas dekāns, vada Palīdzības biedrības kara upuriem Aglonas nodaļu (ši nodaļa apgādā vairāk kā 300 bēgļus) un atver patversmi ar skolu 60 bērniem.

Pēc 1917. gada Februāra revolūcijas J. Velkme stingri iestājas par nepieciešamību Latgalei turpmāk iet vienu ceļu ar Kurzemi un Vidzemi. Pirms Rēzeknes kongresa sasauktajā konferencē viņš saka, ka visas tautas cenšas apvienoties, bet latviešu sašķelšanās ir cariskā režīma auglis, tāpēc būtu noziegums latgaliešiem neapvienoties ar baltiešiem. Kongresā J. Velkme tiek ievēlēts Latgales Pagaidu Zemes padomē un 1918. gada decembrī – arī Latvijas Tautas padomē.

J. Vaivoda darbības laiks Aglonā gan nav labvēlīgs nekādām lielākām sabiedriskām aktivitātēm, pretēji – gada nogalē, ienākot lieliniekiem, sākas tāds periods, ka dekāns J. Velkme, saprazdams savu stāvokli, ir Aglonu atstājis un jaunajam vikāram vienam jātiek galā gan ar draudzes

vadību, gan lielinieku rekvizīcijām, spaidiem un draudiem.

Jau trešā dienā pēc tam, kad Aglonas apkārtnē ir lielinieku varā, arī kādreizējā dominikāņu klosterī, kur ir dzīvokļi draudzes garīdzniekiem, ierodas, kā viņš stāsta, jaunorganizētās vietējās Kapiņu pagasta izpildu komitejas pārstāvji, apraksta visu mantu un iemītņiem nosaka pārtikas normu. Viņi gan sola baznīcai un garīdzniekiem nekādas pārestības nedarīt, tomēr, rēķinoties ar to, ka tumsa garajās ziemas naktīs var komunistus pavadināt uz baznīcas un klostera laupīšanām un garīdznieku spīdzināšanu, draudzes komiteja noorganizē klostera apsargāšanu, un katru vakaru klosterī ierodas uz nakts dežūru ap 30 cilvēku – kam rokā runga, kam azotē kara šautene ar nogrieztu stobru, kam revolveris.

Ziemā arī gadās, ka kādu reizi ierodas vesels štābs komunistu, kas uzlauž pagraba durvis un sāk grābt maisos kartupeļus, bet nepiegriež vēribu baznīcas zvaniem. Stundas laikā klostera pagalmā sabrauc vairāk kā simts pajūgu ar draudzes locekļiem. Nāk rīkojums pārtraukt zvanīšanu baznīcā, bet zvanītāja baznīcas durvis no iekšpuses ir aizslēgusi – un tai pavēli nodot nav iespējams. Tiek izmēģināta pat šaušana uz baznīcas torni, bet, kā Vaivods saka, »sēžot Aglonas torni, var nebaidīties arī no mazāka lielgabala šāviņa«. Tad cilvēku bars stājas pie komunistu dzišanas ārā. Dažas rosīgākās sievietes šinī pasākumā komu-

nisti ieslēdz vienā istabā, bet vīrieši tās caur logu atbrīvo.

Sakarā ar notikušo no Daugavpils ierodas izmeklēšanas komisija, kas Vaivodu un draudzes komiteju pasludina par arestētiem un pēc barga protokola uzrakstišanas Vaivodam pavēl ritā ierasties pagastā zāgēt malku. Bet tad draudzes komitejas vīri uzaicina komisiju »iebaudīt« kopīgas vakariņas, kas beidzas ar abu pušu bučošanos. Bez tam komisāriem vēl iedodot līdzī putrimus un gaļu, pavēle par malkas zāgēšanu tiek atcelta, bet tie, aizbraukdami uz Kapiņiem, norājuši vietējos komunistus un kara komisāru pat aizsūtījuši uz fronti. Pēc tam baznīcas ļaudīm no vietējiem komunistiem nav jābaidās līdz 1919. gada maijam, kad lielinieku stāvoklis frontē pasliktinās. Vasaras svētkos jau draud apcietināšana visiem, uz atlaidām sabraukušajiem, garīdzniekiem. Arī pašam Vaivodam, viņa vārdiem runājot, pāris nedēļas ir jāpavada krūmos. Tad draudzes locekļi ar draudiem vietējiem varasvīriem par garīdznieku vajāšanu dabū no tiem rakstveida solījumu, ka garīdzniekiem nekas nedraudēs, un tad arī Vaivods var atgriezties pie savu pienākumu pildīšanas.

Bet vēl daudz kas ir jāpiedzīvo un jāpārdzīvo arī pēc tam.

Vaivods atminējās, ka lielinieku laikā Aglonas baznīcā tikušas izdarītas 11 meklēšanas, jo kļūdušas baumas, ka kaut kur glabājos zelta nauda, vērtslietas un ieroči. Kā viņš saka, »Aglonu komu-

nisti atsāja 1920. gada janvāra sākumā, un tas laiks bija visbīstamākais. Tanī laikā bez katrreizējas divīzijas komisāra atļaujas nedrīkstēja iziet pat caur sētas vārtiem. Jaunienākušie komunisti – karavīri gāja uz klosteri skatīties baznīckungu kā kādu retu zvēru zooloģiskajā dārzā. Pieci, seši ierodas priekšistabā: uz jautājumu, kas vajadzīgs, neko neatbild, bet, apskatījuši no visām pusēm, ar vārdiem »ničeво osobenново« atkal aiziet.

Pēc lielinieku atkāpšanās Aglonā atkal ierodas dekāns Velkme, bet viņa vikārs J. Vaivods, kas no 1919. gada 21. februāra arī oficiāli ir skaitīties prāvesta vietas izpildītājs, saņem rīkojumu ar 1920. gada 24. februāri stāties skolu kapelāna darbā Rēzeknē.

RĒZEKNĒ

No 1920. gada 24. februāra līdz tā paša gada 23. septembrim J. Vaivods ir Rēzeknes skolu kapelāns.

Šinī īsajā laika posmā risinās svarīgi notikumi: 1. maijā Rīgā sanāk Satversmes sapulce, 15. jūlijā Berlinē tiek noslēgts miera līgums ar Vāciju, 11. augustā Rīgā – ar Krieviju; un latviešu katoļi piedzīvo tādus vēsturiskus notikumus, kā savas tautas kanoniķa mag. theol. Antonija Springoviča iecelšanu par atjaunotās Rīgas bīskapijas virsganu 14. aprīlī, Kauņas bīskapijas pakļautībā palikušās Kurzemes pievienošanu Rīgas bīskapijai 9. jūnijā, bīskapa A. Springoviča konsekrāciju Aglonā 22. augustā un viņa pirmo kanonisko draudžu vizitāciju no 9. līdz 30. septembrim – kā pirmās apmeklējot Dagdu, Asūni, Landskoronu, Raipoli un no tās, pēc pārnakšņošanas Rēzeknē pie dekāna vietnieka Dominika Jaudzema – Prezmu.

Kopš 1907. gada, kad Rēzeknē par dekānu un draudzes prāvestu bija no Pēterpils ieradies jau toreiz daudziem zināmais tautas izglītības un kultūras veicinātājs Nikodems Rancāns, šī pilsēta bija veidojusies un izveidojusies par visas Latgales izglītības un kultūras, kā arī saimnieciskās un politiskās dzīves centru. Pateicoties N. Rancāna

entuziasmam, taktam un kontaktiem ar Pēterpils augstākajām krievu aprindām, Rēzeknē bija nodibinājušās vairākas skolas jau ar diezgan izteiktu latvisku raksturu, kas līdz tam Latgalē bija skaitījusies pilnīgi neiedomājama lieta. Rēzeknieši (un ne tikai), ieraudzīja latviskas teātra izrādes un klausījās latviskus koncertus. Rēzeknē bija nodibinājušās tādas nozīmīgas saimnieciska rakstura organizācijas, kā Latgales krājaizdevu sabiedrība, Rēzeknes latviešu kooperācijas biedrība »Ekonomija« un Latgales zemkopības biedrība.

Svarīgs zemkopības biedrības pasākums ir – Latgalei līdz tam svešs – kursu rīkošana dažādās vietās, un tie vienmēr notiek latviešu valodā. 1910. gadā zemkopības biedrība noorganizē Rēzeknē pirmo lauksaimniecības izstādi, reizē eksponējot arī etnogrāfiskus priekšmetus. Izstādes paviljonu izbūvi un citus ar to saistītos pasākumus vada N. Rancāna brālēns Francis Kemps.

Pēc 1917. gada Februāra revolūcijas Rēzekne bija kļuvusi par svarīgu Latgales politiskās dzīves centru. Tur arī 26. un 27. aprīlī (pēc jaunā stila 9. un 10. maijā) notiek vēsturiskais kongress, pieņemot rezolūciju, ka Latgales latviešu pilnvarnieki, »atzīdami latviešus, kuri dzīvo Vitebskas guberņā, tāpat arī kurzemniekus un vidzemniekus – par vienu latviešu tautu«, nospriež »apvienoties ar Kurzemes un Vidzemes latviešiem vienā politiskā autonomā tautas organismā«, kā arī »ievēlēt Latgales Pagaidu Zemes padomi«.

Šinī reizē uz kongresu sabraukušie katoļu garīdznieki tika sūtījuši ar arhibīskapa metropolita

Eduarda Ropa starpniecību uz Romu lūgumu – atjaunot Rīgas bīskapa sēdekli. Starp citu, arī J. Vaivods 1917. gada pavasarī, braukdams no Pēterpils, apstājies Rēzeknē, lai, kā viņš raksta savā dienasgrāmatā, uz vietas daudz maz uzzinātu, kas notika Latgaliešu kongresā.

Šinī gadā arī kanoniķis Kazimirs Skrinda no Pēterpils bija pārbraucis uz Rēzekni ar savu laikrakstu »Dryva«, un te arī notika skolotāju sagatavošanas kursi. Savukārt vācu okupācijas laikā – 1918. gada martā – uz N. Rancāna aicinājumu Rēzeknē bija sapulcējušies Latgales sabiedriskie darbinieki un sastādījuši vācu varai plašu ziņojumu par to, ka Latgales latvieši ir nolēmuši apvienoties ar kurzemniekiem un vidzemniekiem vienā organismā.

1920. gadā gan Rēzeknē daudz kas nav tā, kā 1917. vai 1918. gadā, jo nav tur vairs ne N. Rancāna, ne K. Skrindas, ne dažu agrāk darbojušos skolu un sabiedrisko organizāciju; daudz kas ir likvidēts un sagrauts, tomēr nav vietas šaubām, ka Rēzekne arī turpmāk daudzējādā ziņā būs Latgales centrs. Jau šinī laikā tur rosīgi darbojas Latgaliešu skolotāju savienība, kas par savu galveno uzdevumu uzskata latviskas skolas izveidošanu Latgalē, tāpēc notiek jaunajai skolai nepieciešamo mācību grāmatu gatavošana un izdošana, daudzgadīgu skolotāju sagatavošanas kursu, kā arī latviešu vidusskolas organizēšana Rēzeknē. Risinās arī citi visai Latgalei nozīmīgi pasākumi.

Kapelānam J. Vaivodam 1920. gadā iznāk atsevišķā izdevumā tulkojums »Ir Dīvs!«, kas parakstīts ar pseidonīmu *Olūts*, un tas ir viens no nedaudziem Latgales katoļu reliģiskajiem izdevumiem minētajā gadā.

Pienākumu ceļš Vaivodu ved no Rēzeknes uz Ludzu.

LUDZĀ

No 1920. gada 23. septembra līdz 1921. gada 9. augustam J. Vaivodam pieder Ludzas vikāra un skolu kapelāna postenis.

Ludzā tikai 1920. gada augustā par prāvestu un dekānu tiek iecelts nākamais Liepājais bīskaps Antonijs (toreiz gan viņš saucās Antons) Urbšs (1879–1965). Viņš no 1911. gada strādāja par Daugavpils Jaunavas Marijas baznīcas prāvestu, ar savu rosīgo darbību izpelnīdamies visas sabiedrības atzinību.

Risinoties Pirmajam pasaules karam un bēgļu kustībai, A. Urbšs bija uzņēmies 1915. gadā Pēterpilī nodibinātās Latgaliešu palīdzības biedrības kara upuriem Daugavpils nodaļas priekšsēdētāja pienākumus un bēgļu apgādes darba vadību Daugavpilī. Biedrības Daugavpils nodaļas ziņā sākumā ir bijis vairāk nekā 2000 bēgļu, un vēl 1917. gadā tā rūpējās par vairāk nekā 750 personām. Nodaļa arī atvēra un uzturēja patversmi ar skolu 120 bērniem, tās uzturēšanai līdz 1916. gada rudenim izdoti vairāk nekā 13 tūkstoši rubļu.

A. Urbšam kļūstot par Ludzas prāvestu un dekānu, viņu sagaida plašs darba lauks, jo Ludzas apkārtnē kara un revolūcijas gados ir daudz cietusi kā saimnieciskā, tā garīgā ziņā. Cilvēki ir vie-

naldzīgi vai pat naidīgi pret Baznīcu un viņiem nav arī paļāvības jaunajai valsts varai. Tādā situācijā dekāns par savu uzdevumu uzskata radīt apstākļus tautas garīgai atdzimšanai gan Ludzas draudzē, gan – ar pārējo prāvestu līdzdarbību – visā Ludzas dekanātā un viņš, veicot tiešo draudzes aprūpes darbu un dekāna pienākumus, atrod laiku darboties arī dažādos vietējos un plašāka mēroga sabiedriskos pasākumos.

Tāpat rikojas rosmes pilnais kapelāns J. Vaivods. Cita vidū J. Vaivods darbojas Ludzas Latgaliešu kultūrveicināšanas biedrībā, un starp 1921. gadā iznākušajiem Latgales autoru darbiem ir viņa sagatavotā grāmatiņa bērnu vecākiem un audzinātājiem »Ļaunuma olūts«, kā arī viņa apstrādāts un ar pseidonīmu *Olūts* parakstīts stāstiņš »Mozō Nelli«.

DAUGAVPILĪ

No 1921. gada 9. augusta līdz 1924. gada 31. augustam Julijans Vaivods ir Daugavpils skolu kapelāns.

Neskaitot Daugavpils cietokšņa teritorijā, vēl pirms šī cietokšņa izbūves, jezuītu uzcelto baznīcu, kas publiskiem dievkalpojumiem savas atrašanās vietas dēļ nav izmantojama, pilsētā ir divas draudzes baznīcas – tā sauktajā Jaunbūvē gadsimta sākumā Dievmātes godam celtā lielā un staltā baznīca un pilsētas centrā – mazāka baznīca, kas celta iepriekšējā gadsimta vidū sv. Pētera godam. Pie otrās ir darbs arī kapelānam Vaivodam.

Lai gan abas baznīcas atrodas vienas pilsētas robežās un tām pieskaitīto locekļu nacionālajā sastāvā sevišķu atšķirību nav, jo vienā un otrā draudzē ir latvieši un poļi, tomēr liela atšķirība ir dievkalpojumu kārtībā. Ja Dievmātes baznīcā dievkalpojumos ir vieta latviešu un poļu valodai, tad pavisam citāda kārtība ir vecajā baznīcā. Daugavpilī šī baznīcā kopš 1907. gada ilgu laiku par prāvestu un dekānu ir strādājis Francisks Hordijevičs, pēc tautības baltkrievs, kas ne tikai nav mācījis latviešu valodu, bet, kā bīskaps J. Rancāns saka, gandrīz vai nīdis latviešus. Viņa

vārds, ar tādā ziņā sliktu slavu, ir ne reizi vien minēts arī tālaika Latgales presē.

Vaivodam ierodoties Daugavpilī, gan par šīs draudzes prāvestu strādā Rēzeknes draudzē dzimušais priesteris Kazimirs Kalinka (1871–1943), kas skaitījās latvietis, bet dievkalpojums tomēr pēc vecā paraduma turas pie poļu valodas. Jaunajam kapelānam bīskaps uzdod šo tradīciju lauzt, uzsākot baznīcā mācību sacīšanu arī latviešu valodā.

Kapelāns, protams, tā dara, bet baznīcēnu daļa, kam nepatīk šāds jaunievedums, sākumā uz to atbild pat ar apzinātu trokšņošanu, lai garīdznieka vārdi paliktu nesadzirdēti un nesaprasti arī tiem, kuri tos gribētu dzirdēt. Ar laiku tomēr stāvoklis mainās, jo jaunā priesterā runa sāk iepatīkties arī protestētājiem, un beigās visi ir vienis prātis, ka nav nekā sliktā, ja baznīcā noteiktā kārtībā blakus poliskajām mācībām, dziesmām un lūgšanām skan arī latviskās resp. latgaliskās.

Kā zinām, dažus gadus vēlāk, dekānam J. Velkmem sākot latviešu valodas ieviešanu blakus poļu valodai Ilūkstes baznīcā, lieta aiziet pat līdz tiesai.

Kapelānam J. Vaivodam Daugavpilī veiksmīgi rit darbs arī skolās, vasaras pedagoģiskajos skolotājuursos, sabiedriskos pasākumos un katolisko rakstu druvā. Rosīgs viņš ir 1917. gadā nodibinātajā Latgales latviešu Romas katoļu kultūrveicināšanas biedrībā »Saule«, kas ar centrālās valdes sēdekli Daugavpilī un nodaļām dažādās Latgales vietās

sekmīgi līdzina ceļu novada kultūras augšupejai. Tāpat viņš pa reizei ierunājas 1921. gadā Rēzeknē tapušajā literārajā jaunatnes žurnālā »Zidūnis«, bet kā atsevišķi izdevumi pie lasītājiem sāk iet – 1922. gadā viņa apstrādātā un ar pseidonīmu *Olūts* parakstītā trīscēlienu drāma »Rūzeite« un 1924. gadā – vidusskolām un skolotāju institūtiem domātā rokasgrāmata »Eisa fundamentalo dogmatika«.

Bet 1924. gadā arī gadās, ka kapelāns dažu ietekmīgu garīdznieku klātbūtnē izsaka savas domas par toreiz sākušos un jau sabiedrības ausīs nonākušo konfliktu starp arhidiecēzes vadību un Saeimas deputātu priesteri Franci Trasunu. Un šis gadījums, kā domā pats Vaivods, ir par iemeslu viņa tūlītējai pārcelšanai no Daugavpils uz Varakļāniem.

VARAKĻĀNOS

Julijans Vaivods oficiāli ir Varakļānu draudzes vikārs no 1924. gada 31. augusta līdz 1925. gada 20. februārim. Draudzes metriku grāmatās viņa izdarītie ieraksti atrodami no 1924. gada septembra līdz 1925. gada martam.

Pirms J. Vaivoda ierašanās Varakļānos šai draudzei ir bijušas lielas svētku dienas 3., 4. un 5. jūlijā, kad Varakļānos pastorālā vizitācijā tika uzturējies arhibīskaps A. Springovičs. Latīņu valodā izdarītajā ierakstā par iespaidiem Varakļānos augstais ganītājs saka, ka pati baznīca gan ir izrotāta vainagiem un puķēm, tāpat ar greznu un bagātīgu troni, bet tas nespēj noslēpt nesenās bezdievīgu cilvēku radītās brūces un laupīšanas kāri, par ko liecina salauztie marmora altāru galdi un nošķeltās tabernākula daļas, kaut tagad tās jau ir atjaunotas. Arhibīskaps cildina dekānu Staņislavu Vaikuli, kas te pārvarējis daudzas grūtības tautas reliģiskās dzīves kārtošānā, un atzīmē, ka draudzes locekļi, viņa stingrās un prātīgās rokas vadīti, ir kļuvuši stiprāki ticībā un labāki tikumos. Visas tās dienas arhibīskaps redzējis baznīcu pilnu ar ticīgo tautu un iestiprinājis 1302 personas.

Ar šo vizitāciju arī Varakļānu draudze bija atguvusi tiesības godināt sv. Viktora relikvijas, ko pirms dažiem gadiem, nemieru un juku laikos, bezdievīgas rokas bija izsvaidījušas, bet ticīgie cilvēki atkal savākuši.

Un pēc 42 gadiem (starplaikā Varakļānu draudzi vizitē 1931. un 1939. gadā – bīskaps Jāzeps Rancāns, 1948. gadā – bīskaps Kazimirs Duļbinskis, 1957. gadā – bīskaps Pēteris Strods), 1966. gada jūlijā, šo draudzi vizitē kādreizējais tās vikārs – tobrīd Rīgas arhidiecēzes un Liepājas diecēzes apustuliskais administrators Julijans Vaivods, par saviem sakariem ar šejieni pieminēdams arī mācībā.

Varakļānu draudze sava locekļu skaita un platības ziņā vienmēr ir piederējusi lielākajām draudzēm Latgalē. Kā zināms, Mogiļevas palīgbīskaps Ignats Holovinskis – uz viņam doto Svētā Krēsla delegāta pilnvaru pamata – bija ar savu 1850. gada 9. decembra dekrētu apstiprinājis Mogiļevas arhidiecēzē 164 draudzes, sniedzot arī tanīs ietilpstošo apdzīvoto vietu uzskaitījumu. Varakļānu draudze šinī sarakstā figurē ar 111. kārtas numuru un tai ir pieskaitītas 93 apdzīvotas vietas vai ciemi (vici).

Mogiļevas garīdznieku kalendārs jeb tā sauktā rubricele 1917. gadam Varakļānu draudzē uzrāda 8860 locekļus. Locekļu skaita ziņā šinī laikā lielākas par Varakļāniem Latgalē ir astoņas draudzes, proti: Krāslava ar 14660 locekļiem,

Līksna – 14000, Preiļi – 139000, Daugavpils jaunā draudze – 11000, Ludza – 11000, Bērži – 9380, Viļaka – 9370, Dagda – 8900.

Pēc Rīgas bīskapijas atjaunošanas gan krietna daļa Varakļānu draudzes apdzīvoto vietu tika iekļauta apkārtējo – Viļānu, Vidsmuižas, Stirnienes, Barkavas – draudžu sastāvā, bet Varakļānu draudzes robežu sašaurināšana ir bijusi aktuāla arī pēc tam. Vēl 1929. gada janvārī septiņas Varakļānu draudzes sādžas ir pievienotas Vidsmuižas draudzei un četras – Viļānu draudzei, bet 1935. gadā pat pavid doma par jaunas draudzes organizēšanu uz toreizējās Varakļānu un Vidsmuižas draudzes robežas.

Tāpēc arī 1924./25. gada periodā darbīgajam vikāram J. Vaivodam, strādājot ne mazāk darbīgā dekāna S. Vaikuļa vadībā, varakļānieši par savu jauno kungu, kā viņiem ierasts saukt vikārus, zina, ka viņš katru dienu no agra rīta līdz vēlam vakaram ir noslogots ar darbu, gan sniedzot garīgo atbalstu draudzei, gan braukājot uz ticības mācības stundām daudzajās skolās, kas atrodas draudzes robežās, gan palīdzot dekānam ieplānotajā draudzes vizitācijā. Bet ne mazāks darba apjoms gaida priesteri Vaivodu arī aizbraucot no Varakļāniem – un šoreiz jau vispār no Latgales.

LĒNĀS

Ar 1925. gada 20. februāri J. Vaivods oficiāli kļūst prāvests Latgalei tālajā Lēnu draudzē, kur tomēr – pēc jaunajā Latvijas valstī izdarītās agrār-reformas – vairs netrūkst arī no prāvesta dzimtā novada iebraukušu katoļu. Par to mēnešraksta »Katōļu Dzeive« 1927. gada 10. (17.) numurā ir lasāmi viņa vārdi: »Pašā Kurzemes sirdī ir nodibinājušās no ieceļotājiem latgaliešiem vairākas katoļu kolonijas. Luterticīgie kurzemnieki nekā nevar aprast ar to, ka agrāk viņiem gandrīz tik no vārda pazīstamie katoļi tagad ir nosēduši starp viņu vecsaimniecībām uz pastāvīgu dzīvi latgaliešiem piešķirtās jaunsaimniecībās. Pēc viņu ieskatiem, latgalieši ir it kā aizgrābuši svešu zemi, tāpēc arī vairākums vietējo uz viņiem skatās greizi. Viņus uztrauc arī vēl tas apstāklis, ka latgliešu skaits ar katru gadu pieaug. Vispirms latgalieši jau dabiski pieaug, jo pie viņiem dzimstība ir vismaz par kādiem 200% lielāka, nekā pie vietējiem kurzemniekiem. Tā, piemēram, Lēnu Romas katoļu draudzē caur latgaliešu ieceļošanu dvēseļu skaits ir dubultojies, bet dzimstība ir vairākkārt cēlusies...«

Bet, kā Vaivods vēlāk raksta, nav izveidojusies

tuvāka draudzība arī starp vecajiem Lēnu draudzes locekļiem un prāvo latgaliešu skaitu, kaut jau pagājis ilgāks vienkopus nodzīvots laiks un pat noslēgtas savstarpējas laulības; tikai baznīcā viņi visi ir kopā kā katoļi.

Domā, ka Lēnu baznīca hercoga G. Ketlera laikā būtu bijusi nodota luterāņiem, bet katoļi to 1722. gadā atguvuši jau pussagruvušā stāvoklī. Kad baznīca bijusi galīgi nolietojusies, bīskaps Jāzeps Dominiks Puzina pavēlējis to noārdīt un ar saviem līdzekļiem uzcēlis jaunu mūra baznīcu. Tās būvmateriāls ir ķieģeļi, garums – 11,3 m, platums – 9,4 m, ķieģeļu velvē veidoti griesti un divi vidēja augstuma torņi. Baznīca veltīta Vissv. Trīsvienības godam. Būves darbi ir bijuši pabeigti jau 1750. gadā, bet konsekrāciju izdarījis bīskaps Antons Kazimirs Ostrovskis 1756. gadā.

Zem Lēnu baznīcas ir arī mūža atdusas vieta tās cēlājam bīskapam J. D. Puzinam, kas bīskapiju vadīja no 1741. gada līdz savai nāvei 1752. gadā un bija viens no nedaudziem XVIII gadsimta mūsu bīskapiem, kam, runājot Latvijas baznīcas vēsturnieka tēva Staņislava Kučinska vārdiem, »bīskapa gredzens – vienības zīme ar bīskapiju – nelikās viegli maināms«. Šis bīskaps, vadīdams bīskapijas dzīvi, ir sevišķu uzmanību pievērsis draudžu vizitācijām un garīgās dzīves izveidošanai, augsti vērtējot garīgās brālības.

Piemēram, Aglonā vien viņš ir paspējis būt trīs reizes, proti: pirmo reizi – 1742. gadā, kad 14. un 15. februārī ir celebrējis Sv. Misi, sprediķojis un

iestiprinājis 175 personas; otru reizi – 1748. gada 19. februārī un trešo reizi – 1751. gada 10. septembrī. Tad iestiprinātas 33 personas. Tāpat Kuldigu bīskaps J. D. Puzina ir apmeklējis 1743., 1746. un 1749. gadā, pie tam pēdējā vizitācija ir saistījusies ar Kuldīgas baznīcas konsekrāciju, bet 1746. gada 8. septembrī viņš ir konsekrējis Alšvangas baznīcu. Viņš arī ir iesvētījis tani laikā pārbūvēto Rēzeknes koka baznīcu, kas 1887. gadā aizgāja bojā no zibens spēriena.

Kā Vaivods atzīst, »ar savu dabas skaistumu Lēnas izceļas starp visām Kurzemes katoļu draudzēm. Tāpēc nav brīnums, ka pēdējie Livonijas bīskapi Lēnu baznīcu izvēlas par prokatedrāli, kad bīskapu īsto sēdekli bija piesavinājušies luterāņi. Par tādu to uzskata arī pirmais Liepājas bīskaps un labprāt savus īsos brīvos brīžus pavada Lēnās, kas jau sen būtu izveidota par bīskapa vasaras rezidenču, ja politiskie apstākļi nebūtu šos plānus izjaukuši. Labāku vietu vasaras atpūtai par Lēnām grūti pie kādas baznīcas Kurzemē atrast. Pie divām upēm, augstā, sausā vietā klusi stāv Lēnu baznīca, apšalkta no plašiem skuju koku mežiem, kas stiepjas līdz Skrundai un sniedzas gandrīz līdz Valtaiķiem un Nīkrācei. Pavasaros Lēnu lakstīgalas dzied ne sliktāk par Siguldas vai pat Kurskas«.

Lēnu katoļus Vaivods raksturo kā tādus, kas mil savu dievnamu, visur atklāti atzīst savu katoliskumu un ir uz to lepni; jauktas laulības pie viņiem reti atgadās, ja tomēr tādām jānotiek, tad luterticīgajai pusei ir jāpāriet katoļticībā.

Nākamais bīskaps Dr. Pēteris Strods pēc Lēnu apciemojuma 1927. gada jūnijā sakarā ar tur notikušo Kurzemes Katoļu jaunatnes biedrības »Klints« konferenci paša rediģētajā mēnešrakstā »Sauleite« Latgales katoliskajai jaunatnei stāsta, ka Lēnas – kā tipiska Kurzemes katoļu draudze – ir gandrīz tik lielas, kā viss Rēzeknes apriņķis; no vienas draudzes robežas līdz otrai ir vairāk par 100 verstu, tāpēc cilvēkiem uz savu baznīcu jābrauc 50 un vairāk verstu. Latgalē šādā draudzē būtu savi 50 tūkstoši katoļu, bet Lēnās ir kādi četri pieci simti vietējo katoļu un kādi trīs četri simti jauniebraukušo latgaliešu. Baznīcas ziņā šai mazajai katoļu saujīņai starp luterāņiem ir pārāk lielas grūtības, bet tās tiek pārvarētas – gan pateicoties prāvesta Vaivoda ārkārtīgām pūlēm, gan pašu draudzes locekļu stiprajai ticībai. Arī Kurzemē uz dzīvi iebraukušie latgalieši, pēc Dr. Stroda domām, ticības ziņā ir kļuvuši vēl stiprāki, nekā dzīvodami Latgalē.

Kā cildināmu Lēnu draudzes ticīgo īpašību Vaivods min viņu nevairīšanos no bērnu dzemdēšanas. Viņš pats ap 1930. gadu kādai ģimenei nokristījis 16. bērnu un vēlāk, viesodamies Lēnās, citai ģimenei nokristījis 12. atvasi. Tāpat viņš lēnēniekus uzteic kā centīgus saimniekotājus un kā tādus, kas grib, lai arī baznīcas saimniecība izskatītos labi. Tāpēc, atzīstot, ka XX gadsimta pirmajā ceturksnī Lēnu baznīcas saimniecība stipri papuļējusi, prāvestam ir gandarījums par draudzes locekļu ziedotiem materiāliem un darbu visu baznī-

cas saimniecības ēku savešanai kārtībā, kā arī baznīcas uzturēšanai un skaista biedrības nama uzcelšanai, tā ka beigās jau sācis aptrūkt darba, tāpēc pie baznīcas pat uzceltas garas nojumes gatves abās pusēs baznīcēnu zirgu novietošanai.

Par biedrības namu Vaivods pēc gadiem raksta, ka tas bijis lēnenieku lepnums, ar ko tie dižojušies pret rudbāržniekiem, kam sava biedrības nama nav bijis. Arī Lēnās 1927. gada vasarā notikušās Kurzemes katoļu jaunatnes biedrības »Klints« konferences dalībnieki, kā stāsta Dr. Strods, vēl saviem pasākumiem, ieskaitot teātra izrādes, pulcējās tuvākās muižas šķūnī, kādas 14 asis garā un 6–7 asis platā. Diemžēl kara laikā staltais biedrības nams aiziet bojā, bet tad tiek iznīcināts ne tikai šis nams.

1944. gada rudenī un pēc tam – ziemā, līdz pat vācu kapitulācijai, Lēnas ir frontes joslā, tāpēc visi apvidus iedzīvotāji izdzīti, bet pa to laiku Lēnu apkārtnē ir nopostītas gandrīz visas mājas, un cilvēki pēc atgriešanās mitinās karavīru būvētās blindāžās un patvertnēs. Ir cietusi arī baznīca un tās saimniecības ēkas. Postījumi ir radušies gan tieši no kara darbības, gan vācu karavīru izdarībām. Baznīcai, kā Vaivods raksta, viens lielgabala šāviņš ir caursitis jumtu un caur velvi iekritis altāra telpā; ap 1930. gadu saliktie jaunie logi izsisti un izņemti ar visiem rāmjiem; izpostītas ērģeles un pazudis savlaicīgi neapraktais vai neaizvestais baznīcas inventārs.

Ar prāvesta Vaivoda uzpurīgo gādību arī plašās Lēnu draudzes robežās izveidojas jauni garīgās dzīves centri Ciecērē, Silaiņos un Vaiņodē, ar ko ir gandarītas galvenā kārtā no Latgales iebraukušo katoļu ilgas pēc vieglāk piekļūstamām dievkalpojumu vietām.

Par pirmo Lēnu draudzes filiāli kļūst Ciecere, kur šī pagasta robežās ir radusies iespēja ar Rīgas arhidiecēzes kūrijas līdzekļiem nopirkt māju pagaidu baznīcas un garīdznieka dzīvokļa iekārtošanai, kā arī iegūt saimniecības ēkas un savus 20 ha zemes. Baznīcai domātās telpas tiek paplašinātas un piemērotas dievkalpojumu vajadzībām un vienlaicīgi tiek remontētas saimniecības ēkas; savukārt uz iegūtās zemes ierīkota un iesvētīta katoļu kapsēta. Dievkalpojumi Ciecērē notiek regulāri, vismaz reizi mēnesī.

Daudz grūtāks ceļš līdz pastāvīgai dievkalpojumu vietai ir ejams Lēnu prāvestam Pampāļu, Kursišu, Ezeres un Reņģu pagastā – kāda liela katoļu ienaidnieka dēļ Pampāļu pagasta valdē. Tikai ar lielām grūtībām beigās izdodas uz kāda iebraukušā latgaliešu jaunsaimnieka zemes ierīkot katoļiem savu kapsētu.

Jau tūlīt pēc ierašanās Lēnās Vaivods pievērš uzmanību šī no Lēnām tālā apvidus katoļiem. Sāukumā viņš tiem dievkalpojumus notur Pampāļu kroga telpās un vēlāk dažādās vietās pašu jaun-saimnieku šaurajās mītnēs, jo tie labprāt aicina pie sevis priesteri iesvētīt mājas un noturēt dievkalpojumu. Bet tad bieži gadās tā, ka nākamajā reizē,

braucot uz dievkalpojumu iepriekš norunātajā vietā, altāris kādu neparedzētu apstākļu dēļ ir aizvests uz citu vietu un tāpēc jābraukā no viena saimnieka līdz otram, to meklējot. Pasākumam labvēlīgs atrisinājums rodas tikai 1928. gadā, kad ar Rīgas kūrijas līdzekļiem tiek nopirkts vecais Silaiņu koka krogs ar saimniecības ēkām un 60 pūrvietām zemes, kas atrodas 6 km aiz Pampājiem. Visas ēkas gan ir stipri nolietotas, bet lielajā kroga istabā var iekārtot pietiekami lielas telpas dievkalpojumiem. Ar īpašuma iegūšanu atkrit arī dažas citas neērtības, un uz iegūtās zemes jau pirmajā pavasarī var iesvētīt jaunus katoļu kapus.

Kā Vaivods stāsta, »Silaiņu draudzes locekļi, ar maziem izņēmumiem, visi ir latgalieši, tāpēc arī dievkalpojumu laikā tiek runāts un dziedāts latgaliski izloksnē. Turienes latgalieši ne labprāt ielaižas tuvākās attiecībās ar vietējiem luterticīgajiem iedzīvotājiem, un arī jauktās laulības atgadās reti. Katoliskā apziņa pie viņiem samērā laba, un arī dievkalpojumus tie apmeklē cītīgi«.

Apmēram 25 km attālumā no Lēnām atrodas Vaiņode, kur 1929. gada 22. decembrī ar Rīgas arhibīskapa atļauju Vaiņodes muižnieku kapsētā tiek iesvētīta, pateicoties konvertējušā barona Bistrama labvēlībai, katoļu lietošanai nodotā paprāvā mūra kapliča.

Mēnešraksta »Gaisma« 1930. gada 8. numurā par Vaiņodi ir lasāmi Avota resp. paša prāvesta Vaivoda vārdi: »Vaiņode ir jaunākā Lēnu baznīcas

filija, jo dibināta tikai pagājušā gada rudenī. Bet pastarišiem parasti Laimes māmuļa ir labvēlīgāka. Tā tas ir arī ar Vaiņodi. Pārējās divas filijas – Ciecere un Pampāļi – pastāv jau gandrīz 6 gadus un tomēr ir spiestas mitināties vienkāršās telpās, kuras nedz pēc ārējā izskata, nedz pēc iekšējās iekārtas ir piemērotas dievkalpojuma vajadzībām. Toties Vaiņodes filija tik vienu (pirmo) reizi redzēja dievkalpojumu privātās telpās, jo drīz pēc nodibināšanas tai tika nodota skaista mūra kapliča aiz Vaiņodes muižas, skaistā skuju koku mežiņā. Jaunās draudzes locekļi tūlīt stājās pie kapličas remonta un iekšējās iekārtas izveidošanas. Tika izbūvētas kora telpas un baznīcas stilam piemērots altāris. Ar ziedojumiem neskopojās pat cittybnieki, kuri tagad katru reizi arī kuplā skaitā sanāk uz katoļu dievkalpojumu. Dievlūdzejū salasās ap 150 vai pat 200 cilvēku, jo gar Lietuvas robežu ir diezgan prāvs katoļticīgo iedzīvotāju skaits. Grūti iet tikai ar baznīcas dziedāšanu, jo dievlūdzeji ir dažādu tautību – un katram savas tradīcijas piesavinātas savā dzimtā draudzē. Ar laiku gan arī tanī ziņā varēs panākt lielāku noskaņotību un atrast kopīgu meldiņu garīgām dziesmām.»

Stāvokļa drīzākai normalizēšanai draudzes jaunajās filiālēs prāvests Vaivods griežas pēc palīdzības arī pie Latgales katoļiem. Iepriekš minētā mēnešraksta »Katōļu Dzeive« 1927. gada 10. (17.) numurā viņš stāsta: »Neskatoties uz to, ka jaunsaimniecību piešķiršana Kurzemē jau sen ir izbeigta, tomēr latgalieši ar katru gadu no jauna

ieceļo, pērkot no vietējiem vai nu jaun-
saimniecības, vai vecsaimniecības... Pat viens otrs
luterticīgs arī pavairo katoļu rindas. Lēnu draudzē
pēdējos divos gados ir katoļticībā pieņemti četri
luterticīgi un viens vecticībnieks. Divi no to skaita
tika pieņemti šī gada 20. novembrī Cieceres
Romas katoļu jaundibinātajā draudzē. Neskatoties
uz aukstu laiku un sliktu ceļu, uz dievkalpošanu
bija ieradies tik daudz cilvēku (prāva daļa luter-
ticīgu), ka samērā plašās, baznīcas vajadzībām
lietojamās telpas bija tā pārpildītas, ka pat pie paša
altāra kārtīgi nevarēja apgriezties. Visi gribēja
redzēt, »kā kristīs luterus«.

Arī citām reizēm netrūkst luterticīgo uz katoļu
dievkalpojumu jaundibinātās draudzēs. Tikai žēl,
ka privātās telpas, kur agrāk mituši krodzinieki, un
nabadzīgā paramentika pie dievkalpošanas nevar
darīt tā iespaida uz svešticībniekiem, kuri nekad
agrāk katoļu baznīcā nav bijuši, kādu iespaidu uz
viņiem varētu panākt, ja viss būtu, kā dažā labā
katoļu baznīcā. Grūti vēl iet latgaliešiem viņu
jaunceltajās svešuma būdās. Dažs labs vēl šo baltu
dienu mīt pagaidām uzceltajā pirtiņā, tāpēc grūti ir
savākt tik līdzekļu, lai iegādātu daudz maz pie-
klājīgu paramentiku. Arī Lēnu baznīcā, no kuras
baznīckungs piebraukā uz latgaliešu kolonijām,
paramentika ir ļoti nabadzīga. Tāpēc ļoti lielu
pakalpojumu izdarītu Kurzemes latgaliešiem un
arī katoļu idejas propagandai tie prāvesti, kuri ar
Baznīcas priekšniecības piekrišanu no savām
sakristejām ziedotu kādus liturģiskus piederumus

jaundibinātajām draudzēm Kurzemē. Pat tas, kas pie dažas baznīcas jau ir atmests kā vecs un nelietojams, te ļoti noderētu, jo tagad baznīckungam, braucot uz dievkalpojumu pie latgaliešiem, jāņem katru reizi līdzī ne tikai kanceleja, bet arī visa sakristeja, citādi sakot, viss, kas pie dievkalpošanas nepieciešams. Pēc patiesības, izceļotājiem latgaliešiem būtu arī tiesības gaidīt uz tādiem ziedojumiem, jo, dzīvodami Latgalē, viņi desmitiem gadu ir kārtīgi devuši savu artavu Baznīcas vajadzībām un ar saviem upuriem ne vienu vien lietu savai baznīcai iegādājuši. Bet tagad viņi spiesti atstāt savu veco ligzdu un arī savu draudzes baznīcu, kuru dažs labs tik kapā spēs aizmirst; un dažs no viņiem jau ir pat izteicis vēlēšanos braukt uz Latgali lasīt dāvanas šejienes baznīcu vajadzībām, kas grūti tomēr dzīvē izvedams. Bet caur tādu ziedojumu gan to robu viegli varētu izlidzināt. Ziedojumus varētu pieteikt Lēnu prāvestam caur Skrundu un piesūtīt uz staciju »Vaiņode«. Katrs nieciņš ar pateicību tiktu saņemts un arī tikpat mīļš būtu, kā dzimtās mājas un savinieku kukulis, nosūtīts svešumā dzīvojošam ģimenes loceklim.»

Un prāvests Vaivods savā darbības periodā Lēnās tiek cildināts vēl par daudz ko. Izrādās, ka biedrībā »Klints« apvienotā Kurzemes katoļu jaunatne ir sevišķi iemīļojusi viņa priekšlasījumus; viņš tiek atzīts gan par nenoliedzami labu gan »savām ļoti plaši izkaisītajām avīm«, gan par nenogurstošu sabiedrisku darbinieku, kas Kur-

zemes katoļus pārstāv Aizputes apriņķa skolu valdē; gan par rakstu autoru, kas »ar savu apdāvināto spalvu labprāt piedalās baltiešu periodiskajā presē«, tāpēc »kā savās draudzēs, tā arī starp visas Kurzemes katoļiem šis inteligenta, taktiskais un darbīgais priesteris ir populārs un cienīts«.

Vaivodam no Lēnām aizejot, viņa vietā atnāk prāvests no Jūrkalnes – Aleksandrs Vanags.

ALŠVANGĀ

Ar 1933. gada 27. septembri J. Vaivods kļūst par Alšvangas jeb, kā tagad sakām, Alsungas draudzes prāvestu pie turienes suitiem.

Ir ziņas, ka Alšvangā jau 1372. gadā ir bijusi bruņinieku pils, 1573. gadā to ieguvis grāfs Jēkabs Šverins, kas, pats palikdams pie senču ticības, ļāvis pie tās palikt arī saviem ļaudīm. Pēc viņa nāves gan Alšvangas baznīcu pārņēmis kāds luterāņu spediķotājs, bet tautu saistīt pie sevis tam tomēr neizdevies, tāpēc, kad 1603. gadā Alšvangā ieradies no Varšavas Jēkaba Šverina dēls Ulrihs Šverins un tur vēl atradis katoļticīgu tautu, viņš lūdzis Žemaitijas bīskapu Juri Tiškeviču pārņemt Alšvangu savā pārvaldīšanā un sūtīt uz šejieni katoļu garīdznieku. 1634. gada vasarā, bīskapam ierodoties Alšvangā, luterāņu mācītājs tā klātbūtnē ticis izraidīts, bet Alšvangas baznīcu, kā arī tās filiālbaznīcu Jūrkalnē katoļi pārņēmuši savā rīcībā. U. Šverins tā paša gada 4. novembrī nodevis baznīcai zināmu zemes platību, dāvinājuma dokumentā norādot, ka šis dāvinājums paliek spēkā, ja arī viņa pēcteči pārietu luterānismā. Ir arī ziņas, ka šis pats grāfs atvēris latviešu bērniem skolu.

1687. gadā vecās koka baznīcas vietā ir tikusi

uzbūvēta tagadējā mūra baznīca. Ar laiku arī tā nolietojusies, bet muižnieks nonācis trūkumā, tāpēc baznīcas remontam līdzekļus ziedojusi – pats bīskaps Kristaps Šembeks un tālaika nuncijs Polijā.

1728. gadā Alšvangas muiža ir pārgājusi nākamā Kurzemes hercoga Ernesta Bīrona īpašumā – un ar to arī sākušies alšvandznieku bēdu laiki, jo pats muižas īpašnieks Alšvangā nav dzīvojis, bet nomnieki sev padotos ļaudis dažādi izmantojuši un apspieduši. Stāvoklis kļuvis vēl ļaunāks, kad pēc E. Bīrona izsūtīšanas Alšvangas zemes nonākušas kroņa rīcībā un rentnieku izmantošanā.

Tad, pēc nostāstiem, izmocītie cilvēki, izraudzījušies no sava vidus divus zemniekus, kuri gājuši par visām pārestībām sūdzēties augstākai valdīšanai, bet par šādu pārdrošību 1770. gadā tikuši sodīti ar nāvi, abiem nocērtot galvu. Sods ticis izpildīts vietā, kas tautā pazīstama ar Tiesas kalna nosaukumu – divi verstis no Alšvangas, pie Aizputes ceļa. Kad vienam notiesātajam galva bijusi nocirsta, otram ticis paziņots, ka nāves sods apmainīts pret mūža spaidu darbiem, bet tas pateicis, ka šis neesot labāks par pirmo, un pats nolīcis galvu zem bendes cirvja.

No seniem laikiem Alšvangas, Jūrkalnes, Gudenieku un Basu pagastu katoļticīgie iedzīvotāji ir saukti par suitiem, tikai nav īstas skaidrības, kā šis vārds radies. Vieni domā, ka tam būtu sakars ar libisko »suoi« – purvs, »suoisti« – purva ļaudis, apgabala purvainās apkārtnes dēļ; citi tanī sa-

klausa jezuītu vārda sakropļotu formu; vēl citi to skaidro ar poļu vārdu »swita« – lielkunga pavadoņi, kam sakars ar grāfa Ulriha Šverina ierašanos Alšvangā XVII gadsimtā.

Kā J. Vaivods raksta, šis Šverins, pārceldamies no Varšavas uz Alšvangu kopā ar savu sievu – polieti, atvedis arī veselu štatu dažādu apkalpotāju. Tie valkājuši īpatnējus tērpus un pilnīgi atšķirušies no vietējiem iedzīvotājiem. Saprotams, šie poļu tērpi bija citādāki, nekā tautiskie alšvandznieku tērpi, bet, tā kā Šverins arī vietējos zemniekus ir turējis stingrā katoļticībā un nošķirti no citu muižnieku ļaudīm, tad arī vietējie iedzīvotāji no apkārtējiem luterāņiem pielīdzināti Šverina *svītai* – un par tādiem tiek lamāti vēl līdz šai baltai dienai. Šodien suiti jau ar lepnumu par tādiem atzīstas, bet vecos laikos par to ir notikuši veseli kautiņi uz ceļiem un ceļmalu krogos... Šī gadu simtiem ilgā katoļu nievāšana no luterāņu puses ir pārvērtusi suitus par spītētājiem visam luteriskajam, un, par spīti luterāņiem, lai parādītu savu nepiekāpību pēdējo priekšā, suiti ir cītīgi turējušies pie sava tautiskā apgērba, kuru viņu kaimiņi sen jau bija atmetuši un šodien pavisam aizmirsuši. Suitu zeme ir neliela katoliska sala luteriskajā Kurzemē – un kā tāda tā ir palikusi vēl šodien, lai gan apstākļi jau pa daļai ir sagravuši tos morāliskos mūrus, ar kādiem suiti no apkārtējiem pagastiem bija norobežojušies vēl līdz pat XIX gadsimta beigām.»

J. Vaivods kā suitu zemes īpatnību atzīmē arī daudzos krustus ceļmalās un pie mājām.

Daudz paspēj padarīt Vaivods Alšvangā trīs gadu laikā, jo, kā apstākļu zinātāji liecina, alšvandzniekiem ne ar vienu savas draudzes ganu pirms tam nav bijusi tik laba sadarbība, kā ar viņu.

Prāvesta Vaivoda laikā izdarīto Alšvangas baznīcas remontu viņš pats apraksta šādiem vārdiem: »Baznīcā, priekštelpā un zem koriem ielikti jauni spundētu dēļu griesti un nokrāsoti ar baltu eļļas krāsu. Visapkārt uz sienām un uz koriem piesists 5 pēdu augsts spundētu dēļu panelis un nokrāsots gaiši dzeltenā eļļas krāsā. Veco koka kāpņu vietā no baznīcas priekštelpas uz koriem ierīkotas koka un dzelzs riņķa kāpnes no baznīcas iekšienes. Galvenā ieeja baznīcā paplašināta un uztaisītas modernas stikla durvis. Drēbju kambarī ielikti jauni griesti, grīda un viss nokrāsots eļļas krāsā. Lielā altāra tabernākula iekšpuse izlikta ar sudrabotu varu, un durtiņas no ārpuses apklātas ar zeltītu metāla segu. Iekšpusē un ārpusē baznīca nokrāsota baltā krāsā. Visi konfesionāli, skapji un dievgalds nokrāsots oša krāsā, ielikti jauni un izlaboti vecie logi. Daļai jumta uzlikti jauni šķindeļi un pārsegti ar dakstiņiem. Tāpat arī pārsegta jumta skārda daļas.«

Bet prāvestam Vaivodam ar to vien nepietiek. Viņa priekštecim dekānam Albertam Piebalgam nav veicies ar saimniecisku lietu kārtošanu, tāpēc pat plebānijā caur jumtu jau tek ūdens. Vaivods šo māju pilnīgi pārveido, tai uzceļot otru stāvu un ierīkojot daudz istabu, lai būtu pieklājīgas telpas gan pašam prāvestam, gan vikāram, (ja tāds būtu),

gan atlaidu reizēs iebraukušajiem garīdzniekiem, jo Alšvangas draudzes locekļi uzskata sev par apkaunojumu, ja viņu »probstam« nav »kunga« dzīves apstākļi.

Tautas atsaucība gan ar līdzekļiem, gan darbaspēku arī ļauj Vaivodam veikt lielus būves darbus pie draudzes sabiedriskās ēkas pabeigšanas, ar to nodrošinot telpas kooperatīvam, veikaliem un dzīvokļiem.

Katru vasaru prāvestam daudz laika paņem kapusvētki, jo, kā viņš saka, suiti, tāpat kā indieši, grib pa mājas logu redzēt savu senču un piederīgo atdusas vietu, tāpēc nereti kapsētas ir pavisam tuvu viena otrai, un to draudzē ir pāri par 20.

Tāpat katru ziemu, bez kārtējām ticības mācības stundām skolā, prāvests Vaivods turpina no seniem laikiem Alšvangā ierasto ikgadējo draudzes vizitāciju. Draudze par vizitācijas dienām un prāvesta maršrutiem tanīs iepriekš uzzina no sludinājumiem baznīcā, un prāvesta apmeklējums katrai mājai kļūst par svētku dienu. Vizitācija notiek pa rajoniem, jo draudze ir sadalīta rajonos, kur katram rajonam ir nozīmēts savs »baznīcas vīrs«, kam arī vizitācijas laikā ir pienākums ar savu pajūgu izvadāt garīdznieku pa rajona mājām.

Bet bez šādiem pasākumiem un parastā draudzes aprūpes darba prāvesta redzes lokā ir arī katoļu jaunatnes biedrības »Klints« (arī citu biedrību), kā arī reliģisko pulciņu un Vissvētākās Jēzus Sirds kalpoņu kongregācijas māsu darbs.

Šīs kongregācijas māsas savu pirmo mītņi Latvijā ar dekāna Alberta Piebalga gādību bija izveidojušas Alšvangā un sākumā baznīcas mājā arī dzīvojušas, un kādu laiku rentējušas prāvesta saimniecību, bet vēlāk, tāpat Piebalga laikā, pārcēlušās uz kāda dievbjīga alšvandznieka viņām norakstītu māju, tikai viņu iepriekšējā saimniekošanas perioda parāds nav ļāvis neko vairāk izdarīt par jaunas dzīvojamās mājas izbūvi, tāpēc skaistie projekti par skolu un citiem pasākumiem projektu limenī vien palikuši. Un tad, kā Alšvangā dzimušais priesteris Pēteris Dupats atminas, draudzes locekļi, saņēmuši ziņu par iemīlotā prāvesta Vaivoda pārcelšanu uz Jaunjelgavas draudzi, ātri savāc ap 2000 parakstu pie lūguma arhibīskapam, lai prāvests tiktu atstāts uz vietas; pēc tam kāds vecītis ar tiem dodas uz Rīgu, līdz Jelgavai braucot ar vilcienu, bet tālāk ceļu turpinot kājām; Rīgā griežas pie bīskapa Rancāna, kas apso-la par to runāt ar arhibīskapu, tomēr draudzes pūles paliek bez panākumiem.

Uzzinājuši prāvesta prombraukšanas dienu un stundu, alšvandznieki oktobra dienas rītā saplūst tirgus laukumā pie baznīcas, un prāvests, piebraucis pie viņiem, pieceļas un pasaka, ka daudz reižu ir viņiem runājis, bet šodien vairs nespēj. Tauta raud, apber prāvestu ar ziediem, vicina kabatlakatiņus un no visām pusēm sauc: »Paldies, paldies!« Arī pie skolas skolotāji ar saviem skolēniem stāv goda sardzē ar ziediem rokās, un prāvests Vaivods, izkāpis no pajūga, ar visiem atsveicinās.

JAUNJELGAVĀ

No 1936. gada 14. oktobra līdz 1937. gada 13. aprīlim J. Vaivods skaitās Jaunjelgavas draudzes prāvests.

Pēc 1935. gada tautas skaitīšanas datiem, Jaunjelgavā ir 2153 iedzīvotāji, bet tikai 109 no tiem ir katoļi. Tomēr tie ir arī ārpus pilsētas. Vienā pašā Sērenes pagastā, kas pilsētu apņem no trim pusēm, tobrīd ir 279 katoļi, un šinī pilsētā ir ar Skaistkalnes prāvesta Augustīna Lukšo gādību celtā koka baznīca ar vienu torni; bet koka kapela tur ir bijusi jau daudz agrāk, tikai pastāvīga prāvesta Jaunjelgavai nav bijis līdz pat Vaivoda iebraukšanai. Arī viņa palikšana Jaunjelgavā nav ilga, bet ticīgie ir ļoti priecīgi un pateicīgi viņam par pašai dziedzīgo darbu.

Prāvesta Vaivoda laikā pie Jaunjelgavas baznīcas dzīvo arī katehēts, kam uzticēta ticības mācība pilsētas un Sērenes skolās.

Prāvests Jaunjelgavā arī gādā par dzīvojamās mājas jeb, citādi sakot, plebānijas saglabšanu no bojāejas, jo tā, atrazdamās nolejā, pat ar saviem gandrīz vienu stāvu augstajiem pamatiem vai ik pavasari cieš no Daugavas plūdiem, dažreiz mirstot ūdenī līdz logiem. Vaivods plebānijā atrod

lietojamu tikai virtuvi un divas istabiņas blakus tai, bet pārējā mājas daļa ir bez grīdas, logiem, durvīm un sagāzušos krāsni. Tāpēc visa ziema pāiet ar remontdarbiem, uzliekot jaunu jumtu, pagrīdi piepildot ar smiltīm, ieliekot grīdas, logus, durvis, iemūrējot podiņu krāsni un atsvaidzinot sienas. Bet, kā J. Vaivods raksta, tanī svētdienā, kad viņš ievācies vēl pusmitrajā dzīvoklī, saņemts rikojums pārcelties uz Ventspili.

VENTSPILĪ

No 1937. gada 13. aprīļa līdz 1938. gada 28. jūlijam J. Vaivods kalpo par prāvestu Ventspils draudzē.

Šinī laikā vēl Ventspili kā pensionārs dzīvo ilggadējais šis draudzes prāvests mag. S. th. Dominiks Taujenis (1876–1940). Viņa bērēs Vaivods piedalās jau kā Liepājas diecēzes kūrijas kanclers un pēc dažiem gadiem šo Lietuvā dzimušo priesteri piemin ar šādiem vārdiem: »Taujenis bija akadēmiķis un labs klasiķis. Viņš ilgus gadus darbojās Ventspils ģimnāzijā kā latīņu valodas skolotājs un ticības mācības pasniedzējs visās pilsētas skolās. Pēc dabas viņš bija kluss cilvēks un Ventspils klusās dzīves apstākļus bija ļoti iecienījis. Tagad viņš atdusas skaistajos un klusajos Ventspils kapos, kas tālu no pilsētas trokšņa ierāvušies šalcošo priežu mežā.«

Arī pašam Vaivodam ir paticis Ventspils baznīcas apkārtnē raksturīgais klusums, jo pēc vairākiem gadiem viņš raksta: »Plašajā baznīcas dārzā, kas no baznīcas ieejas puses iežogots ar glītu dzelteno ķieģeļu žogu, ir daļa arī dārzāju stādišanai izmantojamas zemes. Visumā tomēr zeme smilšaina, un tajā aug lieli bērzi un citi koki,

kā arī daudz cerīgu apkārt baznīcai un plebānijai. Tāpēc dārzs atstāj parka iespaidu, kurā baltā baznīca un nelielā plebānija aicināt aicina uz mieru un garīgo atpūtu. Kaut gan mācītājs dzīvo pilsētas centrā, tomēr tur jūtas kā klusā oāzē, kas vedina uz pārdomām un atraušanos no dzīves trokšņa. Īso laiku, nodzīvoto Ventspilī, pastāvīgi atceros kā patīkamāko vietu un laiku visā 27 gadu priesteru dzīves laikā. Priesteris, ko bīskaps sūta uz Ventspilī, mantu tur nesakrās, bet tomēr mūžīgi būs ordinārijam par to pateicīgs.«

Un vēl J. Vaivods, domādams par tālaika Ventspilī, raksta šādus vārdus: »Ventspils draudzei ir sava jaunā kapsēta (vecā – apkārt baznīcai) Kazinu mežā, blakus citām kapsētām, kura 1938. gada vasarā no divām pusēm tika apnesta ar jaunu žogu cementa stabos. Uz vecās kapsētas pie baznīcas uz koka stabiem uzcelta zvannīca, kurā viens paprāvs zvans un divi mazi.«

Tāpat, pēc viņa vārdiem, 1938. gada vasarā tiek no jauna pārbūvēta plebānija un uztaisīta solida garāža.

Bez tam, pildot Ventspils draudzes prāvesta pienākumus, J. Vaivods laiku pa laikam notur dievkalpojumus arī Dundagas katoļiem, izmantojot šim mērķim vai nu pagasta zāli lielajā veco laiku Dundagas pili, vai turpat blakus esošo aizsargu organizācijas zāli. Dundagas pagastā, pēc 1935. gada skaitīšanas datiem, ir bijuši 9160 iedzīvotāji – un no tiem 307 katoļi, galvenā kārtā ieobraucēji no

Latgales, kas 20. gadu agrārreformas laikā tur bija dabūjuši zemi, kā arī poļu laukstrādnieki.

Domājot par turienes diasporā izkaisīto katoļu garīgo vajadzību labāku apmierināšanu, vismaz ar attiecīgas kapličas uzcelšanu, Rīgas arhidiecēzes kūrija jau 1936. gada pavasarī nopirka un uz Dundagas katoļu baznīcas vārda nostiprināja Dundagas muižā 3,25 ha lielu zemes gabalu ar kādreizējā muižas šķūņa mūra pamatiem un stabiem uz tā.

Tāpēc prāvests Vaivods, saskaņā ar Rīgas kūrijas pilnvaru, 1937./38. gada ziemā nopērk Dundagas mežos kokus, ko vietējie katoļi izcērt, izved no meža un pilnīgi sagatavo būvei, kā arī, izlaužot nopirktā šķūņa mūrus, iegūst lielāku daudzumu akmeņu un ķieģeļu, tā ka jau drīz varētu uzsākt kapličas celtniecību. Bet ar Vaivoda aiziešanu no Ventspils visi darbi apstājas.

LIEPĀJĀ

Julijana Vaivoda vārdiem runājot, »Liepājas Romas katoļu draudze ir – vārda istā nozīmē – pilsētas draudze un pie tam lielākajā Kurzemes pilsētā vienīgā katoļu draudze ar vienu savu baznīcu«.

Tiek uzskatīts, ka Liepājā pirmā katoļu baznīca bijusi koka, celta ap 1508. gadu sv. Annas godam un skaitījusies Grobiņas filiālbaznīca, bet vēlāk nokļuvusi protestantu rīcībā. Kā zina sacīt vēsturnieki, hercoga Ernsta Johana Birona 1737. gada investitūras aktā esot runa par katoļu lūgšanu namu, kurā noturēti dievkalpojumi, kā arī hercoga solījums desmit gadu laikā uzciet Liepājā jaunu baznīcu un nodibināt attiecīgu fundāciju. Jaunās mūra baznīcas būve sv. Jāzepa godam tikusi sākta 1746. gadā. Laikā no 1894. līdz 1896. gadam toreizējais Liepājas prāvests barons Eduards Rops, ko vēlāk pazīstam kā pēdējo Mogiļevas arhibīskapu metropolītu, bija gādājis par šīs baznīcas pārbūvi un paplašināšanu, tai piešķirot īstas katedrāles izskatu.

Kā Vaivods saka, »tikai no ārpusēs skatoties uz Liepājas katoļu baznīcu, jau katram ir skaidrs, ka tā nav parasta baznīcas celtnē. Patiesībā tā ir

skaistākā baznīca Latvijā un pilnīgi bija pelnījusi to godu, kāds tai parādīts ar tās izraudzišanu par jaundibinātās Liepājas bīskapijas katedrāli. Var domāt, ka šis skaistais dievnams bija par cēloni tam, ka Sv. Krēsls jaunās bīskapijas ordinārijam par sēdekli ir izraudzījis Liepāju, lai gan tā atrodas diecēzes pašā galapunktā».

1937. gada 8. maijā, kā zinām, pāvests Pījs XI Rīgas arhibīskapiju bija paaugstinājis par baznīcas provinci-metropoliju un tās Kurzemes un Zemgales daļā nodibinājis jaunu – Liepājas – bīskapiju ar bīskapa sēdekli Liepājā. Sakarā ar to metropolita godu saņēma arhibīskaps Antonijs Springovičs, un viņam arī Svētais Krēsls uzdeva Liepājas bīskapijas apustuliskā administratora pienākumus, bet 1938. gada 29. aprīlī Liepājas bīskapa titulu saņēma ilggadējais Ludzas dekāns prelāts Antonijs Urbšs, un 29. jūnijā Rīgas sv. Jēkaba katedrālē, Svētā tēva sūtnis arhibīskaps Antonino Arata, asistējot bīskapiem Jāzepam Rancānam un Boļeslavam Sloskānam, metropolīta A. Springoviča klātbūtnē izdarija viņa konsekrāciju.

Pēc konsekrācijas jaunā bīskapa apsveikšanā Garīgā semināra telpās starp daudzajiem runātājiem uzstājies arī prāvests J. Vaivods, reizē ar laba vēlējumiem norādīdams uz grūtībām Kurzemes katoļu ganišanas darbā. Tobrīd vēl Vaivods ir Ventspils draudzes prāvests, bet jau 28. jūlijā viņš tiek iecelts par Liepājas draudzes prāvestu un bīskapijas kūrijas kancleru. Līdz tam Liepājā par prāvestu un Kurzemes dekānu strādāja

Vaivoda Aglonas perioda priekšnieks mons. Jānis Velkme, kas ar Vaivoda ierašanos pāriet prāvesta darbā uz Kuldīgu, arī turpmāk paturot Kurzemes dekāna posteni.

Viens no pirmajiem jaunieceltā Liepājas prāvesta pasākumiem ir katedrāles sagatavošana bīskapa svinīgai ienākšanai jeb ingresam, kas notiek 23. oktobrī. Un prāvests Vaivods pēc gadiem raksta: »No 1938. gada rudens presbiterijā, Evaņģēlija pusē, novietots masīvs bīskapa tronis – īsts kokgriezēja mākslas darbs – un pretī tronim, lekcijas pusē, tādas pašas ozola »sēdes« (bīskapam). Tuvāk altārim, katrā presbiterija pusē, divi ozola krēsli priesteriem.«

Prāvests Vaivods pats 1938. gadā saņem no Valsts Atzinības krustu un šīnī gadā arī viņš, blakus saviem daudzajiem un dažādajiem pienākumiem, atrod par iespējamu atsākt studijas jaunatvērtajā Universitātes Romas katoļu teoloģijas fakultātē Rīgā, lai tādā veidā kaut daļēji piepildītu jau Pēterpils garīgās priekšniecības nodomu par viņa studiju turpināšanu, kas toreiz nebija iespējama Pēterpils Garīgās akadēmijas slēgšanas dēļ; tāpat kā vēlāk nebija piepildījusies viņa vēlēšanās aizbraukt studiju nolūkā uz kādu augstskolu ārzemēs. Pēc ļoti sekmīgi aizstāvēta diplomdarba J. Vaivods 1943. gadā saņem teoloģijas licenciāta grādu.

Tieši kā prāvestam, Liepājā Vaivodam ir jāsastopas ar raibu draudzes sastāvu, jo starp katoļiem ir gan latvieši, gan lietuvieši, gan poļi un, nemaz neminot skaita ziņā citas – mazāk nozīmī-

gas – tautības, līdz vāciešu repatriācijai 1939. gadā – arī vācieši. Bet raibs draudzes sastāvs Liepājā ir arī cilvēku reliģiskās apziņas jomā. Starp 1939. gadā nokristītajiem 103 bērniem, kuru vidū gan 39 nav tieši no Liepājas draudzes, 75 ir dzimuši tekošajā gadā, bet pārējie – agrākos gados; trīs ir dzimuši 1937. gadā, četri – 1936. gadā, divi – 1935. gadā, trīs – 1934. gadā un viens pat – 1933. gadā. Tātad daudz novēlotu kristību. Nav labāka aina arī starp laulājamajiem, jo no 56 pāriem, kas salaulāti 1939. gadā, 26 ir nokārtoti iepriekšējie konku-
bināti.

Kā savādu parādību Liepājā prāvests Vaivods min faktu, ka tur luterāņi, viņa vārdiem izsakoties, »ir uzraidīti uz katolietēm – un it sevišķi uz polietēm, kuras, noslēdzot laulību ārpus katoļu baznīcas, atņem sev tiesības iet pie sv. sakramentiem savā ticībā, caur ko vēlāk viņu dzīvē norisinās veselā traģēdijas. Jaunībā ir tikai viena doma, – kā ātrāk atrast vīru, bet vēlāk bez savas ticības tomēr dzīvot nevar. Ja vīrs nepiekrīt laulības atjaunot katoļu baznīcā, izejas no kļūmīgā stāvokļa nav nekādas. Bet luterticīgie vīri reti kad izprot katoļietes tieksmi pēc savas ticības un baznīcas, caur ko patiesībā cieš viņu pašu ģimenes dzīve«.

Tomēr notiek arī konversija jeb, citādi sakot, pāriešana katoļticībā, pie tam ne tikai sakarā ar laulībām. 1939. gadā katoļu saimei pievienojas 13 personas, sešas no tām konvertējas, stājoties laulībā. Astoni konvertīti agrāk ir piederējuši pie luterticības un pieci – pie pareizticības.

Draudzē labus panākumus darbā rāda Lūgšanu apustulāts, kas apvieno 210 personas, Dzīvais rožukronis – ar 680 personām un bērnu Euharistiskā Kruciata – ar 73 personām. Svinīgos dievkalpojumus katedrālē skaisti kuplina 100 personu liela bērnu un jaunatnes procesija, un ir noorganizēts bērnu koris, kas sestdienu un svētdienu vakaros baznīcā dzied vesperes. Tāpat skolu bērni ar saviem audzinātājiem priekšgalā katru ceturtdienas vakaru aktīvi piedalās Vissv. Sakramenta adorācijas stundā. Ir pārorganizēta arī draudzes dziedāšana latviešu valodā pēc jaunās lūgšanu grāmatas tekstiem, un draudzes telpās katru nedēļu notiek dziedāšanas mēģinājumi Liepājas katoļiem labi pazīstamā sabiedriskā darbinieka Lūkasa Ozoliņa vadībā.

Neizpaliek Liepājā arī prāvestam Vaivodam vienmēr raksturīgie remontu un pārbūves darbi. Tikai pasaulīgajās biedrībās pagaidām nav vēlamās rosības, jo vairākām no tām vēl jāgaida uz statūtu pārreģistrēšanu, bet Liepājas priesteri notur dievkalpojumus arī ārpus Liepājas – Aspazijas birzē, Kalētos un ik mēnesi Latvijas Sarkanā Krusta Tērvetes sanatorijā. Bez tam viņu aprūpē ir arī Vainode un Priekule, un, sākot ar 1939. gada oktobri, katru svētdienu dievkalpojums internēto poļu karavīru nometnē.

1940. gadā arī liepājnieki saņem kūrijas izdoto brošūru »1939. gada pārskats par Liepājas Romas katoļu draudzes dzīvi«.

Tādos apstākļos prāvests Vaivods ar saviem palīgiem Dr. Leonu Vārnu, Ādolfu Grosbergu, kas ir arī kūrijas notārs, un Dominiku Makejenoku strādā draudzē, savukārt kūrijā viņam kā tās vadītājam resp. kancleram viss ir jāsāk ne no kā. Un arī tur drīzā laikā tiek veikti sevišķi nozīmīgi pasākumi.

»Katōļu Dzeives« 1940. g. 9. numurā (kas, starp citu, ir pēdējais) varam lasīt, ka »Liepājas diecēzes kūrijā pašlaik tiek veidota plaša bibliotēka. Grāmatas tai lielā daudzumā ir savestas no visām vecākajām Kurzemes un Zemgales draudzēm, kur tās ilgus gadus bija krājušās. Pārvestas Liepājā, tās plānveidīgi un sistemātiski tiek sakārtotas. Pēc satura un valodas tās ir visdažādākās, bet pēc vecuma lielāko tiesu 17., 18. un 19. gs. izdevumi. Ir daudzas grāmatas arī no 16. gs. un dažas pat rokrakstā uzglabājušās. Reizē ar grāmatām ir atvesti vecie dokumenti. Nākotnē vēsturniekiem tas būs liels atvieglojums pētišanas darbā, jo nevajadzēs braukt tos meklēt no vienas vietas otrā. Bibliotēkai blakus ir domāts izveidot muzeju, kas rādītu baznīcas un katoļu dzīvi šīnī diecēzē. Pirmie pamati tam jau ir likti«. Starp citu, šī darba atspulgi ir manāmi paša J. Vaivoda diplomdarbā teoloģijas licenciāta grāda iegūšanai par tematu »Garīgā dzīve un vadītāji Kurzēmē XVIII gadu simtā« un pēc tam daudzos citos pētījumos.

Pa to laiku arī prāvests un kanclers Vaivods saņem no sava bīskapa gan jaunus atzinības apliecinājumus, gan pienākumus. Jau kopš 1938.

gada 30. decembra Vaivods ir diecēzes konsultants jeb padomnieks, bet 1940. gada 6. aprīli bīskaps Urbšs viņu ieceļ par savu ģenerālvikāru un 8. aprīli – papildus visam – par kūrijas oficiālu.

1940. gada sākumā arī Latviju pārskan Liepājas bīskapa aicinājums visiem katoļticīgajiem atbalstīt ar ziedojumiem bīskapiju jaunu baznīcu un lūgšanu namu celšanā. Aicinājums tautā rod dzīvu atsaucību, un kūrijas rēķinā sāk ienākt gan atsevišķu personu, gan baznīcās vākti ziedojumi. Tie tiek publicēti arī katoliskajā presē. Diemžēl veiksmīgi ievadītajam pasākumam svītru pārvelk Latvijas iekļaušana Padomju Savienībā, kad oficiālā vara reliģiju un visu, kam sakars ar to, vērtē kā opiju tautai. Bet nav labvēlīgāka šīs varas nostāja ne pret līdzšinējo, Latvijā pastāvošo, saimniecisko sistēmu, ne izglītības un kultūras iestādēm, ne vispār pret Latvijas tautu – ar naida kulināciju 1941. gada 13.–14. jūnijā, kad necilvēcīgos apstākļos preti ārkārtīgam postam tiek aizvests ap 15 tūkstošu cilvēku. Ne velti 1940./41. gada padomju varas periodam mūsu tautas vēsturē ir dots *baigā gada* apzīmējums, turklāt visi Liepājas baznīcas īpašumi šīnī periodā tiek nacionalizēti jeb, vienkāršāk izsakoties, baznīcai atņemti.

1941. gada 22. jūnijā sākas karš starp Vāciju un Padomju Savienību – un Liepājai tūlīt ir lemts visā skaudrumā izjust jaunā kara šausmas, kad sakarā ar padomju armijas un vietējās civilās varas organizēto sīvo pretestību vispirms no vācu puses

notiek militāro objektu bombardēšana, bet, pilsētai nokļūstot vācu aplenkumā, tiek nepārtraukti bombardēts arī pilsētas centrs, un, kamēr padomju spēki rod iespēju izlauzties no aplenkuma, daudzās vietās risinās pat tuvcīņas. 29. jūnija pēcpusdienā Liepāja jau ir pilnīgi vācu varā. Karadarbības rezultātā pilsētā ir pilnīgi nopostītas 117 ēkas un daļēji bojātas 450, bet pāri visam cilvēku upuri – gan kritušie, gan ievainotie.

Šinī nemierīgajā laikā katoļticīgo garīgā aprūpe pilsētā ir vienīgi prāvesta Vaivoda ziņā, jo, cīņām sākoties, bīskaps Urbšs un draudzes vikāri ir izbraukuši uz mierīgākām vietām.

Kā mons. Henriks Trūps raksta, »vācu iebrukumu Padomju Savienībā... daudzi latvieši gaidīja ar nepacietību, jo vienīgi tajā redzēja glābiņu no pilnīgas iznīcināšanas, bet piedzīvoja rūgtu vilšanos, jo vāciešiem bija pavisam citi mērķi, nevis brīvības došana kādai mazai tautiņai. Šis karš Latvijai nesa smagus – gan materiālus, gan morālus – zaudējumus... Komunistu nodarītais posts maz tika labots. Joprojām palika slēgtas katoliskās organizācijas un prese. Vācu armijas priesteriem, kara kapelāniem, bija aizliegts kontaktēties ar vietējiem katoļu priesteriem«.

Tomēr nav tā, ka arī šinī skarbajā laikā nekas netiktu darīts un padarīts. 1942. gadā Liepājas kopējos »Centrālkapos« katoļiem tiek iesvētīta plaša kapsēta, uzstādot tanī slīpētu granīta krustu, kas izgatavots vietējā Vērdiņas pieminēkļu darb-

nicā un ir izmaksājis 3500 marku. Tāpat kā panākums vērtējams fakts, ka 1943. gada oktobrī bīskaps Urbšs var svinīgi konsekrēt jaunuzcelto Budbergas katoļu baznīcu, par ko kanclers Vaivods saka: »Politiskās pārmaiņas valstī un sekojošā vācu okupācija budbergiešus no baznīcas būves nav atbaidījušas, un draudzes locekļu centība ir pārvarējusi visas grūtības...

Baznīca celta modernā (amerikāniskā) stilā, ar debesskrāpja formā veidotu torni viena frontona sānos, un tā ir savā žanrā vienīgā visā Latvijā. Bet baznīcas mazie apmēri un vienkāršā kara laika būve nerada to iespaidu, kādu vajadzētu būt, spriežot pēc amerikāniskā stila, proti, – nav redzams, ka to būtu būvējuši bagātie amerikāņi, un torņa augstums tālu nerasniedz pat trīsstāvu mājas augstumu, nemaz jau nerunājot par vismazāko debesskrāpi.«

Bet, mons. H. Trūpa vārdiem runājot, »1940.–1941. g. komunisma terora sekas Latvijā turpinājās arī vācu laikā. Kad 1944. gadā vācu armija sāka atkāpties uz Latvijas teritoriju, bailes no komunistiem latviešos sāka pieņemt līdz izmisumam. Garas bēgļu rindas no Latgales sāka virzīties uz Vidzemi un Kurzemi, kaut arī tur bija maz cerību paglābties. Daudzi jo daudzi emigrēja – cerībā, ka, karam beidzoties, Latvija būs atjaunota un varēs atgriezties mājās. Lielākā daļa latgaliešu, redzēdami tālākas ceļošanas bezjēdzību, palika izkaisīti Vidzemē un Kurzemē, no kurienes Latgalē tie nekad vairs neatgriezās. Tas bija liels

zaudējums katoļu Baznīcai, jo izklaidus dzīvojošie katoļi bez garīgās aprūpes, sevišķi sākoties ateisma spaidiem un propagandai, jau nākošajās paaudzēs pazaudēja sakarus ar savu Baznīcu. Šiem bēgļiem kolektivizācijas gados pievienojās vēl jauni bēdzēju pulki no Latgales gan uz Rīgu, gan uz citām pilsētām».

Sakarā ar vācu karaspēka atkāpšanos 1944. gada rudenī lielas izmaiņas notiek arī Liepājas kūrījā un visas diecēzes garīgajā aprūpē, jo 9. oktobrī bīskapam Urbšam kopā ar bīskapiem J. Rancānu un B. Sloskānu, kā arī pareizticīgo un luterāņu baznīcas virsganiem uz vācu varas orgānu rīkojumu un viņu apsardzībā Liepājā ir jākāpj uz kuģa braucienam uz Vāciju. Šinī rudenī arī aizbrauc no Liepājas gan kūrijas notārs Ā. Grosbergs, gan Dr. Vārna un 13 priesteri no dažādām citām diecēzes vietām, ieskaitot Kurzemes dekānu mons. J. Velkmi. J. Velkmes vietā par Kurzemes dekānu jau 16. augustā bīskaps Urbšs ir iecēlis kancleru J. Vaivodu un 7. oktobrī viņam uzticējis arī bīskapijas pārvaldītāja tiesības.

Palicis viens ar daudzajiem pienākumiem, jaunais bīskapijas pārvaldītājs savā dienasgrāmatā ieraksta: »Mana dzīve ar šo dienu paliek vēl smagāka. Vispirms jau viss darbs gulstas tikai uz mani vienu. Bet vēl smagāka ir vientulības sajūta. Nevīlus uzbāžas jautājums: vai nu visi, kas labprāt atstāj dzimteni un dodas svešumā, ir muļķi, vai es pats esmu tāds muļķis, kurš nespēj bēgšanas nepieciešamību saprast? Pats sevi tomēr cenšos

pārliecināt, ka šīnī gadījumā neviena no abām alternatīvām nav piemērojama. Kam nav tāda pienākuma, kurš cilvēka sirdsapziņu pie sevis saista, tie var braukt. Bet, kam jāpaliek savā vietā, kamēr pēdējais cilvēks izbrauks, kā tas ir ar mani, tam, neskatoties uz visām briesmām, tomēr jāpaliek. Lai gan teic, ka, ja cūka galvu nokodis, arī pats ķēniņš nepieliks, bet vēl pareizāki ir citi vārdi, proti, – ja Dievs neļaus, pats velns nekā nepadarīs. Labāk riskēt ar dzīvību citu cilvēku labā, nekā uzņemties gandrīz tādu pašu risku, glābjot savu personīgo dzīvību.»

Un pēc septiņiem pastāvīgā nāves ēnā Kurzemes cietoksni pavadītiem mēnešiem bīskapijas pārvaldītājs var savu toreiz rakstīto dienasgrāmatu pabeigt ar vārdiem: »Dievs mani pasargāja no tās nelaimes, kādā iekrita mans bīskaps, kam vajadzēja arestanta lomā doties uz svešu zemi. Lai labais Dievs man piešķir atlikušo dzīves vakaru mierīgi nodzīvot savā zemē un nogulties Latvijas smiltājā.»

Savukārt 1975. gada 8. maijā sakarā ar 30. gadskārtu kopš kara beigām J. Vaivods – jau kā bīskaps – savā uzrunā sv. Jēkaba katedrālē salīdzina pēdējo karu ar šausminošu sapni, pēc kura uzmostoties cilvēks priecīgs iesaucas: »Paldies Dievam, ka tas bija tikai sapnis.»

Viņš saka: »Es atceros pēdējos trīs karus, kas skāra mūsu zemi: Japānas karš gan norisa Tālajos Austrumos, bet arī mūsu tautieši cīnījās krievu armijā un bija kā ievainotie, tā arī kritušie.

Pirmais pasaules karš sākās 1914. gada vasarā, kad es biju Pēterpils Garīgā semināra otrā kursa students un pārdzīvoju visu karu un tam sekojošo Oktobra revolūciju Krievijas galvaspilsētā Pēterburgā (Petrogradā).

Otro pasaules karu no pirmās līdz pēdējai dienai pārdzīvoju Liepājā (kā prāvests, kūrijas kanclers un Liepājas bīskapijas administrators). Ja piedzīvojumi Pēterpili man palikuši atmiņā kā pusbada laiki un ielu cīņas, tad pēdējais karš rēgojas kā tāds šausmu sapnis, kuru negribas atcerēties, bet nevar aizmirst.

Es bezgalīgi pateicīgs Dievam par to, ka ne Pirmajā, ne Otrajā pasaules karā man nevajadzēja šauteni turēt rokās un cilvēkus slepkavot. Toties kara postu, kā civilists, esmu izbaudījis visā visumā.

Kā zināt, pēdējais karš mūsu zemē sākās no Liepājas apkārtnes, un pēdējie kara šāvieni izbeidzās tikai Liepājā, jo, kad Berlīne jau bija kapitulējusi, Liepājā vācieši vēl pretojās.

Pirmās kara nedēļas pārdzīvoju kā vienīgais priesteris pilsētā... Tāpat es biju vienīgais strādājošais katoļu priesteris Liepājā no 1944. gada rudens līdz kara beigām.

Tā 1944. gada vēlā rudenī Liepājā vārtījās un mira cilvēki un lopi, jo daļa latviešu ar saviem zirgiem un pat govīm sabēga pilsētā, jau tā pilnā ar atkāpjošos vācu karaspēku. Vācieši Liepāju un tās apkārtni izsludināja par kara cietoksni un atpakaļceļu uz sauszemi slēdza, bet priekšā jūra.

Sākās cilvēku evakuācija uz Vāciju ar kuģiem, bet lopi palika sētās un ielās un, badā mirdami, zviedza, un māva. Jādomā, ka no bada mira arī cilvēki, jo bēgļu personīgie krājumi, nedēļām gaidot uz evakuāciju, izsika, bet cilvēkus kliežam, badā mirstot, nedzirdēju. Toties lopu blāvienus, liekas, vēl tagad dzirdu – un tie bija šausmīgi!

Un kā uz mutuļojošām zivīm savilkta tiklā kļaidā kaijas, tā virs mutuļojošās Liepājas dienu un nakti skanēja padomju lidotāju mestās bumbas, un pēdējās kara nedēļās sprāga arī liелgabalu lādiņi. Iedomājieties paniku, kad kilometriem stāv uz ceļiem pajūgu un cilvēku rindas un no gaisa sāk krist virsū bumbas. Tās aklas un nemeklē brīvu vietu no cilvēkiem. Kā šodien atceros: glabāju bumbas nonāvētu bēgļu māti, un seši bērniņi kā irbēni stāvēja pie kapa raudādami.

Kapsētās arī nelaida bez kara komendanta atļaujām, un tās nebija tik viegli saņemt. Kādu dienu apglabāju pusmūža vīrieti, ko bumba bija pārsteigusi dārzā, bēgot uz patvertni. Otrā dienā ieradās viņa sieva un teica: »Kad atradu vīru ar pāršķeltu galvu, tad tikai saspiedu kopā abas galvas puses un liķi aizvilku uz istabu, bet šodien atradu nātrēs vīra smadzenes, un kā tās apglabāt kapsētā?« – »Jaunas atļaujas uz kapsētu nedabūsi,« pateicu, »un glabā, kur tās atradi.«

Citā dienā glabāju baznīcas kora dziedātājas vīru, kurš bombardēšanas laikā bija ziņkārīgi pabāzis galvu virs patvertnes, un galva norauta ar gaisu kā poga. Baznīcas tuvumā bumba sprāga virs

apdzīvotas mājas, un no tās palika tikai dziļa bedre. Izgāza baznīcas ozola durvis.

Piedzīvoju arī brīnumainas parādības. Tā, piemēram, divstāvu mūra māja pāršķelta šķērs uz pusēm: karājas otrā stāva grīda (bez vidussienas) un uz tās gulta, kurā bija gulējuši divi veči – un abi palikuši dzīvi. Vai cits piemērs: decembra naktī bumba krita uz plebānijas saimniecības ēkas un to sagrāva līdz pamatiem, bet zem saslējušamies balķiem govi atrada dzīvu – kad ar tās pašas bumbas spēku izgāza dzelzs rāmjus visiem baznīcas sānu logiem un skārda jumta daļas baznīcai sartināja rullī, kā kādu audekla gabalu.

Vācieši ierīkoja baznīcas tornī novērošanas punktu un ar savu atslēgu tur gāja vai dienu, vai nakti, bet neviens lādiņš vai bumba tieši baznīcā netrāpīja.

(..) 1944. gada rudenī vācieši atveda uz Liepāju no Rīgas bīskapus Rancānu un Sloskānu, kā arī luterāņu un pareizticīgo arhibīskapus. Katoļu bīskapus izvietoja un apsargāja Liepājas bīskapa Urbša mājā. Visi gaidīja kārtu uz kuģi. Vācieši (Gegingers) uzmācās, lai arī es brauktu, bet mani izglāba tas apstāklis, ka diecēze nevar palikt bez pārvaldītāja, jo arī Liepājas bīskapam jāevakuējas. Pie tam bīskaps vispār liedza priesteriem atstāt draudzi.

Diemžēl, tomēr daudzi Liepājas diecēzes priesteri, pēc bīskapa evakuācijas, aizlaidās uz Vāciju, un dažs pat uz Angliju, Zviedriju. Aizbrauca arī abi mani vikāri. Pirmo reizi ceļā uz kuģi sākās briesmīga bombardēšana, un, to nosēdējuši kādā

sabombardētā mājā, viņi atgriezās atpakaļ. »Redz, kā Dievs negrib, lai priesteri bēgtu,« sprieda baznīcas apmeklētājas. Bet pagāja nedēļa, un tomēr abi aizbrauca...«

Arī pēckara perioda politiskajā situācijā nebija iedomājama ne ar varu aizvesto, ne vēl vairāk – labprātīgi aizbraukušo garīdznieku atgriešanās, jo jau 1945. gadā Latvijā tiek arestēti četri priesteri – un viens no tiem pirmstiesas spīdzināšanās pēc pusmēneša mirst, bet aresti nebeidzas arī turpmākajos gados. Tāpēc Liepājas diecēzes pārvaldītājs vienlaikus ir visa kūrijas darba vadītājs, plašā Kurzemes dekanāta dekāns un draudzes prāvests, kam jāgādā ne tikai par ticīgo garīgo aprūpi, bet arī par kara dienās katedrālei un dzīvojamai mājai nodarīto postījumu labošanu. Un to visu darot, tiek vēl veikts ļoti plašs Latvijas katoļu Baznīcas vēstures pētišanas un aprakstišanas darbs.

Pabeidzot savus Kurzemes draudžu XIX un XX gadsimta vēstures aprakstus, autors piebilst, ka »draudžu apraksti pabeigti 1946. gada 8. februārī. Tātad pie tiem nostrādāti nepilni pieci mēneši (bez 7 dienām), neskaitot laiku, kas gadiem ilgi tērēts, krājot un kārtojot attiecīgus materiālus. Šis darbs no autora prasīja lielu piepūli, jo tanī pašā laikā vajadzēja veikt visu tekošo draudzes darbu, kā arī kārtot draudzes kancelejas un diecēzes kūrijas lietas. Ar Dieva palīgu viss ir veikts.«

Tā top raksts pēc raksta, grāmata pēc grāmatas. 1947. gada 25. jūlijā, sv. apustuļa Jēkaba dienā, šī

svētā godam veltītajā Rīgas katoļu katedrālē arhibīskaps metropolīts A. Springovičs konsekrē par bīskapiem prelātu Pēteri Strodu – ar uzdevumu pildīt Liepājas apustuliskā administratora pienākumus – un priesteri Kazimiru Duļbinski kā metropolita palīgu. Bīskaps Strods pēc konsekrācijas, tāpat kā pirms tam, dzīvo Rīgā, jo viņa pārziņā ir arī Rīgas Garīgais seminārs, un, bīskapam Duļbinskim kļūstot varas orgānu nežēlastībā, līdzšinējiem pienākumiem pievienojas vēl metropolita tiešā palīga darbs, bet Vaivods paliek Liepājā kā viņa ģenerālvikārs, konsultors, kūrijas kanclers, Kurzemes dekāns un Liepājas draudzes prāvests.

1949. gada 4. jūlijā dedzīgajam un visu cienītajam garīdzniekam nāk Svētā Krēsla atzinība – iecelšana prelāta godā, par ko viņš pats gan uzzina tikai pēc 14 gadiem, bet starplaikā prelātam ir jāpiedzīvo arī represijas, proti, turoties pie sev ierastās dienas kārtības, Vaivods nepārtraukti ir turpinājis jaunu grāmatu sagatavošanu, to skaitā sarakstot arī plašu sprediķu jeb mācību grāmatu »Atpūtai un darbam«, ar ko viņam saistās brīvības zaudēšana uz diviem gadiem.

NEBRĪVĒ UN VAIŅODĒ

Grāmatas autors, apcerot sev liktenīgos brīvības zaudēšanas apstākļus, raksta: »Par grāmatu »Atpūtai un darbam« V. E. arhibīskaps A. Springovičs bija tā sajūsmināts, ka deva ļoti glaimojošu atsauksmi, reizē izteikdams vēlēšanos, lai tā ātrāk nokļūtu priesteru un ticīgo rokās. Es šo atsauksmi pavairoju un ielīmēju katrā grāmatā kā aprobātu. Bet izdarīju nepiedodamu kļūdu, dažu grāmatu kopijas nododams pāris garīdzniekiem uzglabāšanai, gadījumā, ja mans eksemplārs ietu zudumā.

Man nezināmā veidā 1957. gada augustā beigās viena arhibīskapa lapa (kopija) bija nokļuvusi laicīgās varas orgānu rokās. Oktobrī pie manis tika izdarīta kratīšana, un manas grāmatas – paņemtas. Tāds pats liktenis skāra pārējos eksemplārus.

1958. gada 9. janvārī es tiku izsaukts uz Rīgu un 11. janvārī apcietināts. Par ideoloģiskām kļūdām un grāmatu nodošanu svešās rokās es tiku sodīts ar brīvības atņemšanu uz diviem gadiem. Sodu izcietu valsts drošības Rīgas centrālcietumā un izsūtīšanas lēģerī Mordovijā.»

Par savām izjūtām apcietināšanas laikā viņš stāsta: »Man bija 63 gadi, kad man vajadzēja parakstīties uz apcietināšanas ordera, – gadi, kad

arī tā liekas, ka dzīve jau nodzīvota. Tāpēc, ejot pāri pagalmam uz cietumu, es pateicu manam pavadītājam: »Es tagad vēlētos nogulties, izstiepties un nomirt.« Bet, kad mani ieveda tukšā kamerā un es ieraudzīju uz galdiņa gabalu melnas maizes, ko bija atstājis iepriekšējais kameras iemītnieks, es sapratu, ka ne es te pirmais, nedz pēdējais. Cietuma kamerām pierīkotas īpatnējas atslēgas; tās slēdzas ar lielu troksni, un nejauši uzmācas doma, ka tā skanēs zārka vāks, kad uz to kritis pirmās zemes lāpstas. Tomēr vairs negribējās izstiepties uz lāvas un nomirt, jo doma, ka to pašu ir pārdzīvojuši citi, kā kāds svešs spēks mani spieda nomesties ceļos, saņemt galvu rokās un lūgt no krustā Sistā spēku staigāt citu pēdās. Tikai žēl bija, ka nevarēju noskūpstīt krustiņu, ko nēsāju kaklā, jo to atņēma cietuma sargs. Toties tikpat tuvs domās bija krustā sistais Pestītājs uz Kalvārijas kalna, kā Viņa attēls, ko agrāk nēsāju uz krūtīm. Tālāk vientuļās domas lika saprast, ka ciešanas ir taisnākais ceļš uz garīgo apskaidrošanos un līdzeklis gandarišanai.«

Viņš arī raksta: »Izmeklēšanas laikā sapratis savu, agrāk neapzināto, »vainu«, es sodu saņēmu kā »taisnīgu« un, kā agrāk centos būt labs padomju pilsonis, tā tagad pūlējos būt labs cietumnieks. Par labu vai pat priekšzīmīgu cietumnieku mani uzskatīja arī lēģera vadība, un man bija iespēja atbrīvoties pirms termiņa, bet es to nelūdzu, gribēdams man piespiesto sodu nolīdzināt pilnīgi. Mani atbrīvoja tieši pēc diviem gadiem no apcie-

tināšanas dienas – 11. janvārī, 1960. gadā. Mordovijā man izdeva pasi, un es atgriezos Latvijas PSR republikā, bet ar dzīves vietu Vaiņodē, ko pats biju izvēlējies, jo atgriezties Liepājā neatļāva.»

Šinī laikā gan Vaiņodē vairs nav nekā no tā, ko pats Vaivods tur bija veicis, strādādams par Lēnu prāvestu, jo 1940. gada rudenī, pie Vaiņodes muižas būvējot aerodromu, padomju vara kapliču muižnieku kapsētā bija noārdījusi. Tāpat ir aizgājusi bojā vācu okupācijas laikā par katoļu baznīcu pārveidotā ebreju sinagoga, kad pie tās līdz 1944. gada rudenim ir dzīvojis pastāvīgs prāvests, kā arī zaudēts baznīcas inventārs un pazuduši jau pirms gadiem baznīcas vajadzībām sagatavotie kokmateriāli. Tagad Vaiņode atkal ir bez sava prāvesta un dievkalpojumi notiek privātās telpās.

Un Vaivods stāsta: »Vaiņodē pierakstijos pie katoļu draudzes priekšnieka Upenieka, bet pilnvarotais Restbergs atteicās mani reģistrēt kā strādājošu priesteri. Četrus mēnešus sēdēju bez darba, un šis laiks man likās grūtāks par pavadīto lēģerī, jo mocīja kaut kāda »nekam« nederīga doma. Pilnvarotais kulta lietās – Pizāns, kas nomainīja Restbergu, mani reģistrēja kā Vaiņodes katoļu draudzes prāvestu, un tādējādi es nomainīju prāvestu Šlahotu, kas Vaiņodi apkalpoja, piebraukādams no Auces. 1960. g. rudenī es personīgi izremontēju Upenieka agrāko »vešūzi« un meitas istabiņu un *ievilkos* tur dzīvot no saimnieka atsevišķi. Tikai uz »kosti« paliku pie viņa arī turp-

māk, par ko viņš atskaitīja mēnesī 200 rubļu no manas 300 rubļu mēnešalgas, ko viņš kā draudzes priekšnieks man maksāja. Tagad jutos pilnīgi laimīgs, jo dzīvoju kā īsts vientulis savā atsevišķā būdā: pats kopu savu dzīvokli, pats gatavoju malku un kurināju krāsni. Pārējo laiku pavadīju grāmatu lasīšanā, jo cita draudzes darba nebija, kā pāris stundas svētdienās dievkalpojums un ik dienas klusā Sv. Mise. Šinī laikā piedzīvoju lielu triecienu – kā ar āmuru pa pieri. 1960. gada 6. augustā no Rīgas saņēmu telegrammu, ka 5. augustā miris bīskaps Strods – esot jāierodas bērēs un jāsaka mācība sēru dievkalpojuma laikā baznīcā. Ar bīskapu Pēteri visā viņa darbības laikā man saistījās tuvas un pat draudzīgas attiecības, un vēl tikai pirms divām nedēļām es pie viņa viesojos Majoru vasarnīcā – Saules ielā 9. Bīskapa bērū rīkotāji tāpēc mani bija izraudzījušies par runātāju bērēs, ka es visvairāk pazīstot bīskapu Strodu.

Lai gan ar bīskapa nāvi es biju zaudējis vislielāko morālisko un materiālo atbalstu un nekas vairs to man nevarēja aizvietot, tomēr, atgriezies Vaiņodē, turpināju savu vienkāršo, vientuļo un pat nabadzīgo eksistenci, pilnīgi samierināts ar likteni. Tikai satrūkos 1961. gada martā, kad saņēmu kūrijas telegrammu ierasties Rīgā... Rīgas Sāpju Dievmātes baznīcas prāvestam Leonardam Kozlovskim vajadzēja atstāt Rīgu (uz valdības pieprasījumu), un es tiku izraudzīts par viņa pēcteci.

Apsvēris savu veselības stāvokli un visus pārējos apstākļus, es nolēmu, ka šo posteni nevaru

ieņemt – kategoriski atteicos no glaimojošā piedāvājuma un mierīgu prātu izbraucu uz Vaiņodi, pārliecībā, ka izdariju pareizi, jo, ko nevar celt, to nevar nest. Vienas šaubas gan man nelika miera – vai pareizi izdariju lēģerī, cītīgi mācīdamies franču valodu, kad tās vietā iespēja bija labi iemācīties lietuviešu valodu, jo tagad viens no motīviem, kāpēc atteicos no piedāvājuma, bija lietuviešu valodas neprašana – biktēt varu, bet mācību pateikt nevaru. Tomēr jāatzīstas, ka lielas galvassāpes šīs šaubas man nedarija un cerēju visu starpgadījumu ar Rīgu aizmirst.

Bet sekoja otrs izsaukums uz Rīgu, un man paziņoja kompromisa plānu – katedrāles prāvests prof. Rihards Smilga ejot uz »Veco baznīcu« un man jānākot uz katedrāli; esot arī Reliģijas lietu pilnvarotā piekrišana. *Valens nolens* (gribot negribot) biju spiests piedāvājumu pieņemt un 1961. gada 27. martā saņēmu apustuliskā administratora nominātu, ar ko tiku nozīmēts par Rīgas sv. Jēkaba katedrāles prāvestu.«

RĪGĀ

Tātad saskaņā ar toreizējā Rīgas metropolijas apustuliskā administratora Julijana Začesta 1961. gada 27. marta rīkojumu J. Vaivods kļūst par metropolijas katedrāles prāvestu un šinī postenī paliek līdz 1962. gada 15. novembrim, kad viņš saņem šādu administratora rakstu: »Ar šo Jūs nozīmēju un ieceļu par Rīgas arhidiecēzes un Liepājas diecēzes pārvaldītāju ar visā kanoniskos likumos paredzētajām tiesībām un privilēģijām.«

Nākamais kardināls pirmo reizi sv. Jēkaba katedrāles ticīgo priekšā kā draudzes prāvests nostājās 1961. gada 16. aprīlī, »Labā Gana« svētdienā, kad viņš, tos mācībā uzrunādams, pasaka: »Vairākums no jums laikam pat izbrīnījās, redzēdami kancelē uzkāpjot svešu priesteri, kad visiem zināms, ka svešiem tagad nav atļauts sprediķot. Un jūsu vidū līdz šim es biju pavisam nepazīstams. Ja atmiņa mani neviļ, tad no šīs kanceles es runāju tikai 1935. gadā – un arī tikai tāpēc, ka tā mācība bija pieslēgta radiofonam.

Bet šodien, lūdzu, mani vairs neuzskatiet par svešu, jo ar augsti godātā apustuliskā administratora rīkojumu esmu iecelts par šīs draudzes prāvestu.

Kā paši zināt, mūsu katoliskās Baznīcas vadība priesteru izvietošanā pa draudzēm neprasa, vai

draudze tādu vai citādu priesteri vēlas un vai priesteris to draudzi labprāt grib. Tas tāpēc, ka pati Baznīca stipri tic, ka to valda Svētais Gars – un tas, kā Svētos Rakstos teikts, »pūš, kur grib«.

No Svētā Gara gribas tāds vai cits sēž sv. Pētera krēslā un valda visu baznīcu kā vispasaules organizāciju. Un caur viņu Svētais Gars izvēlas bīskapus vai bīskapiju administratorus, un tie savukārt piešķir draudzēm garīgos ganus.

Esmu pārliecināts, ka jūs labprāt būtu arī turpmāk paturējuši savu agrāko prāvestu prof. Smilgu, kā es labprāt būtu turpinājis apkalpot savu mazo Vaiņodes draudzīti. Bet bīskapiju pārvaldītāji ir apustuļu pēcnācēji, un tiem, kā zināms, pats Pestītājs pateica: »Kas jūs klausā, tas Mani klausā...«; un kā jūs un es nepaklausītu pašam Kristum, ja kristīgi esam un kristīgi gribam palikt?

Saprotams, no tīri cilvēciskā viedokļa šī ganu maiņa nevienam vien atgādinās poļu sakāmvārdu »Zmieni byka na indyka«, jo jauna, spēcīga jūsu līdzšinējā prāvesta vietā jūs te redzat sirmu veci, kam jau kupris metas mugurā. Bet, kā teicu, tāda ir bīskapijas pārvaldnieka griba, tā tad tā ir arī Dieva griba. Tāpēc ņemiet par labu, kāds es esmu, un, lūdzu, kā krievi saka: »Їубитъ i жаловатъ!«

Es, no savas puses, pielikšu visas pūles, cik man vājā veselība atļaus, lai jūsu garīgās vajadzības tiktu apmierinātas. Taču ne velti Dieva vārdos teikts, ka Dievs, kas dod gribēt, tas dod arī iespēju gribēto sasniegt. Un, ka te runa par gribu pildīt

Dieva prātu, tāpēc Dievs neatteiks savu palīdzību mūsu kopīgai lietai.»

Šādā noskaņojumā sākot jauno darba posmu, prāvestam Vaivodam baznīcā ļoti labs palīgs ir no Alšvangas suitiem nākušais un 1930. gadā ordinētais marijāņu kongregācijas priesteris Pēteris Upenieks (1906–1972), kas jau kopš 1953. gada ir Garīgajā seminārā morālteoloģijas un askētikas pasniedzējs un audzēkņu biktstēvs, bet kopš 1955. gada arī sv. Jēkaba katedrāles viceprāvests. Bez tam vasarās P. Upenieks metropolijas priesteriem vada rekolekcijas.

Kā Vaivods, tā Upenieks ir izcili, tomēr atšķirīgi Dieva vārda sludinātāji, tāpēc Vaivoda sprediķus katedrālē dzird pielīdzinām garšīgai un barojošai rupjmaizei un Upenieka – augstvērtīgai baltmaizei.

Kā Vaivods savās piezīmēs par šo laiku raksta, baznīcā viņam grūtību nav, bet citādi ir ar mājas dzīves apstākļiem, tāpēc, uzmācoties nāpmierinātībai, vienīgais līdzeklis neērtību aizmiršanai ir pārdomas par cietuma gadiem. Viņš līdz pat jūlijam spiests mitināties mazā kancelejas istabiņā, ēdot pie prāvesta R. Smilgas galda; savukārt pēc ievākšanās savā dzīvokli Vaivodam vēl laiku nav saimnieces, tāpēc jāmēģina pusdienās staigāt uz ēdnīcu un mājās saimniekot pašam, par ko viņš saka, ka mocišanās vien iznāk, sevišķi ar trauku mazgāšanu.

Bet, kad arī mājas apstākļi ir daudz maz nokārtojušies, nav vairs ilgi jāgaida uz samezglojumiem visas metropolijas pārvaldišanā, jo padomju vara

pretojas atzīt Romas apstiprinātā apustuliskā administratora J. Začesta tiesības un beigās – 1962. gada oktobrī – kategoriski pieprasa viņa atkāpšanos, nozīmējot savā vietā valdībai pieņemamu personu un pašam izvēloties pēc patikas dekanātu ārpus Rīgas.

Pēc vairāku administratoru piedāvāto kandidātu noraidīšanas, varas orgāniem pieņemama izrādās prāvesta J. Vaivoda kandidatūra, par ko administratoram un Vaivodam tiek paziņots 2. novembrī. Kā Vaivods raksta, »tagad pēdējais vārds bija apustuliskajam administratoram – un viņam arī vajadzēja atrast pareizo ceļu, kā šo uzdevumu veikt saskaņā ar Baznīcas kanoniem. Tā pagāja gandrīz divas nedēļas«.

15. novembra rītā Vaivods saņem administratora rakstu jauno uzdevumu pildīšanai un tās pašas dienas pēcpusdienā sv. Marijas Magdalēnas baznīcā, klātesot apustuliskajam administratoram J. Začestam, kūrijas notāram Jānim Cakulam, konsultoriem Staņislavam Zepam un Rihardam Smilgam, saliek Baznīcas likumos paredzēto zvērestu. Nākošajā dienā – 16. novembrī jaunais metropolijas pārvalditājs no Baznīcas puses saņemto iecelšanas dokumentu iesniedz Reliģijas lietu pilnvarotajam un no tā saņem attiecīgu dokumentu, kas viņam ļauj Baznīcas piešķirtās tiesības izmantot. Ar to Vaivodam sākas viņa mūžā visatbildīgākais darba posms, par ko pats jau iepriekš secina, ka »ar to iesāku staigāt, liekas, pēdējo un vissmagāko krustaceļu«.

Kā monsinjors H. Trūps saka, »ar to Latvijas katoļu Baznīcai tika pārvarēta vissmagākā krīze vēsturē, novērsti draudi pilnīgi pāriet pasaulīgās varas rokās«.

Un prelāts Začests raksta: »Valdības interesēs bija mani dabūt projām no Rīgas, lai es nevarētu iespaidot jauno ģenerālvikāru. No jaunā ģenerālvikāra, cik man zināms, pieprasīja, lai tas ar mani nesadarbotos. Vajadzēja izvēlē jaunus kūrijas darbiniekus, jo kanclera nebija (L. Kozlovskis izsūtīts uz Jelgavu), kūrijas notārs Staņislavs Voselāns ar valdības pavēli arī bija padzīts. Tā kā par kūrijas kancleru un sv. Jēkaba katedrāles prāvestu nāca strādāt Nautrēnu dekāns Francis Lazdāns, es, lai būtu mazāk sarežģījumu un pārcelšanu, aizbraucu uz Nautrēniem Lazdāna vietā. Tas notika 1962. gada novembrī.«

Ar to arī izbeidzas Vaivoda darbs katedrāles prāvesta postenī, par ko viņš savās piezīmēs raksta: »Lai arī vairākums sākumā diezgan skeptiski uz mani skatījās, sak, ko »tas vecīnkais« te iesāks, bet vēlāk visi samierinājās un beigās tā pierada, ka, dzirdot par manu aiziešanu no katedrāles prāvesta vietas, daudzi raudāja. Ieradās pat delegācija ar lūgumu, lai es vismaz mācības arī turpmāk saku katedrālē.«

METROPOLIJAS VIRSGANA POSTENĪ

Kā monsinjors H. Trūps raksta, »jaunajam pārvaldniekam J. Vaivodam jau pirmajās dienās nācās sadurties ar grūtībām: turpinājās priesteru aplikšana ar lieliem nodokļiem, reģistrācijas dokumentu atņemšana par bērnu pielaišanu pie pirmās komūnijas, kā arī, priesteriem mainot draudzi, viņu nepierakstīšanu plebānijās...«

Un bīskapa J. Cakula vārdi: »Ar 1953. gadu priesteru masveida aresti izbeidzās. 1955. un 1956. gadā dzīvi palikušie priesteri no apcietinājuma atgriezās dzimtenē un savā darbā. Bet ateistiskai padomju valdībai bija jāizgudro vēl kāds veids, kā samazināt draudzēs strādājošo priesteru skaitu. Un, kas meklē, tas atrod. 1959. gadā tika izgudrots jauns priesteru sodīšanas veids – spaidu darbi uz gadu, diviem gadiem; un tad, pēc Reliģijas lietu pilnvarotā patvaļīga ieskata, dot vai arī gadiem ilgi liegt tiesības strādāt priesteru darbu (šīnī laikā priesterim bija jāiesaistās valsts darbā un, ja triju mēnešu laikā viņš to neizdara, viņu var tiesāt un iesēdināt cietumā).«

Šāda veida represijas turpinās līdz 1976. gadam.

Metropolijas pārvaldītājam jau pirmajā oficiālajā vizītē Ministru Padomē, kā viņš saka, ir »nopietnas sarunas par dažiem priesteriem uzliktiem nesa-

mērīgi lieliem nodokļiem, par priesteru nepierakstišanu plebānijās, vienam ar otru mainoties; par bērnu iesvētišanu, par priesteru noņemšanu no reģistrācijas utt. «.

Pēc 40 minūšu ilgas sarunas gan pārvalditājs un viņa pavadonis – jaunieceltais kūrijas kanclers un sv. Jēkaba katedrāles prāvests Francis Lazdāns – no Ministru Padomes iziet ļoti apmierināti, kaut iepriekš pārvalditājs, kā pats raksta, stipri nervozējis un rīta Misē piesaucis palīgā visus svētos un Rīgas mirušos bīskapus, tomēr drīz viņam ir jāatzīst, ka nervozēšana laikam būs pastāvīgais ceļabiedrs jaunajās gaitās, jo padomju varas nostājā pret Baznīcu labvēlīgākas izmaiņas arvien izpaliek.

Tīkmēr, Romā risinoties Vatikāna II koncilam, emigrācijā dzīvojošais bīskaps A. Urbšs rūpējas, lai arī Latvijas Baznīcas vadītājs J. Vaivods tiktu aicināts uz koncilu kā novērotājs, un 1964. gada 2. jūlijā Rīgā pienāk no Vatikāna valsts sekretāra ziņa, ka Svētais tēvs ir Vaivodu ieskaitījis tā saukto pieredzējušo speciālistu kolēģijas sastāvā. Laimīgā kārtā arī padomju varas orgāniem nav iebildumu pret Vaivoda braucienu uz Romu, tāpēc viņš ar savu pavadoni – Rīgas dekānu un sv. Alberta draudzes prāvestu Jāni Ušerovski – var 7. septembrī izbraukt uz Maskavu, no kurienes 12. septembra rītā uzsāk ceļa turpinājumu.

Tūlīt pēc Latvijas delegācijas ierašanās Romā arī sākas jautājuma kārtošana par bīskapa izraudzīšanu Rīgas metropolijai, jo, ievērojot to, ka

Latvijā bīskapa sēdeklis ir vakants jau kopš Dr. Stroda nāves, pāvests Pāvils VI ir ļoti norūpējies, lai šis sēdeklis pilnīgi nepazustu. Labi, ka šinī laikā kā koncila dalībnieki Romā uzturas bīskapi J. Rancāns un B. Sloskāns, kas pēc tikšanās ar Latvijas delegāciju var dot liecības par stāvokli dzimtenē un izraugāmā bīskapa kandidatūru. Sevišķi aktīvi lietas kārtošana iesaistās bīskaps Rancāns. Arī bīskaps Urbšs, kas uz sesiju nav varējis atbraukt, atsūta no Spānijas savu ieteikumu. Tāpēc jau sesijas laikā prelāts Vaivods tiek nominēts par Lielās Makriānas titulārbīskapu ar Rīgas arhidiecēzes un Liepājas diecēzes apustuliskā administratora tiesībām, un 18. novembrī turpat Romā, sv. Pētera bazilikas Čenstohovas kapelā notiek jaunieceltā bīskapa konsekrācijas, ko izdara bazilikas prāvests kardināls Marella ar līdzkonsekratoriem bīskapiem J. Rancānu un B. Sloskānu.

Atgriežoties no Romas, bīskaps Vaivods arī atved Svētā krēsla atzinības apliecinājumus četriem metropolijas garīdzniekiem: iepriekšējais apustuliskais administrators Julijans Začests ir apveltīts ar Svētā tēva prelāta godu, un par Svētā tēva kapelāniem jeb monsinjoriem ir kļuvuši Jānis Ušerovskis, Francis Lazdāns un Leonards Kozlovskis.

Bet par atceļu no Romas un turpmākajiem notikumiem Ekselence raksta: »No Romas mājup braucām ar čehoslovāku līnijas mašīnu. Maskavā iebraucām jau naktī... Rītā ieradāmies Kultu

padomē un nodevām raportu par saviem piedzīvojumiem un darbību ārzemēs. Man vēl bija personīga saruna ar priekšsēdētāju Puzinu, kurš, starp citu, pateica, ka valdība esot apmierināta, ka Latvijas katoļiem tagad esot savs bīskaps. Rīgā iebraucām 22. novembrī (svētdienā) ap pusdienas laiku un visā klusībā devāmies uz savu mītni. Tikai pēc pabeigtā dievkalpojuma katedrālē ieradās kanclers Lazdāns un notārs Cakuls. Paskaidroju motīvus, kāpēc neziņoju par atbraukšanas laiku – negribēju celt troksni un piedzīvot svinīgu sagaidīšanu stacijā, jo tas izskatītos pēc reliģiskas demonstrācijas. Tai vajadzēja notikt katedrālē – ingresa laikā.

Ingresu noliku uz tuvāko atlaidu dienu – Vissv. Jaunavas Marijas bezvainīgās ieņemšanas svētkiem 8. decembrī plkst. 19.00. Ingress tiešām izvērtās par ticības demonstrāciju. Ejot uz baznīcu dažu priesteru pavadībā, redzēju arī visu ielu no mana dzīvoļa līdz katedrālei cilvēku pilnu. Bet katedrālē varējām iespraukties tikai ar mokām. Bija arī ap 60 priesteru.

Ingresā sākumā Rīgas dekāns Ušerovskis nolasīja no kanceles latīņu valodā – un pēc tam latviešu valodā – Pāvesta bullu... Sarku un bālēju *homagiuma* laikā, kad visi klātesošie konfratri, ceļos mezdamies, skūpstīja manu gredzenu. Tāpēc domās sev tikai atgādināju, ka tas gods nav man, bet tam, kas man gredzenu dāvināja –, proti, Svētajam tēvam Pāvilam VI.«

Ingress Liepājas katedrālē notiek gandrīz pēc pieciem mēnešiem – 1965. gada 2. maijā, un par to bīskaps savās piezīmēs raksta: »2. maijā – »Labā Gana« svētdiena. Uz šo dienu bija izsludināts ingress Liepājas katedrālē. Liepājā iebraucu Rīgas dekāna J. Ušerovska un kleriķu pavadībā 1. maija pievakarē. Ingress notika tādā pat kārtībā kā Rīgas katedrālē, tikai parastā svētdienas dievkalpojuma laikā. Mācību teica un bullu nolasīja J. Ušerovskis. Pontifikālā Mise bija pie uzstādītā Vissv. Sakramenta: pēc tās *immediate* (tūlīt, tieši) izdalīju Iestiprināšanas sakramentu. Pie tā tika pielaisti arī tādi bērni, kas vēl nav gājuši pie dievgalda. No Liepājas un tuvākajām draudzēm bija ap 300 iestiprināmo.«

6. jūnijā seko Iestiprināšanas sakramenta piešķiršana Rīgas sv. Jēkaba katedrālē. Par to Ekselence liecina: »Šodien pirmo reizi Rīgas katedrālē izdalīju Iestiprināšanas sakramentu. Pulksten 9 rītā turēju Votivmisi, kuras laikā notika Pirmā sv. komūnija un pēc tās – iestiprināšana. Tad pulksten 17 notika iestiprināšana otro reizi. Rītā piegāja pie Iestiprināšanas sakramenta pāri par simt cilvēkiem. Galvenā masa bija pievakarē. Iestiprināti šodien pavisam 503. Rītā, likās, katedrāle bija pilna ar cilvēkiem, bet pievakarē bija tāds cilvēku pieplūdums, ka es varēju tikt iekšā tikai pa sānu durvīm sakristejā. Mācību teikt nedrīkstēju, jo bija sūtīti draudi: »Lai tikai pamēģina bīskaps runāt, tad mēs viņam izgāzīsim visus logus!««

Bet 13. jūnijā bīskapam ir dota atļauja izdarīt kanonisko vizitāciju paša dzimtajā draudzē, un par to viņš var teikt: »Šodien, Vissv. Trīsvienības svētku dienā, izdarīju pirmo kanonisko vizitāciju provinces draudzē. Šim svarīgajam darba sākumam izvēlējos manu dzimto Vārkavas draudzi. Tur es kristīts, tur iesvētīts un tur bija arī mana primīcija. Visām apkārtējām draudzēm bija izziņots, ka Vārkavas baznīcā tiks izdalīts Iestiprināšanas sakraments. Iestiprināmie bija ieradusies no Kalupes, Vanagiem, Rudzātiem, Preiļiem, Pieņiem, Jasmuižas un pat no Vidsmuižas. Diemžēl, no rīta bija lietus un zināmā mērā samazināja baznīcēnu skaitu, lai gan nezinu, kur tie būtu likušies, jo arī tā Vārkavas plašā baznīca bija pilnā ar dievlūdžiem. Ir liktas lielas pūles, lai jauniešus atturētu no Iestiprināšanas sakramenta, jo visu apkārtējo skolu skolēniem likts tanī dienā braukt ekskursijās un katrai skolai pasūtītas vairākas automašīnas. Neskatoties uz to, iestiprināmo bija pāri par 900 – un lielum lielā to daļa bija skolas gados.»

Un pēc īsa laika cita vizitācija, ko Ekselence apraksta šādiem vārdiem: »27. jūnijs paliks man atmiņā uz visiem laikiem. Uz šo dienu bija nolikta mana otrā kanoniskā vizitācija provincē – šoreiz Rēzeknē.

Iebraucot Rēzeknē, tūlīt aiz viadukta notika ķibeles – pirmo reizi, kā braucu ar savu mašīnu, abas pakaļējās riepas nolaida gaisu, tāpēc, pulksten 16.00 vietā, iebraucām Rēzeknē pulksten

17.00. Un tavu brīnumu – milzums cilvēku baznīcas dārzā un uz ielas, jau nerunājot par pašu baznīcu. Ingress notika 18.00 (kā bija nolikts). Pie sānu vārtiem satika procesija, tur pasniedza arī sālsmaizi un ziedus. Baznīcas priekšelpā sagaidīja dekāns H. Trūps ar asistu un garīdzniekiem. Varen skanēja »Ecce sacerdos«. Pēc manas uzrunas tūlīt sākās iestiprināšana, un to pārtraucu pēc plkst. 11.00 naktī. Ja būtu gribējis iestiprināt visus, līdz rītam nebūtu beidzis. Rītā jau no plkst. 8.00 bija pilna baznīca un baznīcas dārzs ar dievlūdzējiem. Stāvoklis likās traģisks, jo sāka liņāt. Bet līdz 9.00 lietus pārstāja, un es uzsāku iestiprināšanu – sākumā baznīcā un vēlāk baznīcas dārzā, lai gan ar lielām grūtībām, jo, kur pagriezies, tur apkārt cilvēku mūris – un ne pakustēt. Spēcīgi vīri un vairāki priesteri centās pašķirt ceļu, bet velti. Gandrīz desperācijā pēc plkst. 11.00 pārtraucu iestiprināšanu. Plkst. 12.00 bija svinīgs ingress, pontifikālmise un mācība, kuru teica Rīgas dekāns. Tūlīt pēc Summas sāku iestiprināšanu pāri baznīcai un tad laukā. Tā pati mocīšanās, jo visi bija pārliecināti, ka daudzi paliks neiestiprināti, tāpēc bērņus sniedza pat uz rokām pāri citu galvām, jo daudzi bija ap 5 gadus veci.

Noguris »līdz nāvei«, plkst. 15.00 pārtraucu iestiprināšanu un, drusku atpūties, 16.00 to atkal uzsāku baznīcas dārzā, bet tālāk par sakristejas durvju priekšu netiku, jo notika briesmīga spiešanās, bērņi sāka raudāt – un palika tāds iespaids, ka tiek mākslīgi radīta panika. Tāpēc pa

sakristejas durvīm iegāju baznīcā, durvis tika noslēgtas un stiprināmos ar krustvecākiem ielaida pakāpeniski, izveidojot divas kārtīgas rindas no altāra līdz durvīm. Darbs sāka ritēt normāli, un visu spiedienu vajadzēja izturēt tiem, kas regulēja ieeju baznīcā. Es beigās tā noguru, ka vairs nespēju iestiprināt, apstaigājot rindas. Tāpēc apsēdos uz krēsla pie dievgalda, un divi priesteri vai kleriki stūma man klāt stiprināmos. Tā no plkst. 16.00 līdz 23.30 naktī. Kad iestiprināju pēdējo, grūti bija jau parunāt, tāpēc atvadruna iznāca īsa, un es pat nejutu, ka biju iesācis runāt baltiski, lai gan iepriekšējā vakarā runāju latgaliski. Iestiprināto kopskaits bija sešarpus tūkstoši. Tas laikam rekords, kāda mūsu zemē nav bijis, jo agrāk vizitācijas tika rīkotas pa divi trīs dienas katrā baznīcā. Toties es vienā diennaktī visus tos tūkstošus...

Dzirdēju, ka ir bijis rīkojums 26.–27. jūnijā bērnus neuzņemt autobusus un kolhoza mašīnās nepārvadāt baznīcēnus, bet šis rīkojums nav pildīts, jo kā citādi tā visa ļaužu masa (vismaz 30 tk. cilvēku) būtu tikusi Rēzeknē un atpakaļ. Arī dzirdēju, ka svētdien Rēzekne izdzerta sausa un tā izēsta, ka pat maizi nevarējis nopirkt. Tā norisa mana kanoiskā vizitācija Latgales sirdī – un tā pierādīja, ka katoliskā Latgale vēl katoliska arvien.»

Savukārt par 15. augusta vizitāciju Aglonā viņš raksta: »Vakar izbraucu vizitācijā uz Aglonu. Liela bija stīvēšanās ar pilnvaroto, kamēr saņēmu atļauju šai vizitācijai, jo man, stājoties pārvalditāja amatā, bija pateikts, ka uz 15. augustu es nedrīk-

stēšu braukt uz Aglonu, sv. Donāta dienā – uz Krāslavu un uz »Kaņepeni« uz Skaistkalni. Uz Krāslavu es arī šogad netiku, bet uz Aglonu atļāva. Tuvojoties Aglonai, varēja manīt »meroprijatija«, kas domātas aizkavēt cilvēku saplūdumu Aglonā. No Rušonas līdz Aglonai manas mašīnas dokumentus pārbaudīja trīs reizes un arī pašu mašīnu iztaustīja, kā ārsts nopietnu slimnieku. Izrādījās bez vainas.

Vakarā pēc ingresa un uzrunas izdalīju iestiprināšanu, kamēr turēja vesperes. Stiprināju arī no rīta. Bet diena bija lietaina, un Summu laikā nevarēja celebrēt. Lielas neērtības lietus sagādāja arī baznīcēniem. Bet, kad pēcpusdienā noskaidrojās, tad, pēc pilnvarotā vārdiem, »cilvēki kā no zemes izlida«. Pavisam Aglonā iestiprināju 1410 ticīgo. Būtu bijis arī vairāk, jo tieši no Krāslavas un tai tuvākajām draudzēm bija mazs apmeklētāju skaits – tur dekāns J. Samušs bija licis sava dekanāta priesteriem pašiem 15. augustā rīkot dievkalpojumus, pretēji agrāko gadu ieradumiem. Par to viņam no manis tika kārtīgi »nomazgāta galva«, bet viņš ir gribējis »iepirkties žēlastībā« pie tiem, kam Aglona nepatīk.«

1965. gadā bīskaps J. Vaivods arī tiek iecelts par Baznīcas likumu kodeksa komisijas locekli, un pāvests viņu personīgi nozīmē par Bīskapu sinodes locekli Romā. Šie jaunie pienākumi liek bīskapam J. Vaivodam turpmāk daudzas reizes braukt uz Romu un tur uzturēties nedēļām un pat mēnešiem

ilgi. Bīskaps J. Čakuls nosauc mūsu apustuliskā administratora braucienus uz Romu 1967., 1969., 1970., 1971., 1972., 1975., 1982., 1983., 1985. un 1987. gadā, kā arī viņa piedalīšanos koncila 10 gadu atceres svinībās. Bet 1968. gada 5. decembrī virsgans savā dienasgrāmatā, starp citu, raksta: »Jau vakar ap pusdienlaiku man kopā ar dekānu J. Ušerovski vajadzēja būt Romā, jo no 10. līdz 14. decembrim tur pāvesta Kanoniskās komisijas sēdē, uz kuru arī es biju aicināts. Laikus aizsūtīju savu referātu iztīrājamos kanonu jautājumus un pat atpakaļ saņēmu referāta fotokopijas. 3. decembrī ieradāmies Maskavā... Drīz aizbraucām uz Reliģijas lietu padomi, kur mums izsniedza biļetes lidojumam uz Romu un atpakaļ, kā arī valūtu divām nedēļām. 4. decembrī plkst. 7.00 jau jābrauc uz lidostu, bet vēl neesam saņēmuši Itālijas sūtniecības vīzas. Sākām gaidīt. Un ap plkst. 14.00 vēl nebija, tad no padomes zvanīja pa telefonu manā vārdā, jo man pašam, kā padomju pilsonim, neesot tiesības to darīt. Lika piezvanīt vēl pēc pusstundas un atkal vēl – un tā līdz plkst. 18.00, kad tika slēgtas visas iestādes. Ar steigu tad padomes darbinieki mūs aizveda uz biļešu kasi, un par biļetēm saņēmām to vērtību – pāri par 700 rubļiem. Atlika tikai nospļauties un braukt mājās, ko nākošā dienā arī izdarījām. Lai atgriešanās nebūtu tik uzkrītoša, es Krustpili izkāpu un aizbraucu uz savu vasarnīcas mītni Pļaviņās – kauns bija tūlīt rādīties Rīgā, no kuras 2. decembrī mūs izvadīja visi Rīgas priesteri.«

Toties šī paša 1968. gada pavasarī sakarā ar bīskapa J. Vaivoda priesterības 50. gadskārtu pāvests Pāvils VI, sveikdams mūsu bīskapu un vēlēdams viņam vēl garu, svētīgu, raženā darbā pavadītu un bagātām Dieva žēlastībām apveltītu mūžu, cildina bīskapa prātīgumu, drošsirdību un dedzību un salīdzina viņu ar diženu ozolu, kas »laiž saknes dziļāk un gaida maigāku sauli, lai zeltu jaunā, kuplākā lapojumā«.

Un tieši mūsu apustuliskā administratora prātīgums, drosme un degsme ļauj viņam, par spīti dažādiem šķēršļiem no valsts varas orgānu puses, ne tikai atrast izeju dažādās sarežģītās situācijās Rīgas Baznīcas provinces pārvaldīšanā, bet arī domāt par ticīgo garīgo aprūpi Ļeņingradā, Maskavā, Baltkrievijā, Ukrainā, Moldāvijā, Kazahijā – gan uz turieni sūtīt Latvijas priesterus, gan rūpējoties, lai Rīgas Garīgajā seminārā varētu mācīties turienes kandidāti uz priesterību.

Apustuliskajam administratoram arī izdodas gadu ritumā panākt varas orgānu piekrišanu triju bīskapu konsekrēšanai, un viņš pats saņem kardināla godu. 1972. gada 12. novembrī Romā tiek konsekrēts Rīgas Garīgā semināra rektors Valerijans Zondaks (1908–1986).

V. Zondaks dzimis Viļakas draudzē, 1932. gadā kļuvis par priesteri un, strādādams Aglonas un Jaunaglonas ģimnāzijā, studējis universitātē matemātiku, saņēmis attiecīgās zinātņu nozares kandidāta grādu. Garajos padomju varas gados palaikam bijis dažādās vietās draudzes pāvests, kūrijas darbinieks un semināra profesors, bet pa

diviem lāgiem piedzīvojis arī represijas no varas orgānu puses – ar apcietināšanām un lēģera iemīt-nieka likteni, kamēr mūža nogalē – kā bīskaps – sagaidījis lielāku valsts varas iecietību pret sevi.

Pēc bīskapa Zondaka konsekrācijas apus-tuliskais administrators tā paša gada 8. decembrī dievkalpojuma laikā sv. Jēkaba katedrālē ticīgajiem stāsta:

»Šoreiz es Romā sabiju no 18. oktobra līdz 15. novembrim, un man kā pavadonis līdzī brauca Garīgā semināra rektors Valerijans Zondaks. Man bija divi uzdevumi: piedalīties pāvesta Kanoniskajā komisijā, kas sastāda Baznīcas jaunos likumus (kanonus) saskaņā ar Vatikāna II koncila lēmu-miem. Komisijas sēdes sākās 23. oktobrī, ilga piecas dienas un rediģēja kanonus par svētajiem sakramentiem. Šinī komisijā es jau daudzkārt esmu darbojies, un šis mans brauciens uz Romu jau bija desmitais, jo es vēl ņēmu dalību divās kon-cilu sesijās un trijās bīskapu sinodēs.

Otrs mana brauciena uzdevums bija jauna bīska-pa iecelšana, par ko es vadīju sarunas divu gadu laikā, jo pēdējais koncils deva bīskapiem mājienu, ka ar 75 dzīves gadiem jāaiziet pensijā, saprotams, ja pāvests demisiju pieņem. Bet ir vēl stiprāks par pāvestu saimnieks – nāve. Jauns var katru brīdi nomirt, bet vecam to katru brīdi jau jāgaida, un es baidījos, ka ar manu nāvi jūs nepaliekat bez bīska-pa. Tāpēc darīju visu iespējamo, lai dabūtu tam atļauju un no pāvesta iecelšanu.

Un, lūk, šodien es jums visiem ziņoju, ka,

būdams Romā, 30. oktobrī saņēmu no tatsekretāra Villota oficiālu rakstu, ka Pāvests ir prekonizējis par Tabaikaras titulārbīskapu Rīgas arhidiecézes priesteri Valerijanu Zondaku un to iecēlis man par palīgu. Tātad man arī turpmāk jāpaliek par Rīgas arhibīskapijas un Liepājas bīskapijas apustulisko administratoru, bet jaunais bīskaps darbosies kā mans personīgais izpalīgs šinīs grūtajos pienākumos, sevišķi ievērojot manu 78. dzīves gadu.

Pēc minētā dokumenta saņemšanas sākās gatavošanās jaunā bīskapa konsekrācijai. Tā notika 12. novembra rītā zem sv. Pētera bazilikas, Ostrobramas Dievmātes kapelā. Konsekrāciju izdarīja arhibīskaps Kazardi, bīskapa Labukasa (Lietuva) un manā asistencē. Konsekrācijas laikā klāt bija pieci latvieši – priesteri no emigrantiem, daži priesteri – lietuvieši, viens polis, kādas desmit mūķenes un divas latvietes – lajas.

Jaunais bīskaps saņēma dāvanu: divas mitras, *bakulum*, gredzenu, krustu, roķetu un pat pāvesta personīgo (sarkanu) virspelerīnu. Mēs, latviešu priesteri, viņam uzdāvinājām vēl otru krūšu krustu.

Konsekrācija notika svētdienas rītā, un pirmdien pusdienas laikā pāvests mūs abus pieņēma audiencē savā kabinetā un bija ļoti laipns un pat sirsnīgs. Mūs apdāvināja ar rožukroņiem, medaļām un svētbildēm; kopā ar mums nofotografējās un sūtīja savu apustulisko svētību priesteriem, ticīgajiem un mūsu visai zemei (to došu Mises laikā – beigās). 15. novembrī mēs izbraucām uz dzimteni.«

Savukārt nozīmīgs apustuliskajam administratoram un visai ticīgajai Latvijas tautai ir 1975. gads, kad bīskapam Vaivodam aprit mūža 80. gadskārta. Savā gadskārtējā dievkalpojumā Liepājas katedrālē šī gada 8. septembrī viņš stāsta: »Ar šo dievkalpojumu Liepājā noslēdzas mani šisvasaras draudžu apmeklējumi un iestiprināšanas sakramenta dalīšana. To pašu izdarot Liepājā pagājušā gada šinīs svētkos, maz man bija cerību to atkārtot šogad, jo psalmu iedvesmotais autors astoņdesmit dzīves gadus piešķir tikai sevišķi stipriem un veselīgiem cilvēkiem, pie kādiem es nevaru sevi pieskaitīt.

Tāpēc tā ir liela Dieva žēlastība, ka, neskatoties uz visu divos karos, cietuma divos gados pārdzīvoto, kā arī uz desmitgadīgiem grūtajiem bīskapa pienākumiem, Viņš man ļāva piedzīvot 80 gadu jubileju.

Arī pati jubileja, kuru cerēju nosvinēt visā klusībā, izvērtās par lielu slodzi maniem vecajiem spēkiem. Pie manis piepildījās Kristus vārdi svētajam Pēterim, ka tas, būdams jauns, gāja, kur gribēja, bet viņu vecu apjozis un vedis, kur viņš negribēs. Tā, pretēji manai veča gribai, citi man sarīkoja vairāk nekā divas nedēļas ilgu jubileju.

Tā sākās 15. augustā, izejot no Aglonas baznīcas, pēc noslēgta gadskārtēja dievkalpojuma. Turpat uz dievnama palievena nolika krēslu un lika man apsēsties. Tad vesela rinda draudžu pārstāvju nāca ar adresēm, ziediem un pat lietišķām dāvanām, vēlēdami visu to labāko, kas mirstīgam

cilvēkam vajadzīgs. Tādu lērumu ziedu esmu redzējis tikai pie kāda kapa. Ar rozēm vien vēlāk bija piekrauta liela vanna.

17. augustā (svētdienas rītā) es turēju katedrālē primāriju, uz kuru bija ieradies pareizticīgo arhibīskaps Leonīds ar pavadoņiem. Pēc sv. Mises turpat presbiterijā viņš man pasniedza pareizticīgo patriarha Pimena piešķirto Svētā Vladimira I pakāpes ordeni un diplomu (*Nota bene* – man jau bija viņa priekšteča piešķirtais II pakāpes minētais ordenis). Caur viņu saņēmu arī pareizticīgo klostera – »Pustiņa« – arhimandrita vērtīgu dāvanu.

18. augustā (tieši manā dzimšanas dienā) mani sveica Rīgas Katoļu Garīgā semināra profesori un Rīgas mūsu draudžu pārstāvji.

Uz 19. augusta pēcpusdienu bija aicināti pareizticīgo un luterāņu arhibīskapi ar pavadoņiem un Rīgas vecticībnieku garīgais vadītājs. Pieņemšana notika kūrijas vasarnīcā Dzintaros (Saules ielā 9), kuru es šopavasār sāku pa druskaļi apdzīvot un kur iespējams pāris desmitus cilvēku pieņemt. Bija aicināts un arī ieradās pilnvarotais ar savu vietnieku un inspektoru.

Gandrīz tāpat, kā Aglonā, atkārtojās 31. augustā Dvītē, manu kanonisko vizitāciju noslēdzot.

Tanī pat vasarnīcā 3. septembrī mani sveica tā sauktās Berlīnes konferences prezidents Oto Fucs ar pavadoņi, jo 4. septembrī Rīgā viņiem sākās »miera foruma katoļu delegātu 14 Eiropas valstīm« apspriede. Pasniedza arī dāvanas, no

kurām vērtīgākā – speciāla medaļa ar pāvesta Jāņa XXIII attēlu un konferences jubilejas datumu (1964–1974).

Starp daudzajām telegrammām: tādas arī no Maskavas patriarha, trim metropolitiem un no Kulta lietu priekšnieka Kurojedova.

Saņēmu daudz skaistu novēlējumu un vērtīgu dāvanu sakarā ar manu jubileju, bet visdziļāk mani aizkustināja un pat satrauca gandrīz visu metropolijas priesteru kopīgi parakstītā adrese. Uz pirmās lapas – mana fotogrāfija, mākslinieciski uzzīmēts mans ģerbonis un abas katedrāles, apakšā uzrakstīts: »Rīgas metropolijas pristeri sveic savu Augsto Ganītāju 80. dzimšanas dienā.«

Otrajā pusē – pagājušā gada priesteru rekolekciju abu grupu priesteru kopīgas fotogrāfijas. Otrā lapā: »Priesteru saime apliecina savam garīgajam Ganam cieņu un uzticību ar liturģiskās lūgšanas vārdiem: »Dievs, mūžīgais ticīgo Gans, kas caur bīskapiem vadi savu baznīcu un valdi pār cilvēkiem, mēs Tevi lūdzam, lai Tavs kalps – mūsu bīskaps Julijans kā Kristus vietnieks vada to ticīgo saimi, ko viņam esi uzticējis, lai viņš ir ticīgajiem Tavas patiesības uzticīgs mācītājs, priesteris un vadītājs.«

Turpmākās lappusēs seko šā gada priesteru rekolekciju abu sēriju (22.–24. VII un 5.–7. VIII) priesteru personīgie paraksti, priekšgalā ar bīskapa Zondaka un Duļbinska parakstu.

Jau rekolekciju pirmo sēriju noslēdzot profesors Pujāts baznīcā paziņoja par tādu adresi un sirsnīgiem vārdiem mani sveica. Un, pēc rekolek-

ciju otrās sērijas noslēguma bīskaps Zondaks pasniedza adresi un visu priesteru vārdā lūdza mani turpināt administratora pienākumus mūsu īpatnējo apstākļu dēļ, kaut gan bīskapu aktivitātei noteiktie 75 gadi jau sen pagājuši.»

Tad, laikam ritot, pienāk 1980. gads, kad sakarā ar Aglonas Brīnumdarītājas Dievmātes baznīcas 200 gadu jubileju pāvests Jānis Pāvils II 28. aprīlī piešķir šai baznīcai mazās bazilikas titulu, par ko, protams, priecājas visi Latvijas katoļi, bet šo godu dievnams iegūst, pateicoties bīskapa J. Vaivoda gādībai, jo viņš pirms tam – 19. februārī – ir lūdzis Romu paaugstināt Aglonas baznīcu par baziliku.

Vatikāna valsts sekretāram kardinālam Kazaroli adresētajos vārdos bīskaps atzīmē, ka Latvijā, kas kopš tās kristianizēšanas sākuma ar pāvesta Inocenta III autoritāti atvēlēta Dievmāte un tāpēc saucas par Māras zemi, ir katolisks Latgales apgabals ar Aglonas ciematu vidū, kur atrodas debesīs uzņemtais Dievmātes godam veltīta baznīca. Kā bīskaps saka, šī lielā un ļoti skaistā baznīca ar Dieva Dzemdētājas Brīnumdarītājas svētgleznu jau no seniem laikiem pievelk milzīgu daudzumu katoļu, un ne tikai katoļu, svētceļnieku, kas arī pašreizējos apstākļos 15. augustā pārsniedz 30 tūkstošus. Pieminējis, ka Dievmātes debesīs uzņemšanas svētkos tiks atzīmēta šīs baznīcas 200 gadu jubileja, bīskaps ticīgo, garīdzniecības un savā vārdā pazemīgi lūdz Svēto Tēvu, lai šī svētnīca, kas ir Rīgas metropolijas prokatedrāle, tiktu paaugstināta mazās bazilikas godā.

Bīskaps arī piebilst, ka viņš šāda lūguma sūtīšanu uz Romu jau ilgi izjūt kā savu parādu, jo visā baznīcas provincē nav nevienas svētnīcas ar bazilikas titulu, un viņš atzīstas, ka Aglonas baznīca arī pašam ir dārgāka par citām, jo tanī viņš 1918. gadā kā jaunpriesteris sācis pastorālo darbu vikāra un pēc tam administratora postenī, pārdzīvodams divus ļoti nozīmīgus gadus.

Kā atbilde uz šo bīskapa lūgumu ir dokuments par Aglonas baznīcas iecelšanu bazilikas godā, kas latviski tulkots, skan šādi:

»Pāvests Jānis Pāvils II

Mūžīgai lietas piemiņai

Mums, kam uzticēta Baznīcas vadība un gādība par Kristus ticīgajiem, ļoti patīk godāt, daudzināt un cildināt Svēto Jaunavu Mariju, cienījamo Kristus Māti, Eņģeļu Karalieni, cilvēku patvērumu, kuri ceļo virs zemes uz mūžību. Tas nāk par labu arī visiem ticīgiem, jo mīlestības pilnu skatu Vissvētākā Jaunava Marija uzlūko un mīl tos, kuri viņu mīl.

Cienījamais brālis Julijans Vaivods, Rīgas un Liepājas baznīcu apstuliskais administrators, šī gada 19. februārī lūdza Apustulisko Krēslu savā, savu garīdznieku un savas tautas vārdā, lai debesīs uzņemtais Vissvētākās Jaunavas Marijas dievnams, kas atrodas Aglonas ciematā, tiktu paaugstināts bazilikas godā, jo tas kļuvis slavens daudzu iemeslu dēļ.

Dziļā labvēlībā pret šo cienījamo brāli un viņa tautu mēs ar prieku piekrītam viņa lūgumam.

Apstiprinot mūsu pilnvarotās Sv. sakramentu un kulta kongregācijas lēmumu, mēs savā apustuliskajā autoritātē piešķiram minētajam debesīs uzņemtais Vissvētākās Jaunavas Marijas dievnamam mazās bazilikas titulu ar visām tiesībām un liturģiskajām priekšrocībām, kādas tādiem dievnamiem dotas, un ar pienākumu izpildīt 1968. gada 6. jūnija dekrēta noteikumus par mazās bazilikas titulu. Katra pretēja rīcība ir pilnīgi aizliegta.

Romā, sv. Pētera sēdekli un ar Zvejnieka zīmogu.

1980. gada 28. aprīli, mūsu pontifikāta otrā gadā.«

Šī gada 15. augustā, Aglonas Dievmātes svētku svinības noslēdzot, apustuliskais administrators saka: »Visiem mums zināms sakāmvārds: »Cimos labi, bet mājās vēl labāk.« Ta mēdz teikt ciemiņi, kad ciemošanās iet uz beigām. Šodien viss Aglonas ciems pilns ar ciemiņiem. Viņu te desmit tūkstoši, bet visi jūtas kā mājās, jo sabraukuši un sanākuši ciemos pie savas garīgās Mātes – Māras zemes Karalienes, mūsu Dieva un Pestītāja Jēzus Kristus miesīgās Mātes Vissvētākās Jaunavas Marijas.

Daudz mūsu republikā skaistu vietu un izcilu dievnamu. Bet Viņa par savu goda māju ir izvēlējusies Aglonas baznīcu. Tieši šodien mēs svinam šā Viņas nama divi simti gadu pastāvēšanas jubileju.

Vissvētākā Jaunava Marija, ja tā drīkst izteikties, ir universāla ticīgo aizbildinātāja Dieva priekšā. Tā, piemēram, bērni, lūdzoties pie Viņas, var

atcerēties šīs baznīcas lielā altāra sānos svētbildi, kurā Jaunava Marija, kā meitene, uz ceļiem lasa Svētos Rakstus. Katrai jaunietei Viņa tuva kā jaunava, kad dzīvoja pie jūdu tempļa un šūdināja tērpus garīdzniekiem. Katra sieviete, kura ir mātes cerībās, lai ņem sev par palidzi savās vajadzībās Jaunavu Mariju, kura, būdama tādās pat cerībās, pati gāja garu ceļu apraudzīt savu radinieci, kura gaidīja dēla Jāņa piedzimšanu. Un visi vīrieši lai loka ceļus pret Jaunavu Mariju kā pret visrūpīgāko ģimenes māti un mājas pavarda sargātāju, kuru pats Dievs bija izraudzījis savam dievišķam Dēlam par Māti.

Ķīnas tautas vēsturē teikts, ka ķeizaram valdīšanas laikā blakus ķeizara tronim stāvējis arī viņa mātes tronis un bijušas noliktas īpašas dienas, kurās ķeizara māte ieņēmusi savu troni – un tad viņa drīkstējusi apžēlot visus, ko tikai gribējusi, jo nekas nedrīkstējis viņas gribai pretoties.

Mums ir Karaļu Karalis Jēzus Kristus, kura tronis atrodas Dieva Tēva tronim blakus debesīs. Un turpat atrodas arī debesīs uzņemtās Jaunavas Marijas tronis, no kura Viņa sūta apžēlošanu un palīdzību saviem zemes bērniem. Viņa dienu, nakti nomodā par šo bērnu vajadzībām un it īpaši ir devīga žēlastību dalītāja tādās dienās, kā šodien, kad ap 800 miljoniem katoļu svin Viņas debesīs uzņemšanas ar visu miesu svētkus.

Lūk, cik laimīgi mēs esam, ka mums ir tik gādīga un tik spēcīga garīgā Māte. Skaitot vai dziedot Vissvētākās Jaunavas Marijas (Loretanas) litāniju,

pamēģiniet saskaitīt tur ievietotos uzsaukumus un iedziļināties to saturā un pārliccināšities, ka nav tādas cilvēka vajadzības, kurā Viņa, kā palīdzētāja, nebūtu piesaukta, un arī nav nevienas cildenas īpašības, kura Jaunavai un Mātei netiktu piedēvēta. Tāda tā mūsu garīgā Māte.

Sakāmvārds apgalvo: kāda māte, tādi bērni. Saprotams, iedzimtā grēka savainotie bērni nevar būt garīgā ziņā līdzīgi bezvainīgi ieņemtai viņu garīgajai Mātei. Bet vienu gan droši var teikt, ka Latvijas katoļi visos laikos ir bijuši cītīgi Vis-svētākās Jaunavas Marijas godinātāji un sirsnīgi milētāji. Visos Latvijas stūros atradisiet Viņas godam pirms reformācijas un pēc tās veltītus dievnamus. Liela katras lūgšanu grāmatas daļa veltīta Jaunavas Marijas slavināšanai. Vēl nesen bija grūti atrast sādžu vai pat kuplāku ģimeni, kurā nebūtu kristītas Marijas vārdā – bieži pat māte un meita. Tāpat grūti bija ieraudzīt sādžu vai pat viensētu, kur nebūtu ceļmalā krusta, pie kura veselu maija mēnesi notika Jaunavas Marijas godināšana. Un katrā katoļu dzīvokli goda vietā atradās Dievmātes svētbilde. Katrs katoļu ģimenes bērns, vēl šļupstēdams, jau mācēja no galvas lūgšanu »Esi sveicināta, Marija...«, un katrs katolis mira, skatīdamies Marijas šķīstīšanas svētkos pasvētītas sveces gaismā un čukstēdams: »Jēzus, Marija, Jāzeps!« Saprotams, izņēmumi ir arī agrāk bijuši. Ne velti krievi salikuši sakāmvārdu »Semja ne bez uroda!«, ko var attiecināt tikai uz plašāku par ģimeni cilvēku kopu. Bet es tomēr uzsvēru, ka tā bija.

Kā tad ir tagad? Vismaz Latgali vēl tagad var saukt par Marijas zemi. Stāv arī Marijas godam veltītie dievnami. Nav vēl izmirušas Marijas katoļu ģimenēs, bet vai tādas ir starp tagadējiem bērniem vai pat jauniešiem? Vai starp tiem mazuļiem, kuri jau mācās runāt, nav tādu, kuri vēl nav kristīti? Vai starp kristītiem pusaudžiem nav tādu, kuri nav iesvētīti un iestiprināti? Vai nav reģistrētu, bet baznīcā nelaulātu, pāru? Vai visi mirstošie apgādāti ar svētiem sakramentiem un mirušie apglabāti ar baznīcas lūgšanām? Vai svētdienās un svētku dienās, kuras tagad pārvērstas tikai par miesīgo spēku vairošanu, tiek pieminēta arī dvēsele un garīgie pienākumi pret viņu?

Es šos visus jautājumus uzstādīju tādēļ, lai katrs no jums klusībā uz tiem sev atbildētu un, ja kas labojams, tuvākā nākotnē to izlabotu.

Lai šo Aglonas baznīcas divi simti gadu pastāvēšanas jubileju padarītu neaizmirstamu, es šā gada sākumā ar oficiālu rakstu lūdzu pāvestu Jāni Pāvilu II piešķirt Aglonas baznīcai titulu – »Basilica Minor«. Un arī saņēmu ziņu no Vatikāna, ka tas izdarīts jau 28. aprīlī. Reizē ar šo priecīgo vēsti Svētais tēvs sūta savu svētību biskapiem, priesteriem un ticīgajiem un mudina arī turpmāk būt labiem Dieva bērniem.«

Šinī laikā, kā arī ilgi pirms tam un vēl pēc tam Latvijas baznīcas apustuliskā administratora prātu nodarbina pēckoncila perioda problēmas: ar lielu liberālisma garu pasaulē un reformām liturģijā.

Jau 1973. gadā priesteru rekolekcijās biskaps stāsta, ka Romā redzējis, kā amerikāņu katoļu ekskursanti visu nakti viesnīcā uzdzīvojuši, bet rītā, pēc vienas stundas »gavēņa«, gājuši pie dievgalda. Biskaps arī min no Romas saņemtu rakstu, ar ko uz stingrāko noliegts turpmāk bērnus pielaist pie Pirmās svētās komūnijas bez iepriekšējās bikts, kā tas dažās vietās esot sākts praktizēt.

Un, stāstot par Ungārijas bīskapu konferences lēmumu – turpmāk Ungārijā neskaitīt par obligāti svinamām sv. Pētera, Jaunavas Marijas bezvainīgās ieņemšanas un Visu svēto dienu, mūsu biskaps secina: »Atliek vēl svētdienas Misi pārcelt (kas daļēji jau darīts) uz sestdienas vakaru, un visas svētdienas un svētku dienas pārvērtīsies par ekskursiju dienām.«

Bīskaps arī stāsta par Rietumos dažviet ieviesušos parādību, kad priesteris, ieradies kādā gimenē vai viesu pulkā, sasēdina visus ap ēdamgaldu un pats, bez kādām priesteri insignijām, konsekrē maizi un vīnu, un pēc tam hostijas un vīna trauki iet no rokas rokā. Dažkārt pat laji sāk celebrēt Misi un dažviet jūrmalās, ezermalās vai publiskos laukumos notiek tā sauktie mežonīgie dievkalpojumi, ko rīko anarhistiski noskaņoti jaunieši vai Jēzus Kristus lomas tēlotāji, jau ar savu ārējo izskatu zaimodami Pestītāju un no Evaņģēlija taisīdami istu parodiju.

Savukārt priesteru rekolekcijās 1981. gadā Viņa Ekselence gan atzīst, ka dažādu, no mums neatkarīgu, iemeslu dēļ »Vatikāna II koncila lēmu-

mu īstenošanas praksē mēs tālu atpaliekam no citām Baznīcas provincēm», kaut pats pieļauj domu, ka jaunāks bīskaps pie mums būtu vairāk izdarījis, bet tūlīt arī jautā, vai vispār mums pārāk jāskumst par savu »atpalcību«, ja, piemēram, iepriekšējais Beļģijas Baznīcas provinces vadītājs, eksperimenta veidā pastorācijā ieviesdams vēl vairāk jauninājumu, nekā prasīts koncila lēmumos, savam pēctecim mantojumā atstājis baznīcu bez dievlūdzējiem, un Rietumvācijā nadzīgie reformu īstenošanai vietām pat konfesionālus un tabernākulus no baznīcām izņēmuši un tagad savā presē reklamējot baznīcas un laiku, kad penitenti tiek pieņemti pie bikts, bet tiem labāk patīkot saņemt kopējo absolūciju, aizmirstot prasību vismaz reizi gadā izsūdzēt grēkus.

Bet pavisam citādā sakarībā un mūsu pašu baznīcas provincē vēsturiski nozīmīga kļūst 1982. gada nogale, kad dažādu sarežģījumu novēršanai baznīcas provinces pārvaldē, ordinārija sēdeklim kļūstot vakantam, administrators ir nokārtojis jautājumu par palīgbīskapu ar pēctecības tiesībām, kas tādā gadījumā automātiski kļūtu par metropolijas virsganu.

Par to Viņa Ekselence Vaivods savā dienasgrāmatā raksta: »Ir Vatikāna rīkojums, ka katram ordinārijam katru gadu jāiesūta attiecīgai kongregācijai to priesteru saraksts, kurus viņš uzskata par »episcopabiles« (iespējamiem bīskapiem), ja rastos vajadzība pēc jauna bīskapa diecēzē. No sākuma es to arī darīju un sūtīju tādus kandidātus,

kuru kandidatūras vēlāk vajadzēja atsaukt. Sevišķi pēc tam, kad es »apdedzinājos«, izvēlēdamies sev pirmo augsliāri, kļuva piesardzīgāks un beigās kā vienu un vienīgo izvēlējos Jāni Pujātu. Un tik tik tālu, ka pirms gada viņu jau varēja iecelt par kancleru un ģenerālvikāru. Varbūt, ka viss būtu arī labi beidzies, ja es nebūtu viņu iecēlis par katedrāles prāvestu. Viņš sāka rādīt tādu dedzību, sevišķi draudzes darbā, ka sāka šaut pāri pār mūsu apstākļos atļauto stripu, pat mani nostādot notikušā fakta priekšā. Esmu pārliecināts, ka viņš gribēja kūtrajiem draudžu ganiem dot paraugu un arī netieši jaunu tempu ievest metropolijas administrācijā. Diemžēl aizmirsa, ka pār visas garīgās hierarhijas darbību kā Dāmokla zobens karājas ateistiskās propagandas vērigā acs.

Ko darīt?... Ja neiet kanclera kandidatūra, jāpamēģina kūrijas notāra Cakula. Un, kā par brīnumu, paspīdēja tāda maza cerība...«

Pret šo kandidātu, kā kara invalīdu, laicīgajai varai nav iebildumu, nav tādu arī Romā, tikai viņš pats savā pazemībā no sākta gala ir pret bīskapa godu. Tomēr 1982. gada 12. decembris kļūst par datumu, kad tā vakarā Viņa Ekselence Vaivods var kopā ar bīskapiem K. Duļbinski un V. Zondaku līdz pēdējai iespējai pārpildītajā sv. Jēkaba katedrālē ļoti svinīgos apstākļos kā Tinistas titulārbīskapu konsekrēt mons. Jāni Cakulu (dzim. 1926), kam Roma devusi arī pēctecības tiesības uz metropolijas pārvaldišanu.

Šī bīskapa priesterības 25 gadu jubilejas svinību dievkalpojumā Rīgā, sv. Marijas Magdalēnas baznīcā 1974. gada 18. septembrī metropolijas virsgans cita vidū bija pateicis: »Ja divdesmit piecu gadu darba jubileja nav nekāds retums, tad viņa otrā jubileja, kas iekritīs pēc vienas nedēļas, ir gandrīz īsts brīnums.

Neopresbiteris Jānis Cakuls tūlit pēc iesvētīšanas nozīmēts uz sv. Magdalēnas draudzi Rīgā par vikāru un 1950. gada 15. decembrī par tās pašas draudzes prāvestu. Tātad viņš ne tikai ir kā priesteris nostrādājis 25 gadus, bet arī vienā un tanī pašā draudzē. Es dzīvoju jau 80. gadu, bet vēl neviena cita priesterā neesmu pazinis, kurš līdz 25 gadu jubilejai būtu nostrādājis vienā draudzē.

Lūk, te ir atkal viena liela Dieva žēlastība jubilāram, ka visos 25 gados ne bīskapiem, ne draudzei nav bijis iemesla prāvesta maiņai. Viņam gan vēlāk (1961. gadā) uzticēts vēl viens svarīgs pienākums, jo viņš tika iecelts par Rīgas metropolijas kūrijas notāru. Un abus savus pienākumus viņš ar Dieva palīgu veic sekmīgi.

Viņa čakluma liecinieces ir trīs grāmatas: »Rīgas metropolijas priesteri 1918–1968«, »Rīgas metropolijas baznīcas 1918–1968« un »Pasaules tautu reliģiskā piederība un Romas katoļu Baznīca«, par kurām es viņam izlūdzu no Svētā tēva goda titulu »Capellanus Suae Sanctitatis« (Svētā tēva kapelāns), kas savukārt dod tiesības valkāt formu, tuvu bīskapa ikdienas apģērbam.«

Bīskapa Čakula mūžs ir sācies Rudzātu draudzes ticīgu zemnieku ģimenē, un viņš par sevi ir stāstījis: »Būt priesterim – tas mans bērnības impulss... Atminos, otrajā klasē domāju par Garīgo semināru...

Žurnālā »Katōļu Dzeive« bija sīki aprakstīts par kleriku dzīves veidu, par priesterības augstajiem mērķiem un par to, cik lielu palīdzību priesteris spēj sniegt cilvēkiem. Šī lasāmviela atspoguļoja to, kā alka mana dvēsele; es to meklēju un atradu šajā žurnālā. Arī reliģiozā audzināšana, ikdienas lūgšanas, lūgšanas pie krusta maija mēnesī – tas viss mani priecēja...

No otrās klases piekalpoju baznīcā; prāvests Antons Čamans organizēja bērnus, mācīja ticības mācības pamatus Rudzātu skolā, ļāva iepazīties ar to, kas jādara pie altāra. Viņš bija stingrs, nopra-tināja, vai nav kurš dzēris, neļāva klasē snauduļot, turēja visus uzmanībā. Es nolēmu, lai man nebūtu »sarkans deguns«, kuru viņš starp skolēniem meklēja, alu, ko līdz šim dažkārt nogaršoju, un jo vairāk citus alkoholiskus dzērienus nekad ne-dzeršu, un šo solījumu esmu pildījis.

Bērnībā stipri slimāju; tēvs veda pie viena ārsta, pie otra, bet rezultāta sevišķa nebija. Vecāki apsoli-ja: ja kļūšu vesels, tad mani 15. augustā ņems līdzī uz Aglonu. Veselība man tiešām uzlabojās, un es ik gadus tiku vests uz 60 km attālo Aglonu. Pateicībā Dievam par atgūto veselību, varbūt dzīvību, sajutu mudinājumu tiekties pēc priesterības un kalpot Dievam priestera darbā.

Sākās kara gadi, vāciešiem biju par jaunu; tad ienāca krievi un tikko astoņpadsmitgadīgu mani paņēma armijā. Tur šo savu solījumu vēl pastiprināju. Ja atgriezīšos dzīvs un drīzā laikā varēšu turpināt mācīties, tad pateicībā Dievmātei arī turpmāk ik gadus apmeklēšu 15. augustā Aglonas baznīcu. Mani ievainoja, un jau pēc kādiem desmit mēnešiem atgriezos mājās.»

Tad nākamais bīskaps Aglonas ģimnāzijā sāktās mācības turpina Preiļos, 1946. gada rudenī iestājas Rīgas Garīgajā seminārā un jau 1949. gada 18. septembrī tiek ordinēts par priesteri. Pašaižliedzīgi pildidams sev uzticēto dvēseļu aprūpes darbu, nākamais bīskaps vienlaikus gādā par dievnama krāšņumu, tāpēc blakus kārtējiem remonta darbiem baznīcā 1960. gadā rodas mākslinieka Pāvila Glaudāna veidoti sienas gleznojumi »Kalna sprediķis«, »Kristus dzimšana« un »Bēgšana uz Ēģipti«. Ap šo laiku arī māksliniece Žilvinska veido altārtelpas panno »Jānis Kristītājs« un »Svētā Ģimene«, un 1972. gadā tiek iebūvēti sānu altāri ar attiecīgām, tās pašas mākslinieces darinātām svētgleznām.

Tāpat baznīcai ir lielā skaitā skaisti procesijas karogi un citi liturģiski piederumi, kā arī kupls un vienmēr labi apmācīts procesijas dalībnieku un altāra piekalpotāju pulks un spēcīgs koris.

Bet, par to visu rūpējoties, prāvesta pienākumos jau kopš 1953. gada ir kūrijas māju pārzināšana; tāpat ilgu laiku viņš ir semināra biktstēvs un no 1961. gada arī kūrijas notārs. Bez tam viņš strādā

nopietnu literāri pētniecisku darbu, labprāt izpalīdzot ar materiāliem no savas vērtīgās bibliotēkas arī citiem, un nebaidās no riska, pavairojot dažos mašīnraksta eksemplāros viena otra autora scerējumus. (Par to viņam pateicību parādā arī šo rindu autors.)

Bet vēl sabiedrības daļā, kas vienmēr grib dzīvot vienībā ar Baznīcu, virmojot priekam par bīskapa Cakula lieliskajām konsekrācijas svinībām, pasaules saziņas līdzekļi izplata vēsti par mūsu dzimtenes Baznīcas vēsturē nepieredzētu notikumu. Starp pāvesta Jāņa Pāvila II izraudzītajiem 18 kardināliem, ko viņš ieved amatā 1983. gada 2. februārī sv. Pētera bazilikā Romā, ir arī mūsu apustuliskais administrators bīskaps Vaivods.

Šo notikumu pēc gadiem mons. H. Trūps vērtē ar šādiem vārdiem: »Tas bija neparasts gods, kas parādīts mazajai Latvijai, tās katoļu Baznīcai, bet it sevišķi pašam bīskapam J. Vaivodam. Šo godu viņš bija izpelnījies ar to, ka neparasti grūtos apstākļos bija nostabilizējis katoļu Baznīcas dzīvi Latvijā, atradis »modus vivendi« ar padomju varas iestādēm, kas mazināja asumus starp Baznīcu un Padomju Latvijas valdību, bet it sevišķi par to, ka bija rūpējies par katoļticīgajiem visā Padomju Savienībā, sevišķi Baltkrievijā un Ukrainā, kur nebija bīskapu, maz arī priesteru, tādēļ palīdzēja ar priesteriem no sava mazuma, sūtīdams tos uz apgabaliem, kur bija liels priesteru trūkums. Viņam izdevās nokārtot, ka valdība atļāva uzņemt

kandidātus Rīgas Garīgajā seminārā no Baltkrievijas, Ukrainas un pat vāciešus no tālās Kazahijas.«

Bīskaps J. Vaivods skaitās priesteru kārtas kardināls, un viņam par titulārbaznīcu ir piešķirta Četru kronēto svēto bazilika. Tā ir senās Romas robežās un atrodas starp Laterānu un Kolizeju. Četri kronētie svētie ir maz pazīstami Panonijas mocekļi, un viņiem veltītā bazilika, kā vēsturnieki zina sacīt, ir minēta jau 595. gada dokumentos. Normāņu iebrukuma laikā – 1085. gadā – bazilika tikusi nopostīta, bet XII gadsimta sākumā pāvests Paskals II to atjaunojis, tikai drusku mazāku, nekā iepriekš.

Kardināls titulbaznīcu pārņēma 1983. gada 10. februārī. Šinī bazilikā arī atrodas mākslinieces Žilvinskas darināts Kardināla portrets ar šādu uzrakstu »Julianus Card. Vaivods, Administrator Apostolicus Metropoliae Rigensis«. (Kard. Julijans Vaivods, Rīgas metropolijas apustuliskais administrators.)

5. februārī latviešu tautas kardinālu un līdz ar viņu Romā iebraukušo tautiešu grupu, kurā tieši no Latvijas ir vienīgi Kardināla pavadonis Rīgas dekāns Vilhelms Ņukšs, pieņem audiencē pāvests. Svētais tēvs uz Viņa Eminences pateicības vārdiem atbild: »Ar lielu prieku pieņemšu šo latviešu grupu, kas ir ieradusies Romā sakarā ar jūsu iecelšanu kardināla godā. Es esmu pārliecināts, ka visi latvieši, katoļi, lai kur tie arī būtu, ir no sirds vienoti ar Jums un lepni, ka pirmo reizi kāds

Latvijas dēls, kas nāk no Baltijas jūras krastiem, ir izvēlēts par vienu no vistuvākiem Pētera pēcteču līdzstrādniekiem.

Jums, Eminence, pienākas dziļa pateicība, kurā dalās visi latviešu katoļi. Līdzīgas pateicības liecības esmu saņēmis arī no pārējiem latviešiem. Arī es dalos šinīs pateicības jūtās un pateicos Kungam, ka Viņš ir piešķīris šo milestības apliecinājumu jums, kardināla kungs, kas esat vienmēr bijis uzticīgs Baznīcas kalps un daudzus gadus vadījis Rīgas un Liepājas bīskapijas. Šī latviešu katoļu saime raksturojas ar dziļu ticību un ciešu pieķeršanos Svētajam krēslam un ar dziļu Dievmātes godināšanu. Paldies Dievam, ka šīs raksturīgās īpašības ir vērojamas visās katoļu draudzēs dažādās Padomju Savienības malās. Šīs ticīgo kopienas vienmēr manā acu priekšā, un viņu ticības un padevības liecība varēja rast pelnītu atlidzību Jūsu Eminences iecelšanā par kardinālu. Jūsu iecelšana par kardinālu notika 2. februārī, kas ir Marijas šķīstīšanas diena. Ar savu pateicību es griežos pie Dievmātes, lai Viņa savā mātes milestībā pasargā visus latviešus un katoļus, kas izkaisīti pa visām Padomju Savienības malām. Ar šo jums dodu savu apustulisko svētību.»

Savu kardinālu sagaidīt uz Maskavu izbrauc bīskaps V. Zondaks, mons. H. Trūps, priesteris Izidors Upenieks un Reliģijas lietu pilnvarotā vietnieks.

Mons. H. Trūps par Maskavā pieredzēto pēc gadiem raksta: »Maskavā bija liels pārsteigums, ka

no vietējiem baznīcas lietu varas vīriem kardinālu neviens nesagaidīja. Ja Romas žurnālisti Latvijas kardinālu bija kā *apsēduši*, tad Maskavā nevienam no ārzemju žurnālistiem par kardināla iebraukšanu nebija ne jausmas: viss bija turēts stingrā slepenībā. Vēl lielāks pārsteigums bija, kad jaunais kardināls nevarēja pieteikt vizīti pareizticīgo patriarham, jo tika paziņots, ka ne patriarha, ne viņa vietnieka neesot uz vietas. Izrādījās, ka arī Reliģijas lietu pilnvarotais Maskavā *nebija uz vietas*, un kardinālu pieņēma kāds zemāks ierēdnis. Tikai pēdējā momentā, kad kardināls jau devās uz Rīgas vilcienu, pareizticīgo augstākā vadība laikam bija sakaunējusies un atsūtīja uz viesnīcu kardinālu apsveikt Kijevas metropolitu Filaretu.

Ši vēsā kardināla uzņemšana liecināja, ka Latvijas kardināla iecelšana kā Maskavas valdībai, tā it sevišķi pareizticīgo patriarham bija pavisam nepatīkams notikums. Līdz šim Maskavas patriarhs sevi uzskatīja par visu konfesiju augstāko vadītāju Padomju Savienībā, tāpēc viņam bija nepatīkami, ka tagad būs kāds ranga ziņā viņam līdzīgs. Kas attiecas uz Vissavienības valdību, tad izrādījās, ka šis iecelšanas notikums to bija pārsteidzis. Vatikāns par savu nodomu iecelt J. Vaivodu kardināla kārtā caur krievu sūtniecību Romā Maskavu bija informējis jau trīs mēnešus iepriekš, bet, atbildi nesaņēmis, turoties pie principa *qui tacet, consentire videtur* (ja klusē, nozīmē, ka piekrit), izdarīja savu nomināciju. Kad Maskava attapās, protestēt bija jau par vēlu. Bet Maskavas

patriarha attiecības ar kardinālu J. Vaivodu palika vēsas.«

Rīgas stacijā kardinālu ar jūsmu sagaida bīskapi J. Cakuls un K. Duļbinskis, visi Rīgas katoļu priesteri, luterāņu arhibīskaps Jānis Matulis un Reliģijas lietu pilnvarotais, kā arī liels ļaužu pulks, kas viņu sumina ar dziesmām un ziediem.

Viņa Eminence savu pirmo svinīgo dievkalpojumu kā kardināls notur 8. martā Rīgas lielākajā – sv. Alberta – baznīcā. Par dievkalpojuma krāšņumu un labu kārtību ir gādājis draudzes prāvests V. Ņukšs un par liturģisko dziedājumu māksliniecisku skanējumu – ērģelnieks un garīgās mūzikas komponists Mamerts Celminskis. Savu kardinālu pagodināt un ar viņu kopā lūgties ir vēlējušies visi trīs Latvijas bīskapi – Duļbinskis, Zondaks un Cakuls, pāri simtam priesteru – viņu vidū arī no Baltkrievijas – un tautas tūkstoši. Tāpat svinībās ir klāt luterāņu arhibīskaps un pareizticīgo Rīgas metropolīts. Kardināls ir vēlējies savā goda dienā redzēt arī Lietuvas bīskapus, bet, tā kā laicīgā vara ir atļāvusi lūgt tikai Kauņas bīskapu, tas, solidarizēdamies ar pārējiem, nav braucis.

Ne viss Latvijā risinās tā, kā to vēlētos kardināls un vispār tautas ticīgā daļa arī 1986. gadā, kad tiek atzīmēta Latvijas kristianizācijas 800 gadu jubileja. Sakarā ar šo jubileju Viņa Eminence savā 1986. gada 2. februāra rakstā visiem Rīgas metropolijas dekāniem un prāvestiem zināšanai un izpildīšanai saka: »Tagad modē visādas jubilejas. Starp tām arī – kristietības pastāvēšanas laiks atsevišķās zemēs

un valstīs. Nesen tādu nosvinēja poļi. Gatavojas to darīt lietuvieši un pareizticīgie krievi. Kālab lai izpaliktu mēs, latvieši, kā kristīgās Latvijas ļaudis? Arī laiks piemērots. Nupat tuvojas 800 gadu no kristietības ieviešanas mūsu zemē.

Latvieši katoļi ārzemēs ir nolēmuši šo jubileju svinēt 1986. gadā, saistot to ar Latvijas respektīvi Livonijas pirmā bīskapa Meinarda konsekrācijas gadu. To padzirduši, arī mēs, Dzimtenes latvieši – katoļi, sākām par jubileju prātot: un, pēc mūsu ieskatiem, vairāk šim notikumam atbilstu 1988. gads, jo bīskapa Meinarda pasākumi kristianizācijas lietā Ikšķilē beidzās ar zināma veida neveiksmi. Ikšķiliešu daļa sadumpojās, izlaupīja viņa mītni, *nomazgāja* kristību Daugavā, un viņš kā cietumnieks mira savā mītnē 1196. gadā.

Pēc otrā bīskapa Bertolda pāragrās nāves pat viņa līdzstrādnieki priesteri aizbrauca uz savām Rietumvalstīm. Tāpēc kristietības sākumus toreizējā Livonijā būtu jāsaista ar bīskapa Alberta darbības sākumu, jo tikai viņš tā pa īstam atspērs Rīgā – un kristietība ieguva Livonijā pilsoņa tiesības. Ņemot to vērā, mēs, Dzimtenes latvieši – katoļi, bijām nolēmuši minēto jubileju svinēt 1988. gadā, kad arī Svētais krēsls Ikšķiles bīskapiju bija reģistrējis kā Brēmenes sufragāniju. Tāpēc šā gada 15. augusta svinībās Aglonas bazilikā es izsludināju, ka kristietības 800 gadu jubileju svinēsim 1988. gadā un to saistīsim ar latviskās misāles ieviešanu liturģijā, jo uz to laiku ceram nodrukāt misāles tulkojumu latviešu valodā.

Bet, esot man Romā, bīskapu ārkārtējās Sinodes laikā, pārrunājot par šo lietu ar ārzemēs dzīvojošiem latviešu katoļu priesteriem, izrādījās, ka viņi nevar mums pievienoties, jo diemžēl bez sazināšanās ar dzimtenes Baznīcas vadību, viņi jau griezušies pie pāvesta un vienojušies par svinību laiku, kurā Sv. Mises kopējo celebru vadīs pats pāvests. Un tāpēc, lai neatkārtotu šo jubileju divos dažādos gados (ārzemju katoļi – atsevišķi un mēs – atsevišķi), es nolēmu no mūsu izraudzītā jubilejas gada atkāpties, lai svinētu to visi latvieši – katoļi kopīgi 1986. gadā. Un to ar Vatikāna radio palīdzību izsludināju gan latviešiem – katoļiem dzimtenē, gan svešumā.

Tātad Ikšķile un Rīga ir pirmās kristīgās pilsētas Baltijā, un latvieši ir kristīgā ceļa rādītāji pārējām Baltijas tautām, jo no Daugavas ieteces jūrā krusts uzsāka savu gājienu uz ziemeļiem un dienvidiem. Jo lielāks varasvīrs, jo tālāk sniedzas viņa vara un godība. Ir bijuši un tagad ir valdnieki, kuru vārdi skanēja un skan pa visu pasauli. Modernajos apstākļos masu informācijas līdzekļi tos iznēsā pat pa svešām zemēm. Bet paiet laiks, un šo vīru vārdus un ģimenes aizēno jauni potentāti. Nomirst par par nemirstīgiem izdaudzzinātie.

Tikai Kristus Karaļa vara un goda zīme – krusts – jau gandrīz 2000 gadu paliek cieņā un godā, un tāds tas būs līdz Pastarai dienai, kad pēdējie šā cilvēka dzimuma pārstāvji ieraudzīs to padebešos. Lai nāk kādi laiki nākdami, Cilvēka Dēla vara pār ļaudīm nekad neizbeigsies, un Viņa varas zīme – krusts – no pasaules skatuves nenožudīs.

Vēsture liecina, ka krusta pozīcija pasaulē, lai arī lēni, tomēr nostiprinās. Taisnība, ka daudzās zemēs krusta nav vairs sabiedriskās ēkās, kā arī tas pazūd no sētām un ceļmalām. Toties tas iegūst cienītājus un pat pielūdzējus tādās zemēs un tautās, kur līdz šim to nepazina. Un šie jaunie krusta cienītāji ar tādu pašu dedzību aizstāv tā godu, kā to aizstāvēja pirmie kristīgie. Lūk, kāpēc krusta uzstādīšana kādā zemē vai valstī jāatzīmē kā svarīga jubileja.

Gandrīz reizē ar kristīgo vārdu latvju zeme ieguva vēl vienu nosaukumu – »Māras zeme«. Daugavas baseinā izveidojās īpatnēja valsts, kuras priekšgalā bija katoļu Baznīcas hierarhi un kura novēlēta Dievmātes – Vissvētākās Jaunavas Marijas – godam un pāvesta aizsardzībai. Un šis Marijas gods, kā par brīnumu, saglabājies latviešu katoļos pat līdz mūsu dienām. Mums ir svētās Māras zemes Karalienes svētki, kurus turpmāk svinēsim ik gadus 15. augustā, kad Aglonā sarodas ticīgie no tuviem un tāliem novadiem.

Jau pirms daži gadi Svētais Tēvs Aglonas dievnamam piešķīra jaunākās bazilikas godu, un, sākot ar 1985. gadu, Aglona kļuva par Māras zemes Karalienes galvaspilsētu.

Jau senie latvieši dziedāja: »Kur tu esi, svētā Māra, pilnu klēpi villainiņu? Aiz kalniņa nosaluši sīki, mazi sērdieniņi.« Dievmātes aizsardzībā šie sērdieniņi ir izauguši par kulturālu un turīgu tautu, bet materiālisms saldē tiem sirdis. Tās sildīt viņi nāk ne tikai uz Aglonu 15. augustā, bet arī katrs uz

savas draudzes dievnamu. Un kamēr latvieši turēsies pie savas zemes Karalienes, tikmēr tiem cerības pēc laicīgās dzīves tikt mūžīgajā svētlaimē.

Ir tāds nostāsts, ka reizi debesīs taisīta revīzija, kā jau katrā iestādē. Un Pestītājs atradis tur debesu necienīgas dvēseles, ko pārmetis debesu atslēgu saimniekam – sv. Pēterim. Bet tas atbildējis: »Kungs, Tu man iedevi taisnības atslēgas, bet savai Mātei žēlsirdības atslēgas – un es tur neko nevaru darīt, ka Viņa tādus salaida debesīs.« Tātad turieties pie Tās, kurai pilns klēpis Dieva žēlastību!

Lai šīs žēlastības saņemtu, šogad svinēsim kristietības ieviešanas 800 gadu jubileju Latvijā 15. augustā Aglonā – Māras zemes Karalienes un Viņas debesīs uzņemšanas svētkos. Un, lai šī lielā jubileja kļūtu sevišķi bagāta Dieva žēlastībām mums un visiem labas gribas cilvēkiem, sāksim laikus tai gatavoties. Šinī nolūkā reizē ar Lielā gavēņa pirmo svētdienu uzsāksim katehētisko mācību ciklu, sadalot to vairākos posmos, un, proti:

1. Gavēnī jārunā par kristības un grēku vaidēšanas sakramentu. Lielā gavēņa laikā visās draudžu baznīcās jānotur triju dienu rekolekcijas, saistot tās ar visas draudzes locekļu bikti un svēto komūniju.

2. Laika posmā no Lieldienām līdz Vasaras svētkiem jārunā par Iestiprināšanas sakramentu un laulību un jāriko, cik bieži iespējams, maija dievkalpojumi Māras zemes Karalienes godam.

3. Pēc Vasarassvētkiem, uzsākot liturģiskā laika posmu »per annum«, jāizņem mācību cikls par Vissvētāko Sakramentu – un tas jāsaista praktiski arī ar Vissvētākās Jēzus Sirds godam veltītiem dievkalpojumiem jūnijā.

4. Pēc 15. augusta – līdz Adventa 1. svētdienai – katehētisko mācību cikls jāturpina par Laulības un pārējiem sakramentiem.

Lielās jubilejas sagatavošanai šogad tiks veltītas arī draudžu kanoniskās vizitācijas, cik un kur tas būs iespējams. Vēlams būtu, ja vienu varētu sarīkot katrā dekanātā. Saprotams, ka jubilejas svētkos Aglonā 15. augustā šogad gaidāmi svētceļnieki no tuvienes un tālienes, kā arī šīnā dienā rīkojami dievkalpojumi no Aglonas attālāku novadu draudžu dievnamos, kur 15. augustā mājās būs priesteris, un tie saistāmi ar bīkti un sv. komūniju. Kā zināms, Apvienoto Nāciju Organizācija 1986. gadu izsludinājusi par miera veicināšanas gadu. Tāpēc arī mums jāizlieto katra iespēja runāt par mieru un atgādināt ticīgajiem pienākumu – piedalīties visos miera veicināšanas pasākumos kā garīgā, tā laicīgā jomā. Tanī pat nolūkā tika pārtulkots latviešu valodā Svētā tēva Jāņa Pāvila II Miera vēstījums š. g. 1. janvārī visiem labas gribas cilvēkiem. Tas ir piesūtīts visiem dekāniem, un dekāni to pārsūtīs sava dekanāta prāvestiem – nolasīšanai katrā baznīcā.

Ar valdības orgānu laipno atļauju tiek drukāta lūgšanu grāmata latgaliski, un tās 30 tk. eksem-

plāru ticīgie saņems kā jubilejas gada dāvanu par brīvu.«

Pienāk arī, 6. augustā parakstīts, Svētā tēva Jāņa Pāvila II vēstījums:

»Ļoti cienījamam mūsu Brālim

Romas katoļu Baznīcas kardinālam

Rīgas un Liepājas apustuliskam administratoram Julijam Vaivodam

Augsti godājamais Eminence! Sagaidot Jaunavas Marijas debesīs uzņemšanas svētkus, šinī gadā īpašā kārtā es steidzos garā pie Tevis un pie visiem Rīgas un Liepājas diecēžu ticīgajiem katoļiem, kas esat paredzējuši ar speciāliem dievkalpojumiem Aglonas Dievmātes svētnīcā svinēt 800 gadu jubileju par piemiņu evaņģelizācijas sākumam latviešu tautā, kura man ir tik dārga, un par piemiņu bīskapa Meinarda konsekrācijai.

Šis mans nodoms, kuru es daru zināmu Tev un Taviem palīgbīskapiem, priesteriem, Garīgā semināra audzēkņiem un visiem ticīgiem, ir tāds, ka es gribu jūs svinībās būt garīgi līdzdalībnieks. Es saprotu, ka šis laiks Latvijas Baznīcai ir žēlastības laiks. Tā jau daudzus mēnešus uz to gatavoja savas draudzes, lai šie svētki būtu kā atmiņa Meinarda ticības sludināšanas sākumam. Par šo savu domu es biju pieminējis 26. jūnijā, kad Vatikāna Bazilikā vadīju Sv. Mises koncelebru, kurā piedalījās pārstāvji arī no citām Eiropas tautu bīskapijām.

Šinīs dienās, kad notiek gatavošanās Jaunavas Marijas debesīs uzņemšanas svētku svinēšanai, garā es esmu vienots ar Tevi un latviešu ticīgo

tautu, un ar visiem tiem, kuri jūsu zemē ar sirdi un dvēseli ir vienoti ar jums, lai dotos svētceļojumā uz Aglonas svētnīcu un piedalītos dievkalpojumos, kuri ir paredzēti jūsu dzimtenē jūsu svinībās. Kopā ar jums visiem es gribu pateikties Dievam caur Mariju, Kristus Māti, Baznīcas Māti un visu mūsu Māti, par daudzām dāvanām, kuras ir saņemtas, pateicoties Dieva apredzei, astoņu gadsimtu laikā, sākot ar bīskapa Meinarda laiku, kas jūsu zemē uzsāka Evaņģēlija sludināšanu.

Bez tam es vēl gribu pateikties Dievam par daudzām žēlastībām, kuras jums tika piešķirtas, kad jūs, pieminēdami ticības sludināšanas pirmsākumu, esat centušies mācīt kristīgo ticību savās draudzēs ar to nolūku, lai tiktu atdzīvināta un nostiprināta tā ticība, kuru jūs paši esat saņēmuši no saviem priekštečiem un kuru tiekat aicināti praktizēt, kā arī nodot to tālāk saviem pēctečiem, kuri dzīvos dažādos apstākļos un laikos.»

Latvijas katoļu Baznīcas vēstures pētnieks tēvs Staņislavs Kučinskis atceras: »Svētais tēvs Jānis Pāvils II 1980. gada 5. februārī, apmeklējams Vatikāna Radio, iegriezās arī Latviešu programmas redakcijā. Promiedams viņš, šķiet, pieklājības pēc pajautāja: »Vai Latvijas katoļiem nav atzīmējama kāda ievērojama jubileja?« Pārsteigts par šo jautājumu un nevarēdams uzreiz rast atbildi, es lūdzu laiku pārdomām. Pāvests ar smaidu tam piekrita... Pārdomāju, pārbaudīju un paziņoju, ka varētu atzīmēt Latvijas un Igaunijas kristīgās Baznīcas 800 gadu jubileju.

Pagāja kāds laiks. Latvijai tika iecelts kardināls Julijans Vaivods... Un kādu dienu jezuītu kūrijā Romā un »Rakstnieku mājā« kāds no Vatikāna pa telefonu meklēja Kučinski un lūdza pēc dažām stundām ierasties pie pāvesta uz vakariņām. Pārrunājām ar pāvestu daudzus jautājumus, un viņš atzina par iespējamu svinēt svētīgā Meinarda iesvētes ar jubileju saistītam starpautiskam vēsturnieku kongresam par Kristus Baznīcas sākumu Latvijā un Igaunijā.

Tas notika īsi pirms Jāņa Pāvila II Indijas apmeklējuma, tāpēc ar iesniegumu nesteidzos. Vēlējos mierīgi pārdomāt, kurus no zinātniekiem uzaicināt piedalīties kongresa darbā. Taču pēc dažām dienām atkal piezvanīja Vatikāna Baznīcas vēstures zinātņu komitejas prezidents mons. M. Makarone un lūdza iespēju satikties, lai pārrunātu minētā vēsturnieku kongresa norisi. Vēlāk šo kongresu, tāpat arī citus Meinarda jubilejas svinību pasākumus Romā boikotēja Rīgas valdība. Kongress tomēr bija veiksmīgs, par ko liecina arī Vatikānā izdots priekšlasījumu krājums. Kongresa beigās tika izstrādāts raksts ar lūgumu Svētajam tēvam atjaunot bīskapa Meinarda godināšanu.«

Latvijas komunistiskā valdība negrib pieļaut jubilejas svinēšanu, jo tā kalpotu katoļticības propagandai, un neļauj arī kardināla deleģētajiem Latvijas pārstāvjiem izbraukt uz Romu, lai piedalītos tur organizētajās svinībās.

Mons. H. Trūps secina: »Šis jubilejas gads vēl-

reiz apliecināja, cik diskriminējoši pret Latvijas katoļu Baznīcu izturējās augstākās varas iestādes, liekot visādus šķēršļus, lai mazinātu jubilejas gada svinīgumu, liedzot ielūgt ārzemju viesus un piedalīties Romas svinībās. Pat savus tuvākos kaimiņus – Lietuvas bīskapus – nedrīkstēja ielūgt. Latvijas luterāņiem šajā ziņā bija lielākas tiesības, jo tie Mārtiņa Lutera 500. dzimšanas dienas atcerē drīkstēja ielūgt viesus, kādus vien gribēja. Vēl svinīgāk un plašāk 1988. gadā krievu pareizticīgajai Baznīcai bija atļauts svinēt Krievijas kristīšanas 1000 gadu atceri.»

Tomēr, sākot ar 1986. gadu, Latviju arvien biežāk sāk apmeklēt bez tiešas padomju varas piekrišanas, bet ar Maskavas pareizticīgo patriarha vai ceļojumu biroja »Intūrists« starpniecību dažādas katoļu Baznīcas hierarhijas augstu stāvošas personas no tuvām un tālām zemēm, ieskaitot pat tādas vietas, kā Vjetnamu vai Filipīnas. Un 1987. gada rudenī mūsu kardinālam ir pēdējais brauciens uz kārtējo bīskapu sinodi Romā. Nespēka dēļ kardināls sinodes sēdēs vairs nepiedalās, tāpēc tanīs ar Pāvesta piekrišanu viņu aizvieto līdzatbraukušais bīskaps J. Čakuls, bet kardināls kārtā vēl viena palīgbīskapa iecelšanu Latvijai. Tāpēc 1987. gada 8. decembrī Rīgā, sv. Alberta baznīcā kā Akcitanas titulārbīskaps tiek konsekrēts šis draudzes prāvests un Rīgas dekāns mons. Vilhelms Ņukšs (1938–1993), kas tobrīd ir skaitījies vienīgais valdībai pieņemamais kandidāts bīskapa godam. Konsekrāciju izdara pats kardināls kopā ar

bīskapiem J. Čakulu un K. Duļbinski. Svinībās piedalās daudz priesteru un vairāk kā 10 tk. ticīgo.

Bīskaps V. Ņukšs dzimis Kārsavas draudzē, mācījies Kārsavas vidusskolā, pēc tam Rīgas Garīgajā seminārā; 1964. gadā iesvētīts par priesteri, strādājis draudzes darbā un no 1967. gada rudens – arī Garīgajā seminārā. Kopš 1977. gada rudens ilgāku laiku – kā pirmais no Latvijas padomju periodā – studējis Gregora universitātē Romā, piedalījies arī Vatikāna Radio latviešu raidījumu veidošanā, 1982. gadā apmeklējis Svēto zemi.

Pēc bīskapa V. Ņukša nāves viņa studiju draugs Rīgas seminārā Žitomiras bīskaps Jānis Purvinskis sēru dievkalpojumā Romā cita vidū pasaka: »Un kā pirmais no bīskapiem viņš ieradās Ukrainā, kur konsekrēja baznīcas Gvardeiskā, Grečanos, Grudkā, Šepetovkā, noturēja svinīgus dievkalpojumus un dalīja Iestiprināšanas sakramentu.

Tajā laikā daudzi vēl nezināja, kas tas ir – Romas katoļu bīskaps. Bīskapa Ņukša vizīte Ukrainā atstāja lielu iespaidu. Pirmo reizi pēc daudziem gadiem ticīgā tauta redzēja bīskapu – ar mitru galvā un pastorālu rokās. Pats piedalījies tajos dievkalpojumos un redzēju, kā tauta raudāja... Vēlāk nāca arī citi bīskapi, bet pirmos soļus mūsu zemē spēra Latvijas bīskaps – Māras zemes dēls.

Ukraina, Baltkrievija un citas republikas ir ļoti pateicīgas Latvijas kardināla Julijana Vaivoda lielajai mīlestībai uz ticīgo tautu, viņa gudrajai politikai. Šodien Ukrainā strādā divi bīskapi – Rīgas Garīgā semināra absolventi – un daudzi priesteri, no

kuriem droši vien vēl tiks izraudzīti jauni bīskapi.»

Nozīmīgs tieši kardinālam, un arī visai Latvijas tautai, ir vēl 1989. gads. Jau šī gada sākumā Viņa Eminence var rakstīt: »Pateicos Dievam par to, ka Viņš manā ilgajā mūžā ir ļāvis piedzīvot to brīdi, kad jūsu vidū atsāk savas gaitas kādreiz tik iecienītais reliģiskais žurnāls »Katōļu Dzeive«. Līdz ar šo izdevumu jūsu ģimenes sasniegs Dieva vārds, kuru sludināt mūsu Pestītājs Jēzus Kristus ir uzticējis savai Baznīcai: »Ejiet un māciet visas tautas... Mācīdami tās pildīt visu, ko Es jums esmu pavēlējis...« (Mt 28, 19–20).

Rakstītais vārds tomēr nevar aizstāt dzīvo Dieva vārda sludināšanu baznīcās. Tāpēc pastāv liels garīdzniecības pienākums sludināt un skaidrot Kristus mācību pieaugušajiem un bērniem, kad viņi svētdienās un svētku dienās pulcējas draudžu dievnamos, lai tur Dieva vārdu klausītos un uzņemtu. Arī es savā mūžā esmu daudz rakstījis par ticības tematiem. No tā visa maz kas ir nodrukāts pirmskara laikā. Ceru, ka tagad arī manis rakstītais kaut kādā veidā sasniegs lasītājus, varbūt arī caur šo periodisko izdevumu.

Visiem »Katōļu Dzeives« veidotājiem un lasītājiem dodu savu apustulisko svētību, novēlu Dieva palīgu un sekmes. Lai Dieva Svētā Gara gaisma apņem jūs visus.»

Jau 1929. gada 19. februārī dekanāta konferencē Liepājā toreizējais Lēnu draudzes prāvests Vaivods par 1926. gada martā gaitas sākušo mēnešrakstu »Katōļu Dzeive« tika teicis, ka šis izdevums – kā

prāvesta Pētera Apšinika vadītā »Kristus Karūga« (1924–1925) pēctecis – jau pašā sākumā ir pārspējis »Kristus Karūgu« un ar laiku (pakāpeniski mainīdams formu un beidzot arī redaktoru un tipogrāfiju) pieņem eiropiešu nokrāsu. Izdevums ir pelnījis kļūt par baznīcas oficiozu un katoliskās akcijas orgānu, un var cerēt, ka tas no Rīgas aizceļos vismaz līdz Varšavai, lai satura ziņā samērotos kaut ar »Przegląd Katolicki«. Simpātisku iespaidu »Katōļu Dzeivē« atstāj plašā ziņu nodaļa no dzimtenes un ārzemēm, kā arī samērā glītas ilustrācijas, tikai ir vēl drusku par lielu tendence uz oriģinālrakstiem un plašiem atstāstījumiem.

Arī pats J. Vaivods jau līdz tam bija pa reizei piedalījies »Katōļu Dzeivē« – galvenā kārtā ar rakstiem par latgaliskās izcelsmes katoļu ieceļotāju stāvokli Kurzemes diasporā.

Bet 1989. gada 3. aprīlī kardināla ģenerālvikārs bīskaps J. Čakuls un kūrijas kanclers mons. Z. Naglis raksta republikas Augstākajai tiesai iesniegumu, lūdzot tiesas 1958. gada spriedumu no jauna caurskatīt, Vaivodu rehabilitēt un atdot viņa sarakstītās grāmatas. Augstākā tiesa arī 12. jūnija sēdē nolemj agrāko spriedumu Vaivoda krimināllietā atcelt un lietu pret viņu izbeigt nozieguma sastāva trūkuma dēļ, kā arī lietiskos pierādījumus – grāmatas – nodot to īpašniekam. Grāmatas kardināls saņem jau 15. jūnijā, kad kopā ar Reliģijas lietu pilnvaroto pie viņa ierodas Augstākās tiesas locekle Plūksna, kas gan pa-

sniedz jauno tiesas lēmumu, gan atdod 34 no konfiscētajām grāmatām (pārējās nav saglabājušās).

1989. gadā arī iznāk 378 lappuses biezā grāmatā, ar mākslinieka Jura Soikāna zīmētu vāku, mācību »Atpūtai un darbam« I sējums. Tas ir kardināla vārdā nosauktā fonda izdevums Romā, par salikumu un iespiedumu rūpējoties A. Jūrdža fonda vadībai Minsterē.

Pirms tam 30. jūnijā kardināls raksta: »Es no visas sirds pateicos Dievam par to, ka negaidīti radās iespēja domāt par manas grāmatas »Atpūtai un darbam« drukāšanu.

Tāpēc uzaicinu arī jūs visus lūgties, lai šī iespēja būtu reiz izvedama līdz galam, ka piepildītos arhibīskapa A. Springoviča vēlēšanās – manas grāmatas »Atpūtai un darbam« nodrukāšana. Šajā nolūkā aicinu arī tautiešus dzimtenē un svešumā: lūdziet Dieva palīgu šim svarīgajam un grūtajam pasākumam!

Dodu visiem savu bīskapa un »Kardināla svētību.«

Tāpat kardināls priecājas par gatavojamo Katoļu kalendāru« 1990. gadam, un 1989. gada 18. novembrī, kad tauta Latvijā pirmo reizi pēc daudziem gadiem atklāti svin savas kādreiz brīvās valsts proklamēšanas dienu, katoļi svin arī sava augstā virsgana kardināla konsekrācijas 25 gadu jubileju. Toreiz jubilejai veltītajā svinīgajā dievkalpojumā, ko Rīgas sv. Jēkaba katedrālē vada kardināla ģenerālvikārs bīskaps J. Čakuls, piedaloties pašam jubilāram, bīskapam V. Ņukšam, daudziem pries-

teriem, Garīgā semināra audzēkņiem, citu konfesi-
ju un valdības pārstāvjiem, kā arī tūkstošiem ticīgo,
sprediķotājs prof. Viktors Pentjušs cita vidū pasa-
ka: »Jubilāra monolītais, nosvērtais, apdomīgais
raksturs vadījis viņa dzīvi. Viņu nesalauza kara
laika grūtības, viņš izturēja stagnācijas periodu.
Viņa iekšējo gara spēku redz arī visaugstākā
Baznīcas vadība, tāpēc arī vēl tagad – 95. mūža
gadā – viņš netiek atbrīvots no Rīgas metropolijas
administrators pienākumiem. Sirmā jubilārs
joprojām vada kā Rīgas, tā arī Liepājas katoļu
diecēžu dzīvi. Viņš arī tagad – tādā sirmā vecumā
– interesējas pat par sīkumiem, kas notiek viņa
ganāmpulkā. Viņš interesējas par draudžu ganiem,
par draudžu dzīvi. Viņa rīkojumos var izjust labi
pārdomātus, tālredzīgus lēmumus...

Par mūsu zemes augstā ganītāja centību un
darba mīlestību liecina viņa, pa brīviem brīžiem
sarakstītās, sprediķu un vēstures grāmatas, kuru
kopskaits sniedzas līdz četrdesmit.

Neskatoties uz dažādiem ierobežojumiem un
grūtībām, ir daudz kas panākts ticīgo labā. Pastāv
Rīgas metropolijas Garīgais seminārs. Audzēkņu
skaits pašreiz pārsniedz vienu simtu. Ir nākušas
klajā un nodotas draudzēm: misāle latviešu valodā,
izdoti latviešu valodā lekcionāriji, rituāles un
lūgšanu grāmatas. Tiek atjaunotas un remontētas
baznīcas. Katehēti gatavo bērnus un jauniešus
svēto sakramentu saņemšanai. Pastāv ērģelnieku
kursi, kuros draudzēm tiek gatavoti koru vadītāji.
Sāk darboties žēlsirdības un citas katoliskās

biedrības. Ik mēnesi iznāk žurnāls »Katōļu Dzeive«. Izdošanai ir sagatavots »Katoļu kalendārs« 1990. gadam. Priesteri nereti tiek lūgti uzstāties ar referātiem dažādu biedrību kongresos un saietos. Par visām tamlīdzīgām darbības formām ir jāzina un tās jāvada augstākai garīgai vadībai. Katram labam katoļu darbības pasākumam kardināls dod savu piekrišanu un svētību.

Visādos veidos notiek cīņa pret alkoholismu, narkomāniju, ģimeņu nestabilitāti, pret abortiem, seksuālu izlaidību, kailuma kultu un citām negatīvām parādībām.

Tāpat tiek veicināta garīguma nostiprināšana: draudzēs ar katehētiskiem sprediķiem, ar pastiprinātu Svēto Rakstu lasīšanu. Tauta ir saņēmusi Biblii daudzos tūkstošos eksemplāru kā pāvesta dāvanu. Draudžu dzīvē ir jūtama rosība. Kristību saņem ne tikai bērni, bet pēc noteikta sagatavošanās laika arī pieaugušie. Ir audzis laulību skaits. Daudz biežāk priesteri tiek aicināti pavadīt uz kapiem mirušos. Daudz biežāk ir jāstopas ar lūgumu dziļāk skaidrot ticības patiesības.

Ik gadus uz Dievmātes sanktuāriju – Aglonas baziliku – Jaunavas Marijas Debesīs uzņemšanas svētkos 15. augustā plūst svētceļotāji ne tikai no Latvijas, un kāda daļa svētceļotāju dodas kājām. Katru gadu šajos Dievmātes svētkos ierodas arī mūsu Eminence kardināls, lai personīgi uzrunātu un svētītu ticīgo tautu. Arī šogad ar visu savu gandrīz 95 gadu nastu Eminence svētīja tūkstošus un

tūkstošus svētceļnieku. Jāatzīmē, ka mūsu kardināls ir centīgs Dievmātes, Māras Zemes Karalienes, godinātājs.

Pēc Vatikāna II koncila bija paredzēts ieviest ticīgo dzīvē dažādus jauninājumus. Kā zinām, jauninājumu ieviešana vienmēr ir saistīta ar zināmu risku. Citiem tie patīk, citiem nepatīk. Ir nepieciešama liela pastorālā gudrība un nesteidzība, lai jauninājumi tiktu ieviesti taktiski un mierīgi. Mūsu kardinālam vienmēr tas izdevies ļoti veiksmīgi, bez kādiem sarežģījumiem.«

Sprediķotājs arī nolasa Svētā Tēva Jāņa Pāvila II apsveikumu – respektīvi tā tulkojumu – mūsu augstajam ganītājam viņa jubilejā ar šādu saturu:

»Godājamais mūsu Brāli, Tavi cienījamā mūža gadi un ievērojamā cieņa Romas kardinālu saimē liek mums ar pastiprinātu vēlmi garā būt vienotiem ar Tevi Tavu divdesmit piecu bīskapa amatā pavadīto gadu jubilejas svinībās, kuras notiek š. g. 18. novembrī un apliecina Tavas garīgās darbības lielo nozīmi un ievērojamos panākumus.

Ir laimīgi pagājuši divdesmit pieci gadi, kopš esi konsekrēts par bīskapu un likumīgi pievienots apustuļu pēcteču saimei. Tev tika uzticēts ļoti atbildīgs uzdevums: Rīgas arhidiecēzes un Liepājas diecēzes administrēšana, ko Tu esi veicis ar lielu atbildības apziņu un labiem panākumiem. Bet ipašais Tavs nopelns ir priesteru paaudzes teicama audzināšana Rīgas seminārā, kur tika uzņemti *alumni* bez nāciju un zemju šķirošanas.

Tāpēc arī mēs daudzkārt esam Tev apliecinājuši savu atzinību gan tavā klātbūtnē, gan sūtidami Tev apsveikumus ar tavas darbības augstu novērtējumu un ar Kristus vietnieka sevišķas labvēlības pierādījumu, piešķirot Tev pat augsto Romas Baznīcas kardināla godu. Arī pašreiz ar šo vēstuli mēs sūtām Tev vislabākos novēlējumus, lai pagodinātu Tavu kalpošanu bīskapa amatā Tavas jubilejas svinības dienā.

Lūdzot Dieva svētību, ar vislielāko sirsnību vēlam Tev, lai šīs tavas jubilejas svinības sagādātu Tev lielu iepriecinājumu un dāvātu Tev stiprinājumu tavās rūpēs par Tev uzticēto ganāmpulku, kā arī lai Dievs jau tagad Tev dotu kādu daļu algas no tiem nopelniem, kurus Tu esi tik bagātīgi ieguvis savā ilgajā kalpošanā gan priesterā, gan bīskapa amatā.

Godājamais mūsu Brāli, sūtot Tev šo sirsnīgo apsveikumu, esam ar Tevi kopā Tavas bīskapa jubilejas svinībās un, sirsnīgi skaujot Tevi Kunga Jēzus mīlestībā, pievienojam mūsu apustulisko svētību, būdami pārliecībā par Tavu drošo un bagāto algu Dieva priekšā, kā arī vēlamies, lai visi Tavi priesteri un Tavai gādībai uzticētie ticīgie būtu Dieva tāda paša bagātīga atalgojuma cienīgi.»

Bagātīgā Dieva atalgojuma cienīgais kardināls paliek savā postenī arī pēc jubilejas, bet drīz pēc Lieldienām viņu piemeklē slimība, un 24. maijā, Kristus debeskāpšanas svētkos, plkst. 2 un 30 min. Viņa Eminence savā Rīgas dzīvoklī aizver acis šīs zemes dzīvei.

Bīskaps J. Čakuls stāsta: »Pēc operācijas, kas notika 1988. gada pavasarī, kardināla veselības stāvoklis vairs nebija stiprs. Kādu laiciņu viņš vēl celebrēja Sv. Misi viens pats, bet pēdējā pusotra gada laikā ik rītu plkst. 6.00 mēs celebrējām divatā (viņš koncelebrēja turpat pie altāra, sēdēdams uz krēsla), bet pēdējās divas nedēļas Sv. Misi celebrēju pie viņa guļamistabā. (Viņu nosēdinājām uz krēsla, un viņš ik rītu pieņēma sv. komūniju, pat vēl 23. maija rītā.) 23. maija pēcpusdienā stāvoklis stipri pasliktinājās – acīmredzot plaušu karsonim pievienojās vēl miokarda infarkts.

Pie viņa jau gadu un trīs mēnešus naktis dežurēja divas feldšeres. Pēdējās nedēļās gan dienā, gan naktī vēl tika piesaistīti kleriki. Pastāvīgi uzraudzīja divi ārsti, sniedzot visu iespējamo vajadzīgo palīdzību. Uz slimnīcu braukt viņš atteicās – un nebija arī vajadzības, jo viss vajadzīgais tika izdarīts tepat uz vietas.

Pēdējā naktī pie viņa dežurējām – ārstējošais ārsts, divas feldšeres, divi kleriki, es, kūrijas kanclers, un kardināla brāļa meita, kas pie viņa dzīvoja. Pēc pusnakts skaitījām turpat pie viņa guļamistabā rožukroni, lūgšanas, paredzētas pie mirstošiem, un, tiklīdz tās pabeidzām, elpošana iestājās ar pārtraukumiem, garākiem un garākiem pārtraukumiem – un apstājās pilnīgi.«

Tanī pašā dienā šo vēsti paziņo arī Latvijas Radio un televīzija. Tuvākajās dienās to pašu dara prese. Drīz arī kūrijā no tuvienes un tālienies sāk pienākt līdzjūtības apliecinājumi Latvijas katoļu baznīcai

par lielo zaudējumu. Svētais tēvs Jānis Pāvils II telegrammā bīskapam J. Cakulam kardinālu nosauc par baznīcas tēvu un dedzīgo Baznīcas ganītāju, kam rūp visu ticīgo vajadzības, kā arī izsaka apbrīnu par kardināla nenogurstošo kalpojumu līdz pat pēdējam dzīves brīdim.

Svētdien, 27. maija pēcpusdienā, kardināla mirstīgās atliekas tiek pārnestas uz sv. Jēkaba katedrāli. Pirmdien, 28. maijā, atvadu dievkalpojumu katedrālē vada Lietuvas kardināls Vincents Sladkevičs, koncelebrējot pārējiem Lietuvas bīskapiem un mūsu bīskapam J. Cakulam, kā arī piedaloties daudziem garīdzniekiem, Garīgā semināra audzēkņiem, pareizticīgo un luterāņu garīdzniecības pārstāvjiem un tūkstošiem ticīgo. Pie zārka īsu liturģiju latviešu valodā notur arī pareizticīgo garīdznieki. Aizgājējam pēdējo godu atdot katedrālē, bīskapa V. Ņukša sagaidīti, ierodas arī Augstākās Padomes deputāti un valdības pārstāvji.

Pēc dievkalpojuma kardināla mirstīgās atliekas tiek aizvestas uz Aglonu. Sēru dievkalpojumā Aglonā 29. maijā piedalās Pāvesta delegāts – Polijas primass kardināls Jāzeps Glems, Svētā Krēsla nuncijs Maskavā arhibīskaps Frančesko Kolasuono, Lietuvas kardināls V. Sladkevičs ar saviem bīskapiem, Minskas diecēzes bīskaps Tadeušs Kondruševičs, mūsu bīskapi J. Cakuls, K. Duļbinskis un V. Ņukšs, ap simts priesteru, valdības un citu konfesiju pārstāvji un ticīgā tauta no tuvienes un tālienes. Sēru dievkalpojuma gaitu

fiksē arī televīzija. Tomēr varas iestādes dažam ārzemju tautietim nav devušas vīzu iebraukšanai uz bērēm.

Pie kardināla kapa Aglonas bazilikas dārzā bīskaps V. Ņukšs pasaka: »Ne katrai zemei un tautai ir savs kardināls. Parasti kardināli tiek iecelti no lielāko nāciju vidus, no zemēm ar bagātām katoliskām tradīcijām. Mūsu tauta nav skaitliski liela, mūsu zemē katoļi nav vairākumā, nav mums arī tādas bīskapijas, diecēzes, kuras sēdeklis tradicionāli būtu saistīts ar kardināla titulu. Tātad tikai pāvesta labvēlība mūsu tautai un kardināla Julijana Vaivoda personiskie nopelni, viņa dievbijība un uzticība Baznīcai cēla Latvijas godu citu tautu vidū ar to, ka mums bija kardināls.«

Savukārt bīskaps Ārvaldis Andrejs Brumanis saka: »Viņš bija sabiedrisks un draudzīgs, lai gan mīlēja vientulību, bija grāmatu draugs un pats rakstīja garus sprediķus un pētīja Latvijas Baznīcas vēsturi. Viņš bija patiesības meklētājs un pacietīgs studiju vīrs. Kad Romā viņam uzdāvāju savas sprediķu grāmatiņas, viņš apsoliņās tās izlasīt un piebilda, ka viņš nākošās svētdienas sprediķi ir vienmēr sācis gatavot jau iepriekšējā pirmsdienā. Viņš bija izcils sprediķotājs, ar dziļu un skaidru domu, skaistu balss intonāciju un nevainojamu dikciju līdz mūža beigām. Kā labs latīņu valodas zinātājs, viņš bez grūtībām sacīja runas arī šīnī valodā. Arī sarunā viņš bija asprātīgs, daiļrunīgs un sirsnīgs, uz lūpām viņam rotājās atklāts, optimistisks smaids. Bija patīkami klausīties viņā.

Allaž pārsteidza viņa pareizais spriedums. Viņam patika vērtēt lietas. Aplūkojis Florencē Siņjorijas laukuma Seno Pili, viņš apbrīnā aizkūpināja pipi, lai baudītu šīs celtnes vienreizējo majestātiskumu. Par Pizas šķībo torni, kuru toreiz bieži pieminēja prese, viņa atzinums bija, ka tas negāzīsies, bet drīzāk grims dziļāk zemē. Dodoties pirmo reizi uz Asīzi, bīskaps Vaivods lepni teica, ka latviešiem šī vieta nav sveša, jo latviešu priesteriem bieži ir nācies dzīvot līdzīgos nabadzības apstākļos, kā svētajam Asīzes Franciskam. Tad bīskaps minēja daudzus piemērus no savas dzīves, kad viņam nācās apmeklēt misiju punktus Kurzemē.

Viņam bija smalka un jūtīga dvēsele. Reiz, apmeklējot nabadzīgās Šarla de Fuko māsas un viņu kongregācijas dibinātāju Tre Fontānas klosterī pie Romas, bīskaps Vaivods nespēja saturēt asaras un teica, ka šīs tiešām ir īstas māsas, Dievam veltītas dvēseles. Viņš apraudājās arī, uzrunājot poļu valodā pāvestu Jāni Pāvilu II Vatikāna troņa zālē, kad pāvests pieņēma latviešu grupu pēc bīskapa Vaivoda iecelšanas par kardinālu. Latviešu tautas bēdas un grūtības viņš mēdza izteikt ar piemērotiem tautasdziesmu vārdiem – par bārenīti vai līdzīgi.

Kardināla zārkam tiek dota vieta bazilikas dārzā izmūrētā apakšzemes kriptā; tūlīt arī rodas dabīga doma – virs kapa celt mākslinieciski augstvērtīgu pieminekli. Bet pēc pazemes baznīcas izveidošanas bazilikā uz turieni 1993. gada 1. jūnijā

(Vasarassvētku trešajā dienā) kardināla zārks tiek svinīgi pārvests aiz altāra ierīkotā nišā.

Pēc Kardināla nāves par metropolijas apustulisko administratoru saskaņā ar Svētā krēsla iepriekš dotajām pēctecības tiesībām automātiski kļūst biskaps Cakuls, kas līdz šim bija kardināla ģenerālvikārs. Jaunais administrators gan tūlīt lūdz Romu atbrīvot viņu no šī augstā posteņa, bet tas notiek tikai 1991. gadā. Starplaikā baznīcas provinces dzīvi Ekselence Cakuls vada ar viņam raksturīgo degsmi un atbildības sajūtu.

Nejaušība vai Svētā krēsla speciāli izraudzīta sakritība, bet tieši tanī datumā, proti, 8. maijā, kad 1937. gadā pāvests Pījs XI bija Rīgas arhibīskapiju paaugstinājis par baznīcas provinci-metropoliju, arhibīskapam Antonijam Springovičam piešķirot metropolīta godu un Daugavas kreisā krasta daļā nodibinot jaunu – Liepājas – bīskapiju, pēc 54 gadskārtām kopš šī vēsturiskā notikuma un 33. gadā pēc metropolīta A. Springoviča nāves – Svētais tēvs Jānis Pāvils II 1991. gadā atkal Rīgas Baznīcas provincei izrauga savu arhibīskapu metropolītu prelāta Jāņa Pujāta personā un par Liepājas bīskapu ieceļ Ludzas dekānu Jāni Buli.

PIE RAKSTĀMGALDA UN KANCELĒ

Kā bīskaps J. Čakuls saka, »visu savu garo dzīvi dienām un naktīm kardināls sēdēja pie grāmatas. Visus pēdējos trīsdesmit gadus, diendienā nez cik reizes sastopoties, vienmēr viņu atradu vai nu pie grāmatas, vai zīmuli rokā – rakstām«.

Bet, domājot par to, cik pilnīgi vai nepilnīgi kardināla literāro darbību ir atzīmējuši un izcēlušī mūsu rakstu vērtētāji, bez vilcināšanās un šaubīšanās varam pateikt, ka ļoti nepilnīgi. Varam gan pa reizei atsevišķus cildinātājus teikumus par viņa rakstāmspalvas devumu uziet sava laika katoliskajā periodikā, bet speciāli literatūras vēsturei veltītos izdevumos par to maz ko uzzinām. Piemēram, 1935. gadā iznākušajā Meikula Apeļa »Latgališu literatūras vēsturē« J. Vaivoda vārds nav nemaz pieminēts, kaut tas labi un pelnīti būtu iederējies ne vienā vien vietā.

Taču sakarā ar Latgales atbrīvošanas 15. gadskārtas svinībām Rēzeknē 1935. gadā no 29. līdz 31. maijam rīkotajā latgaliešu grāmatu izstādes daiļliteratūras nodaļā ir viņa apstrādātais stāstiņš »Mozō Nelli«, zinātnisko grāmatu nodaļā – tulkojums »Ir Dīvs!« un »Ļaunuma olūts« un mācības grāmatu nodaļā – »Eisa fundamentalo dogmati-

ka«*. Tāpat 1940. gadā sakarā ar dziesmu svētkiem Daugavpilī rīkotajā Latgales Rakstniecības izstādē no 12. līdz 16. jūnijam ir bijuši arī J. Vaivoda darbi, jo citādi viņa vārds nebūtu minēts Valērijas Seiles sastādītajā izstādes katalogā.

1944. gadā iznākušais, prof. Dr. Boļeslava Brežgo un Norberta Trepšas rediģētais »Rokstu krājums latgaļu drukas aizliguma atceļšonas 40 gadu atcerei«, ko ar pilnām tiesībām varam uzlūkot par sava veida pirmo plašāko novada literatūras vēsturi, J. Vaivoda (vai *Olūta*) vārdu piemin vairākkārt. N. Trepšas apskata par latgaļu laicīgo rakstniecību no 1919. līdz 1944. gadam hronoloģiskajā pārskatā ir starp 1922. gadā izdotajiem tulkojumiem nosaukta drāma trīs cēlienos »Rūzeite« Olūta apstrādājumā un pārskatā par drāmu ir nosaukta gan »Rūzeite«, gan tanī pašā 1922. gadā žurnālā »Zidūnis« uzņemtā Ziemassvētku ludziņa četrās ainās »Betleema staleits«, bet nekāds vērtējums J. Vaivoda lugām nav dots; tāpat nav J. Vaivoda vārda pārskatā par ievērojamākajiem rakstniecības darbiniekiem.

Turpretim Viktors Terenkevičs, rakstīdams par garīga satura grāmatām, kas izdotas no 1920. līdz 1940. gadam, un par izcilākajiem garīgo rakstu autoriem sniegdams arī īsas biogrāfiskas ziņas, J. Vaivodu piepulcina šai grupai: »Lielu šķērsli pedagoģiskam darbam bk. Vaivods redzēja attiecīgu

* Latgališu grāmotu izstādes materiāli. M. Apeļa un S. Seiļa sakārtojumā. – Rēzeknē, 1936.

grāmatu trūkumā un, lai šo trūkumu kaut drusku mazināt, viņš ķērās pie spalvas un sāka tulkot, rakstīt un publicēt dažādus garīga satura rakstus un grāmatas.«

Uzskaitījis J. Vaivoda iznākušos darbus, V. Terenkevičs vēl piebilst: »Šinīs nedaudzās grāmatās ir redzama krietna talanta sēkla apoloģētiska satura darbu izveidošanā. Ļoti žēl, ka bk. Vaivods, mums nezināmu iemeslu dēļ, vēlākos gados savu spalvu ir atstājis novārtā un nav ļāvis savam talantam attīstīties tālāk.«

Kā zinām, J. Vaivoda rakstāmspalva gan nekad nav stāvējusi atstāta novārtā. Bet tas starp citu.

Mag. phil. Miķelis Bukšs, rakstīdams par žurnālu »Zīdūnis«, *Olūta* respektīvi J. Vaivoda vārdu piemin tikai žurnālā ievietoto dramatisko darbu uzskaitījumā, kā *Olūta* devumu nosaucot »Betleema staleiti« un »Pōrslepu«. (Īstenībā *Olūtam* pieder tikai »Betleema staleits«.)

Nedēļraksta »Latgolas Vārds« pēdējais redaktors un izdevējs H. Trūps, stāstīdams par šī izdevuma gaitām no 1919. gada 31. jūlija līdz 1940. gada 10. augustam un alfabēta kārtībā nosaukdams daļu no tā līdzstrādniekiem, min arī J. Vaivodu.

Tik daudz uzzinām par J. Vaivodu (*Olūtu*) pārļapojojot »Rokstu krājumu latgaļu drukas aizlīguma atceļšonas 40 gadu atcerei«.

Mag. phil. Miķelis Bukšs 1957. gadā svešatnē iznākušajā plašajā »Latgaļu literatūras vēsturē«, J. Vaivodam dodams vietu starp garīgās rakstniecības pārstāvjiem, tikai dažos īsos teikumos min

viņa biogrāfijas datus, pabeigdams ar to, ka Vaivods bijis »skolu kapelāns daudzās Latgales skolās« un rakstījis ar pseidonīmu *Olūts*. Vēl M. Bukšs nosauc latgaliski izdotos J. Vaivoda darbus, »Zidūnī« publicēto Ziemassvētku ludziņu »Bet-leema staleits« un atsaucas uz agrāk rakstītajiem V. Terenkeviča vārdiem par krietno talanta sēklu – līdz ar nožēlu, ka vēlākos gados spalva atstāta novārtā un talantam tālāka attīstīšanās nav ļauta. (Starp citu, M. Bukša grāmatā J. Vaivoda ģimenes vietā ir iekļuvusi dekāna Alfona Vaivoda (1892–1973) ģimēne.)

Latvijā, protams, valdot komunistu varai, M. Bukša grāmata kā »kaitīga« nebija parastajam lasītājam pieejama; tā tika sargāta no tautas acīm dažu bibliotēku specfondos; un ne pirms, ne pēc šīs grāmatas iznākšanas nebija domājams, ka kādā vietējā literatūras vēsturei veltītā izdevumā parādītos kaut vārds par J. Vaivodu, jo tieši savas literārās darbības dēļ viņš arī bija zaudējis uz diviem gadiem brīvību, bet ne citādi kā par divainību jānosauc fakts, ka arī 1992. gadā Rīgā izdotajā biogrāfiskajā vārdnīcā »Latviešu rakstniecība biogrāfijās« J. Vaivodam nav atrasta vieta.

Šī vārdnīca, kā norāda tās veidotāji vai izdevēji, iekļaujas enciklopēdiju sērijā »Latvija un latvieši« un satur vairāk kā 1600 literatūras darbinieku īsākus vai garākus dzīves un darbības apskatus. Šo daudzo vārdu vidū ir gan mūsu slavenības, gan vidusmēra talanti, gan arī tādi autori, par kuru uzņemšanu vārdnīcā varētu tās veidotājiem prasīt: kāda vajadzība bija to darīt? Bet šādu jautājumu

varētu uzskatīt arī par lieku, ja nebūtu aizmirsti tādi autori, kuru iztrūkumam vārdnīcā nav nekāda attaisnojuma. Viens no tiem ir kardināls Vaivods. Taču, salīdzinot ar krietnu pulku vārdnīcā uzņemto autoru, J. Vaivoda iekļaušanai izdevumā noteikti būtu pieticis ar viņa publikācijām 20. gados, bet sabiedrība, kā iepriekš teikts, jau 1989. gadā uzzināja, ka kardinālam mašīnrakstā ir vesela grēda vēlāk sagatavotu grāmatu, un 1990. gadā 10 tk. eksemplāros bija iznākusi viņa unikālā dienasgrāmata »Septiņi mēneši Liepājas cietoksnī«.

Grāmatai pievienotajā anotācijā ir teikts: »Lasītāju rokās tiek nodota Romas katoļu Baznīcas Latvijā pirmā un vienīgā kardināla Julijana Vaivoda memuāru grāmata. Tā ir visādā ziņā unikāla grāmata. Mums tiek dota iespēja iepazīties ar visai maz pētītu un atklātībā mazpazīstamu, sarežģītu laikposmu Latvijas vēsturē: no 1944. gada beigām līdz 1945. gada sākumam, tai vietā, kurā Latvijā sākās un kurā beidzās II pasaules karš – Kurzemē. Šī grāmata ir savdabīgs laikmeta dokuments, kas ļauj mums iepazīties gan ar straujo, pretrunīgo tālaika notikumu gaitu pasaulē, gan ar liepājnieku sadzīvi, pie tam paver līdzšinējo aizspriedumu un noslēpumainības plīvuru katoļu mācītāja ikdienai. Un vēl tā ir unikāla grāmata tāpēc, ka tas ir pirmais atjaunotās Rīgas Latviešu biedrības izdevums.«

Savukārt mons. H. Trūps raksta: »Dzīvās, spilgtās krāsās viņš tēlo visu, ko pats toreiz piedzīvoja un izjuta, ko pārdzīvoja arī pārējie

liepājnieki. Autors necenšas šos notikumus uzskaitīt un sniegt tikai hronoloģiskā kārtībā, bet vienmēr saista ar tiem savas filozofiski ētiskās pārdomas un slēdzienus. Šie tēlojumi mums parāda to sevišķo lomu, kāda ir katoļu priesterim tautai vismagākajos brīžos.»

Bez tam ap šo laiku kardināla Vaivoda fonda izdevumā ārzemēs bija iznācis viņa mācību jeb sprediķu »Atpūtai un darbam« I sējums.

Tāpēc tikai jautājums: kas vēl vairāk būtu bijis vajadzīgs, lai autoram atrastos vieta izdevumā »Latviešu rakstniecība biogrāfijās«?

Un interesants ieskatam ir pirms tam – 1982. gadā – autora sastādītais »Mana mūža vēl neiespiesto rakstu darbu saraksts«. Tanī lasām:

»Manas grāmatas (mašīnrakstā) līdz 1958. g. 7. janvārim:

1) »Atpūtai un darbam«

I sējums (1. daļa – 222 lpp. un 2. daļa – 290 lpp.) 512 lpp.

II sējums 345

III sējums 300

Kopā 1157

2) »Īsās mācības«:

I sējums 285 lpp.

II sējums 236

Kopā 521

3) »Homilijas«:

I sējums 356 lpp.

II sējums 417

Kopā 773

4) »Bēru mācības« 214 lpp.

5) »Lekcijas un evaņģēliji visam gadam« 216 lpp.

Tātad kancelei pavisam desmit grāmatas.

Lappušu kopējais skaits 2881.

(N. B. Visas šīs grāmatas »in folia«, izņemot »Evaņģēlija«, kas »in quarto«. Un visas, izņemot »Evaņģēlija« grāmatu un »Bēru mācības«, konfiscētas (četros eksamplāros katra). Atrodas Valsts bibliotēkā aizliegto grāmatu nodaļa.)

Manas grāmatas (mašīnrakstā), sākot ar 1960. gadu

1) »Carissimi confratres« (65 lpp.)

2) »Vatikāna II koncila atskaņas« (215 lpp.)

3) »Vatikāna II koncils un Bīskapu sinode (1973. g.)« (239 lpp.)

4) »Vatikāna II koncils un Bīskapu sinode« (186 lpp.)

5) »Svētā – 1974. – gada atskaņas« (136 lpp.)

6) »Mācības un uzrunas, I« (228 lpp.)

7) »1976. gada mācības un uzrunas« (211 lpp.)

8) »1977. gada mācības un uzrunas« (207 lpp.)

9) »1978. gada mācības« (219 lpp.)

10) »1979. un agrāko gadu mācības« (226 lpp.)

11) »1980. un agrāko gadu mācības« (260 lpp.)

Kopā 2182 lpp.

Tātad pēc pārcelšanās uz Rīgu – kā katedrāles prāvests, tad kā ģenerālvikārs un kā apustuliskais administrators (bīskaps) kanceles vajadzībām esmu sarakstījis pavisam vienpadsmit grāmatas (mašīnrakstā), iesietas (gandrīz visas) sarkanos vākos. Kopā 2182 lappuses »in folio«.

(N. B. Ir gatava un gaida iesiešanu vēl viena grā-

mata – »1981.–1982. gada mācības«, arī ap 200 lapu bieza.)

Manis sarakstītā Baznīcas vēsture Latvijā:

1) I sējums – »Katoļu Baznīcas vēsture Latvijā« (274 lpp.)

2) II sējums »Latvijas rekatolizācija« (290 lpp.)

3) III sējums – »Katoļu Baznīcas vēsture Vidzemē 18.–19. g. s.« (257 lpp.)

4) IV sējums – »Katoļu Baznīcas vēsture Kurzemē 19.–20. g. s.« (409 lpp.)

5) V sējums – »Katoļu Baznīcas vēsture Augškurzemē 19.–20. g. s. (324 lpp.)

6) VI sējums – Mana disertācija »Garīgā dzīve un viņas vadītāji Kurzemē XVIII g. s.« (124 lpp.)

Tātad sarakstītas (mašīnrakstā) »in folio« un iesietas tumšos vākos sešas vēsturiskas grāmatas, lappušu skaits – 1678.

Bez tam ir vēl VII sējums – »Katoļu Baznīca cara valstī«. Šīs visas grāmatas sarakstītas laikā starp 1938. un 1958. gadu. Pirmās piecas figurēja tiesā un tika konfiscētas (divos eksemplāros).

(N. B. Ir man dažas grāmatas reliģiska satura, drukātas latgaliski (augšzemnieku dialektā); viena ticības mācības grāmata vidusskolēniem. Sarakstītas manas priesterības pirmajos piecos gados ar pseidonīmu – *Avots*, bet »Dogmatika« – kap. J. Vaivods.)

Nav tomēr pieminēta dienasgrāmata »Septiņi mēneši Liepājas cietoksnī«. Vispār kardināla Vaivoda atstātajā lietarārajā pūrā labi redzama vieta ir viņa dienasgrāmatai. Kardināls gan nav ne vienīgais, ne pirmais un ne pēdējais dienasgrāmatu rak-

stītājs latviešu literatūrā, bet nav mūsu literatūrā otra dienasgrāmatu autora, kura devums būtu liekams blakus viņa rakstītajam.

Vaivods dienasgrāmatas »Septiņi mēneši Liepājas cietoksnī« ievadā raksta: »Dienasgrāmatu rakstīt mani iemācīja vēl pilsētas skolā kāda mana skolotāja – Nadžežda Vladimirovna, kura, kā vēlāk tik sapratu, bija ideāla audzinātāja un dienasgrāmatā lika ierakstīt ne jau tekošos notikumus, bet savus personīgos dvēseles pārdzīvojumus – un pirmām kārtām visus nodarījumus pret saviem pienākumiem un pret morālisko pārliecību, lai tādā veidā pats un arī skolotāja, ja raksta autors vēlējās to viņai rādīt, varētu kontrolēt rakstura audzināšanas gaitu. Atceros, ka daži zēni to nevēlējās vai arī dažus savus darbus atzīmēja ar tikai pašiem saprotamiem hieroglifiem. Tie bija drusku pārauguši zēni, kuriem jau bija mazi intimi pārdzīvojumi. Vairākumam skolēnu tajos laikos vēl nebija ko no skolotāja slēpt.

Vēl šinī vietā gribētu savai bijušajai skolotājai izteikt atzinības vārdus kā reti spējīgai audzinātājai. Viņa vēlāk pat krita nežēlastībā pie skolas inspektora, kuram tas, ka skolotāja pulcina bērnus savā dzīvoklī, laikam nepatika un varbūt izlikās arī aizdomīgi, jo inspektors bieži pats nāca pie skolēniem mājās un, kontrolēdams darbus un uzvešanos, neaizmirsa apjautāties, ko mēs darām, sapulcējušies pie skolotājas ārpus mācību laika.

Lai gan tā bija krievu skola un laiks, kad Latgalē cara valdība ar skolu palīdzību centās panākt pēc

iespējas ātrāku pārkrievošanu, tomēr mūsu skolotāja un – jāazīstas – arī pārējie skolotāji ne par krieviem, nedz par pareizticīgajiem mūs necentās pārtaisīt. Mēs visi centīgi mācījāmies krievu valodu – un ar to pietika. Mūsu inspektora uzskatus šinī lietā labi raksturo kāds viņa izteiciens sarunā, kad jau kā semināra audzēknis ar viņu satikos. Pārrunājām manu skolasbiedru gaitas, un, pieņemot vienu katoļticīgu latvieti, kurš, lai iegūtu tautskolu skolotāja tiesības, bija pārgājis pareizticībā, jo citādi šis »augstais« amats nebija iegūstams, inspektors kā vienīgo atzinības vārdu pār-bēdzējam pateica – »prahvost«. Tāda bija manas pirmās dienasgrāmatas skola. Tikai žēl, ka šī dienasgrāmata man nav saglabājusies.

Dienasgrāmatu turpināju arī seminārā, bet pēc tam šis labais ieradums, kā arī daudzi citi skolas tikumi tika aizmirsti, izņemot rekolekciju laikus, kad, pārļasot semināra dienasgrāmatu, šo to vēl no jauna pierakstīju klāt.

Tikai pēc divdesmit gadiem, kad uzņēmos jaundibinātās Liepājas diecēzes kanclera pienākumus, sāku atkal dienasgrāmatu rakstīt un ar to gribēju panākt divus mērķus: rakstot latīņu valodā, gribēju atsvaidzināt šis tagad man tik nepieciešamās valodas zināšanas un arī atzīmēt uz papīra svarīgākos notikumus diecēzes dzīvē, jo manai darbībai nu bija plašāks lauks un visam pierakstītajam arī vēsturiska nozīme vēlākiem diecēzes vēstures rakstītājiem.

Dienasgrāmatu par dzīvi Liepājas cietoksni uzsāku rakstīt pavisam nejauši un bez tieša nolūka,

vienkārši tikai, lai vingrinātos rakstīšanā ar mašīnu. 26. oktobrī izbrauca uz Vāciju kūrijas notārs un vēl pirms tam – mašīnrakstītāja. Agrāk šo darbu uzskatīju varbūt par nevajadzīgu vai pat zemu priekš sevis un apmierinājos ar rakstu uzmešanu uz papīra – un pie tam vēl grūti salasāmā veidā. Tagad gribot negribot bija jāķeras pie rakstāmmašīnas, jo ar tādu rokrakstu nedrīkstēju gatavot dokumentus, un darba pārvalde mašīnrakstītāju pieņemt vienkārši neļāva, jo mācītājs arī pats varot uzrakstīt. *Volens nolens* (gribot negibot) nolēmu uzsākt vingrinājumus ar mašīnu un, lai būtu ko rakstīt, sāku atzīmēt uz papīra to, kas tekošā dienā notika vai kas uz mani atstāja kādu iespaidu, lai vēlāk savam bīskapam vieglāk varētu atreferēt, jo bīskaps jau 9. oktobrī *Sicherheits* policista pavadībā kopā ar pārējiem Latvijas bīskapiem tika kaut kādos nolūkos izvests uz Vāciju.

Lūk, tādā veidā radās šī mana dienasgrāmata, un kā vienkāršu hroniku, bez kaut kāda sevišķa nolūka rakstītu, lūdzu to arī lasīt un saprast. Te nav nekā sevišķi liela, bet nav arī maza, jo vismazākie notikumi toreizējos apstākļos bija sava laika cilvēkiem lieli un svarīgi. Tie, kas dzīvoja līdz šiem dokumentiem, lasot atcerēsies pārdzīvoto, bet pārējie tautieši iepazīsies ar cietokšņa iemītnieku pārdzīvojumiem.»

Paša kardināla visu mūžu nopietni vērtētā semināra laika dienasgrāmata ir sāкта rakstīt 1915. gada 21. jūnijā, kad tās autors pēc semināra otrā kursa beigšanas vasaras brīvlaiku pavada tēva mājās, un pabeigta 1918. gada 15. aprīlī, kad viņš jau kā jaunpriesteris, pārvarot ārkārtīgas ceļa

grūtības, ir ieradies no Pēterpils pie saviem piederīgajiem. Dienasgrāmata gan ļoti spilgti atklāj nākamā augstā priesterā toreizējās izjūtas un atziņas, gan ne mazāk spilgti parāda tālaika saimnieciskās, politiskās un reliģiskās dzīves ainas Pēterpili un Latgalē.

Šīs interesantās un vērtīgās dienasgrāmatas fragmenti lasāmi »Katoļu kalendārā« 1991. gadam, bet pēc »Septiņiem mēnešiem Liepājas cietoksnī« un vairāku gadu starplaika autors atkal raksta dienasgrāmatu, kas ir ne mazāk savdabīga un interesanta par iepriekšējām un ļoti labi parāda gan paša Latvijas Baznīcas vadītāja aktivitātes, gan Baznīcas stāvokli Latvijā līdz 1982. gada beigām, kad Romā ir nokārtots jautājums par mons. J. Cakula iecelšanu bīskapa godā ar pēctecības tiesībām uz apustuliskā administratora krēslu.

Bīskaps J. Cakuls arī, balstīdamies uz Viņa Eminences dienasgrāmatām, ir devis plašu rakstu »Kardinals Romas katoļu Bazneicai Latvijā«, kas lasāms mēnešrakstā »Katoļu Dzeive« cauri daudziem numuriem, sākot ar 1989. gada 2. numuru līdz pat 1990. gada 6. numuram, bet 1995. gada sākumā dienas prese kardināla sarakstīto kapitāldarbu »Katoļu Baznīcas vēsture Latvijā« vērtē, piemēram, tā: »Tas ir unikāls notikums Latvijas grāmatniecībā – vesela mūža darbs, kurā, apkopojot ievērojamu faktu materiālu, atainota katoļu Baznīcas loma Latvijas vēsturē. Šķiet ļoti būtiski, ka šo darbu autora katoliciskais pasaules uzskats nebūt nav padarījis ideologizētu.«

Šie vārdi – par kardināla Julijana Vaivoda liel-
darbu »Katoļu Baznīcas vēsture Latvijā« (izdevējs
– Rīgas metropolijas kūrīja). Trīs sējumu tematika:
Baznīcas vēsture Kurzemē XIX un XX gadsimtā;
Kristīgās Baznīcas vēsture senajā Livonijā, Latvijas
rekatolizācija; Katoļu Baznīca caru valstī – Krie-
vijā, Baznīcas vēsture Vidzemē XVIII–XX gadsimtā.

Un: »Iznākuši kardināla Julijana Vaivoda »Katoļu
Baznīcas vēstures« pēdējie divi sējumi (patiesībā,
pirmais sējums bija hronoloģiski otrais). Tie stāsta
par kristīgās Baznīcas vēsturi senajā Livonijā,
Latvijas rekatoizācijas un Baznīcas vēsturi
Kurzemē pagājušajā un mūsu gadsimtā. Tā ir
aizraujoša lasāmviela ne tikai kristiešiem, bet
katram, kas interesējas par vēstures patiesību.

Jau agrāk varēja iegādāties trešo sējumu –
»Katoļu Baznīca caru valstī Krievijā. Baznīcas vēs-
ture Vidzemē«. Šis vairāk kā 1200 drukas lappušu
kapitāldarbs rakstīts pirmajos gados pēc Otrā
pasaules kara, izmantojot milzum daudz avotu un
literatūras. Un tagad interesentu rīcībā ir pirmā
plašākā Latvijas katoļu Baznīcas vēsture no
kristīgās ticības pirmsākumiem mūsu zemē līdz
darba tapšanas dienām.

Bet kādu reizi, runādams par to, ka mūsu zemē
visizcilākā svētceļojumu vieta ir Aglona, kardināls
cita vidū ir pateicis: »Dažs nevar saprast, kāpēc
tieši Aglona ir kļuvusi par tādu iecienītu ticības
centru. Atbilde varētu būt īsa – tāpēc ka Dievam tā
tas ir patīcis. Bet tam ir arī cilvēcis izskaidrojums.

Aglonas dominikāņu klosteris un baznīca dibi-
nāta tanis laikos, kad visā Latgalē bija tikai drusku

vairāk par desmit draudžu baznīcām. Pie baznīcas darbojās dedzīgie dominikāņu mūki, kas, ja tā var izteikties – pēc sava aroda, ir labi sprediķotāji. Un labs sprediķis jeb mācība pievelk cilvēkus. Cik jau, piemēram, var būt labas manas mācības, bet arī tās, ja ir labi sagatavotas, spēj pievilkt, jo vēl tik vakar man teica semināra profesors, ka kāds baznīcēns, kas noklausījies manu mācību Sāpju Dievmātes baznīcā trešajos Vasaras svētkos (40 stundu atlaidu dievkalpojums), esot pateicis: »Es katru dienu ietu baznīcā, ja tur tiktu teiktas tādas mācības.«

Vai tad brīnums, ka uz Aglonu sāka plūst ticīgie, kur runāja tēvi dominikāņi un kur notika kupli dievkalpojumi. Tas kāpināja ticību dievlūdzējos, un kā atalgojumu par šo ticību Dievs caur Jaunavu Mariju darija un arī dara īstus brīnumus – un bagātīgi dala cilvēkiem palīgžēlastības.«

Arī Viņa Eminences atstātajos rakstos ir palikusi liecība, ka 1980. gadā pēc viņa mācības iestiprināmajiem sv. Jēkaba katedrālē semināra garīgais tēvs prof. Viktors Pentjušs pateicis: »Par šodienas mācību jums vajadzētu arī kājas noskūpstīt.«

Un, lasot vārdus par kāju skūpstīšanu, atmiņā aust moments, kad kūrijas telpās kāds cienījama vecuma, man nepazīstams, priesteris (ne no Latvijas), sasveicinoties ar kājās stāvošo kardinālu, pēc gredzena noskūpstīšanas nokrita arī pie kardināla kājām un tās noskūpstīja; tikai varēja skaidri manīt, ka kardinālam šāds žests nepatika, par ko liecināja arī viņa balss intonācija divos īsajos vārdos: »Nu, nu!« (Bet tas starp citu.)

Kā mons. H. Trūps saka, »tautai kardināls Vaivods ir kļuvis tuvs un mīļš ar saviem populārajiem sprediķiem. Tos vienmēr viņš ir uzrakstījis *in extenso* (visā pilnībā), bet runā no galvas. Neskatoties uz to, ka viņa runasveids ir vienkāršs, bez patosa, tas ar savu saturu, gleznainību, daudzajiem piemēriem no dzīves un no dabas ņemtajiem salīdzinājumiem, bagātīgi izmatotajiem sakām-vārdiem un parunām klausītājus pilnīgi pārņem savā varā. Šādus sprediķus sarakstīt un pateikt var tikai cilvēks, kam ir apbrīnojama atmiņa«.

Starp kardināla nepublicētajiem rakstiem ir referāts, kas vēl Latvijas pirmajā brīvības periodā, autoram strādājot Kurzemē, lasīts kādā dekanāta konferencē par tematu »Priesteris kā Dieva vārda sludinātājs. Sprediķu forma un saturs. Novēršamie trūkumi«. Kā referents saka, lai priesteris būtu labs Dieva vārda sludinātājs, viņam katrā ziņā ir jābūt labam runātājam. Ar valodas palīdzību cilvēks var it kā visu savu būtni parādīt citiem cilvēkiem un radīt prāta un jūtu saprašanos. Runas bagātība un kuplums raksturo tautu un arī indivīdu kultūras augstumu un bagātību. Vispārējā runas spēja var tikt pārveidota daiļrunībā. Ar runāšanu mēs ļaujam citiem saprast mūsu domas un jūtas; ar daiļrunību toties cenšamies citus pārliecināt un viņu gribu paskubināt un pieliekt uz darbību. Ievērojot to, ka katram cilvēkam ir brīva griba, daiļrunībai jādarbojas uz otra gribu pēc visiem cilvēka prāta un psiholoģijas likumiem. Cilvēka griba ātrāk klausā prāta norādījumiem tad, kad jūtas sku-

bina uz to pašu, uz ko prāts. Runātājam jāpanāk otra cilvēka prāta pārliecināšana un jūtu pievilkšana vienā viezienā, jo tikai tādā gadījumā runātājs var būt drošs par sava mērķa sasniegšanu. To daiļrunāšanā ļoti lielā mērā sekmē arī kustības, mīmika un intonācija.

Bet cilvēku dara daiļrunīgu tikai sirds, tāpēc ir teikts, ka »no sirds pārpilnības mute runā«; tāpēc arī cilvēki ar visvājākām runas spējām kļūst par veikliem runātājiem, tiklīdz sāk sarunu par sev mīļu tematu. Bez tam runātājam jāpazīst sava laika dzīve, cilvēki un viņu centieni. Bez cilvēku psiholoģijas pazīšanas nedrīkst pat viņus uzrunāt. Tāpat runātāja izglītībai jābūt tikpat daudzpusīgai un plašai, cik plaša un dažāda ir viņa laika cilvēku dzīve. Tāpēc nevienu mākslu nav tik grūti apgūt, kā runas mākslu.

Arī garīgā daiļrunība pieder pie runas mākslas veidiem, tomēr tikai pa daļai, jo priesteris kā Dieva vārda sludinātājs nav vienīgi daiļrunātājs, un viņa panākumi nedibinās tikai uz runas spējām, bet arī uz Dieva žēlastību, kas iet līdzī Dieva vārda sludināšanai.

Priesterim kā pamats labai runāšanai ir patstāvība sprediķošanas darbā. Nepieciešama pamatīga runas materiāla pārdomāšana un pašam sevis pārliecināšana par tā pareizību. Sprediķis vispirms jāpasaka sev pašam un tad vismaz konspektīvi jāuzraksta uz papīra un jāpiemēro klausītāju psiholoģijai, salīdzinot sevi ar viņiem un sprediķa formu un argumentus piemērojot viņu prāta attīstībai. Jāpadomā arī par sprediķa māksliniecisko pusi, jo homilētika vispirms ir māksla un

tikai tad zinātne. Sprediķim jābūt pateiktam pēc visiem dikcijas un akcijas noteikumiem.

Galvenais šķērslis labai izrunai ir lūpu un arī mēles stīvums, tāpēc katram runātājam ir nepieciešami mēles vingrinājumi, proti: mēles galu pievelk pie viena lūpu stūriša, tad velk pāri visai virslūpai līdz pretējam lūpu stūritim un tad tādā pašā veidā pāri apakšlūpai atkal līdz pirmajam lūpu stūritim, vai arī – mēles galu no priekšzobu vidus liec uz rīkles pusi tik tālu, cik vien iespējams, un tad atpakaļ. Tādā veidā var panākt skaidru izrunu.

Runāšanai ir nepieciešama arī laba dzirde. Runātājs ar sliktu dzirdi nekad neieturēs pareizu toni. Skaistas intonācijas iegūšanai noder dziedāšana, deklamēšana un īpaši grāmatu lasīšana skaļā balsī, imitējot runāšanu vai sprediķošanu. Tikpat nepieciešama ir mīmikas un kustību, īpaši roku, vingrināšana. Garīdzniekam ideāls līdzeklis skaistu kustību iegūšanai ir Baznīcas ceremoniju rubrikas.

Priesterim jāgriež vērība arī uz savu garastāvokli. Viņam jābūt priecīgam, kā jau *Evanģēlija* sludinātājam. Skumīga sprediķotāja vārdi klausītājos vairāk modinās šaubas, nekā ticību. Tādu pašu postu nesīs *izkaisīta* sprediķotāja vārdi.

Attiecībā uz sprediķu saturu, ievērojot mūslaiku apstākļus, jāpasvītro un jāuzsver tie dogmati un patiesības, kas veido cilvēka raksturu; jāapkaro grēks un jāuzsver tikumības nepieciešamība un tās iegūšanas paņēmieni. Dieva vārda sludinātājs nedrīkst aizmirst pārrunāt katra kristīgā pienākumus pret ģimeni un draudzi, kā arī pienākumus sabiedriskā un politiskā dzīvē.

Sprediķošanai, kā vispār audzināšanai, jābūt sistemātiskai un noteiktai, jo ticības mācība nav raiba mozaika, bet komplicēts organisms, kurā viena patiesība iztek no otras un saistās ar trešo. Mūslaiku runātājam vajag parādīt klausītājam, ka zina viņa garastāvokli un domu pavedienus, viņa šaubas un apstākļus, kas uz to noved; zina starpību starp mūslaiku dzīvi un agrāko laiku dzīves apstākļiem un tomēr solās pierādīt, ka vecās patiesības, kuras jau no Kristus laikiem tiek sludinātas, arī mūs laikos vēl nav novecojušas un no savas nozīmes neko nav zaudējušas.

Daži sprediķotāji grb pārāk piemēroties mūs-laiku skepticismam, tāpēc baidās no kanceles runāt par brīnumiem, par eņģeļu grēku, par elli un nešķīstiem grēkiem; pat dogmatu pierādīšanai citē Ibsenu, Šilleru, Gēti, lai tikai nebūtu jācītē Svētie Raksti. Ir arī sprediķotājiem tā sauktie *jājamie zirdziņi*, proti, – vienam vislielākais grēks pasaulē ir dzeršana, otram – palaidnība, un katrs savā *specialitātē* prot tā runāt, ka var iedzīt skrupulus pat visgodīgākam cilvēkam. Tāpat, pēc referenta vārdiem, ir vēl citi sprediķotāju darbā vērojami trūkumi, kas nav savienojami ar Dieva vārda sludinātāja augsto uzdevumu. Tos arī katrs sprediķotājs pats zina un katram ir jārūpējas par to novēršanu.

Ārzmēs izdotās mācību jeb sprediķu grāmatas »Atpūtai un darbam« I sējuma 378 lappusēs ir uzņemtas kardināla 30 mācības, ar attiecīgu plānu katrai mācībai.

Grāmatas II sējums ar 552 lappusēm ir izdots Rīgā 1994. gadā, bet ievadvārdus tam autors ir uzrakstījis Liepājā jau 1949. gadā. Tajos viņš, starp citu, pasaka: »Savam darbam nospraudu dubultu mērķi: vispirms sniegt vielu garīgai lasīšanai tiem draudzes locekļiem, kas svētdien nevar izrauties no mājām un apmeklēt baznīcu un, otrkārt, atvieglot kolēģiem svētdienas mācību sagatavošanu. Tādējādi šī grāmata domāta draudzes locekļu atpūtai un mācītāju darbam. Tāpēc arī nosaukta »Atpūtai un darbam«.

Grāmatā ir uzņemtas 26 mācības, tāpat ar attiecīgu plānu katrai mācībai. Darbu izdošanai sagatavojuši P. Ducmanis un M. Stoka.

Bet jau 1993. gadā Rīgā 470 lappušu biezā grāmatā ir iznākušas »Īsas mācības visa gada svētdienām un galvenajām svētku dienām«, kas autoram tapušas Liepājā 1954. gadā. Grāmatā ir 65 mācības, un pie grāmatas sagatavošanas izdošanai tāpat ir P. Ducmaņa un M. Stokas darbs.

Un beidzot – es, protams, alots, ja atļautos domāt, ka savā stāstījumā esmu pateicis visu, kas nepieciešams, lai lasītājs saskatītu īsto kardināla personības lielumu. Tomēr es vēlētos un vēlētu, lai mūs visus pavadītu doma, ka, Dieva aizsauktais, mūsu pirmais kardināls ir vienreizēja un ļoti simpātiska personība, tāpēc viņa piemiņai ir jāpaliek dzīvai gan kā šādas personības cildinājumam, gan kā pateicības apliecinājumam par viņa gigantisko darbu un pilnīgo uzupurēšanos Baznīcas un tautas labā, gan kā mudinājumam uz sekošanu labai priekšzīmei.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA

Bīskaps J. Čakuls. Kardināla Julijana Vaivoda simtgade. // Katoļu kalendārs 1995. gadam.

V. J. Č. Kardināls Romas katōļu bazneicai Latvijā. // Katōļu Dzeive. (No 1989, Nr. 2 līdz 1990, Nr. 6.)

Priesteris P. Dupats. Alsundzieša atmiņas par kardinālu Julijanu Vaivodu. // Katoļu kalendārs 1995. gadam.

Ego. Neaizmirsīsim viņu! // Katoļu kalendārs 1991. gadam.

Katoļu baznīcas Latvijā, 1186–1986 (albums).

Dek. P. Onckulis. Nu sasatikšonom ar Kardinālu. // Katoļu kalendārs 1992. gadam.

Bk. J. Vaivods. Aglyuna lēliniku laikmatā. // Aglyuna. Sakōrtōja bk. Aleksandrs Novickis S. Th. Mag. – Reiga, 1929.

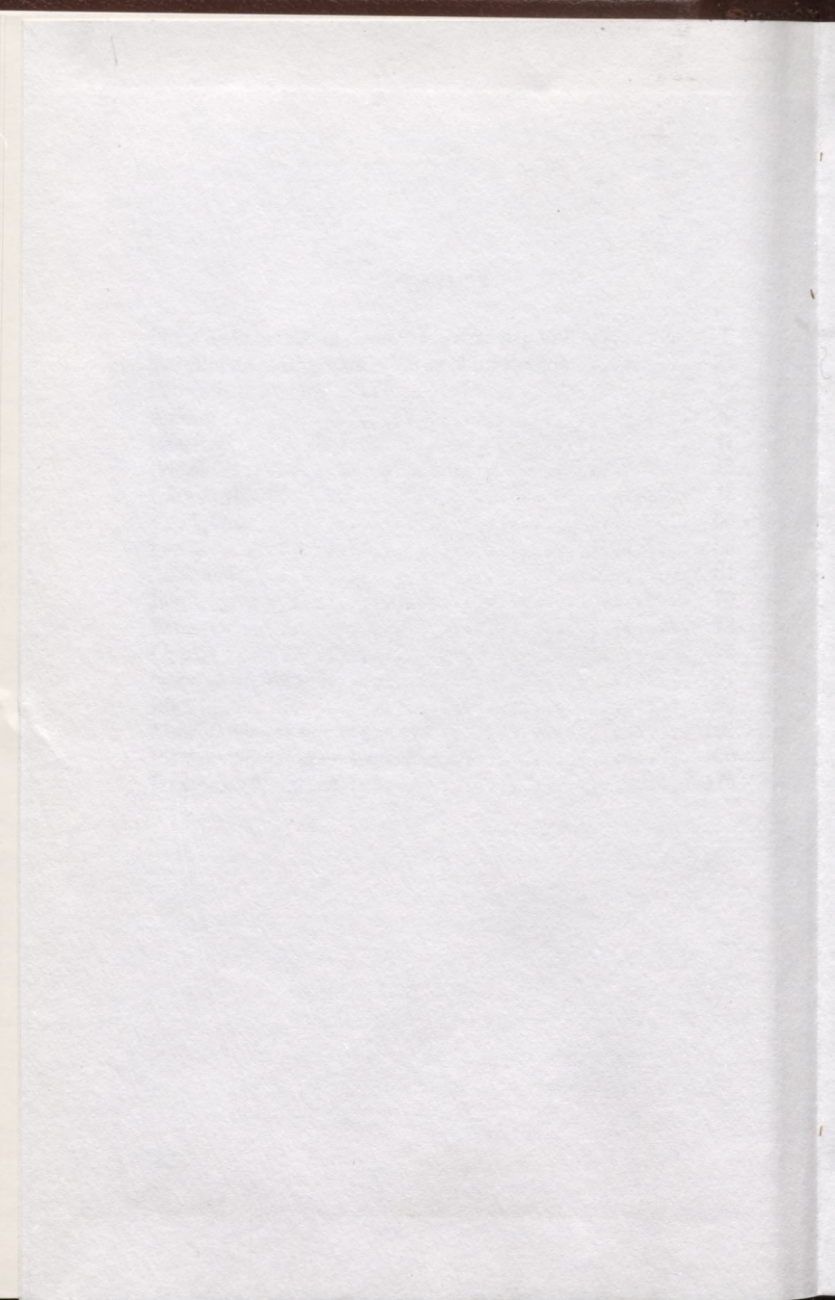
Kardināls Julijans Vaivods. Katoļu Baznīcas vēsture Latvijā.

Dek. J. Silevičs. No senām atmiņām. // Katoļu kalendārs 1991. gadam.

N. Vaivode. Vīra vecākais brālis. // Katoļu kalendārs 1991. gadam.

SATURS

Mazs ieskats tālā un nedaudz tuvākā pagātnē	5
Bērnība un skolas gadi – Vārkavā un Preiļos	23
Pēterpils seminārā	29
Aglonā	36
Rēzeknē	41
Ludzā	45
Daugavpili	47
Varakļānos	50
Lēnās	53
Alšvangā	64
Jaunjelgavā	70
Ventspili	72
Liepājā	75
Nebrivē un Vaiņodē	91
Rīgā	96
Metropolijas virsgana posteni	101
Pie rakstāmgalda un kancelē	156
Izmantotā literatūra	175

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0302064011

OBLIGĀTAIS
EKSEMPLĀRS

1.80

2002-2

L56